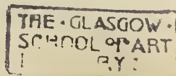

CORNELII NEPOTIS EXCELLENTIUM IMPERATORUM VITAE.

EDITIO TERTIA.

GLASGUAE:
EXCUDEBAT ANDREAS FOULIS,
M DCC LXXVII.

DE VITA

ET

SCRIPTIS

CORNELII NEPOTIS.

Optandum esset, praeclarum aliquem autorem, Cornelii Nepotis vitam eâ nativâ sermonis elegantiâ, eâ fide accurata descripsisse, quâ ipse olim usus est, cum tot insignes viros immortalitati consecrârit. aequum enim est ut alieno non indigeat calamo, qui alios illustrat suo. verumenimvero istiusmodi Scriptorem frustra quaerimus, diu desideraturi; cum hactenus ingrata posteritas non modo non enucleate tanti viri mores vitamque depinxerit, verum nitidissimi autoris opera Aemilio Probo, imperito cuidam Librario, non minus inscienter quam inique tribuerit; quasi indoctus Scriba absolutus repente evaderet historicus; quasi idem esset limatum opus in angulo Bibliothecae reconditum, in lucem proferre, ac summâ cum industria et arte componere; quasi demum nihil foret discriminis inter Augustaeum et Theodosianum aevum, et hujus barbaries illius aequaret elegantiam. hîc itaque cum viris doctissimis exclamare licet, furtivae Aemilio Probo adimantur plumae, et suum Nepoti meritò reddatur opus; qui ortus ex Hostilia, vico Veronensium, ad Padi ripas sito, non imperante Theodosio, sed et ante Caesaris Dictaturam, et eo Dictatore, et sub imperio Augusti vixit. Catullus enim Veronensis Poëta, qui natus erat Marii et Syllae temporibus, et usque ad Caesaris Dictaturam vixit, libellum Epigrammatum novum et lepidum Nepoti civi suo et amico donat dicatque : ut etiam omittam quod Cornelius noster civilia bella, Pompeii et Caesaris ambitionem, et potentiam minime ferendam in scriptis passim

stringat, veteranorum militum licentiam et arrogantiam redarguat; quae omnia cum labente jam Republica et consulum potestate nondum penitus extinctâ, vixisse ostendunt; cum Cicerone etiam intimam contraxit amicitiam, cum Attico cujus vitam scripsit, familiariter vixit, et rebus ejus domesticis interfuit; Attico vitas excellentium Imperatorum dicavit, ejusque rogatu librum de Catone fecit; Augusti demum principatu obiit, et post mortem a Veronensibus, statuâ donatus est, qui Nepotem civem suum non minus quam Catullum, Plinios, et Vitruvium jactârunt. et sanè si Cornelii nostri omnia opera superessent, videremus alia quamplurima, quae neque in aevum Theodosianum, neque in pessimum Bibliothecarium, Catalogo librorum compingendo fortasse haud inidoneum, cadere poterant. Nepos enim tribus historiarum Libris, omne Aevum comprehendit, Obscurum scilicet, Fabulosum, et Historicum: librum de Graecis historicis confecit: Ciceronis vitam, et librum de Catone separatim scripsit: inter commentatores a Tertulliano numeratur: libros etiam exemplorum contexuit. illustrium denique scriptorum vitas composuit; et illustrium Romanorum vitas cum Graecis Imperatoribus collatas. sed haec omnia vel ob hominum incuriam, vel injuriam temporis amisimus: unum tantum opus quod vitas excellentium Imperatorum continet, ad nostram usque memoriam pervenit; ex quibus XXII. exterarum gentium Imperatores habemus, II. vero duntaxat Romanos. scio nonnullos censere, libellum de viris illustribus, qui Plinio tribui solet, Nepotis esse; idque veteribus Codicibus astrui posse asserunt. Aurelii tamen Victoris opus esse, non pauci existimant, licet forte multa ex Nepote, Victor excerpserit. quidam etiam Daretem Phrygium a Nepote translatum arbitrantur, sed illud opus, Augustaeum aevum quo floruit Nepos, minime sapit. sunt etiam qui Poëma quoddam elegans de bello Trojano, a Nepote scriptum fuisse existimant, sed illud composuit aevi sui doctissimus, Josephus

Iscanus, Anglus, Archiepiscopus olim Burdegalensis, vulgariter dictus Josephus Oxoniensis: temporibus Hen. II. et Rich. I. Anglorum regum floruit. quae itaque e scriptis Corn. Nepotis supersunt, amplectamur, foveamus, nec illi opera aliena, nec illius opera aliis tribuamus. Possem equidem plurima de Autore nostro proferre testimonia, sed iis non indiget, unum itaque quia optimum, sufficiet, Catulli scilicet quem supra citavimus, primum Epigramma ad Cornelium Nepotem.

Cui dono lepidum et novum libellum
Aridâ modo pumice expolitum,
Corneli, Tibi: namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Jam tum, cum ausus es unus Italorum
Omne aevum tribus explicare chartis
Doctis, Jupiter! et laboriosis.
Quare habe tibi, quicquid hoc libelli est,
Qualecunque: quod ô Patrima Virgo,
Plus uno maneat perenne seclo.

C. Plinius Secundus Epist. xxviii. lib. iv.

Herennius Severus vir doctissimus magni aestimat in Bibliothecâ suâ ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis, et Titi Cassii: petitque, si sint istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. quam curam tibi potissimum injungo: primum, quia desideriis meis amicissimè obsequeris: deinde quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremò quod patriam tuam, omnesque, qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris et diligis.

Idem lib. v. epist. iii.

Scio non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis; sed honesta manere, quae saepius a bonis fiunt. inter quos vel praecipuè numerandus est P. Virgilius, Cornelius Nepos, et prius Ennius Acciusque: non quidem hi Senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus.

NOMINA IMPERATORUM,

QUORUM VITAS

CORNELIUS NEPOS

DESCRIPSIT.

ROMANORUM.

AUTORIS PRAEFATIO.

NON dubito fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae, leve, et non satis dignum summorum virorum personis judicent; cum relatum legent, quis musicam docuerit Epaminondam; aut in ejus virtutibus commemorari, saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse. sed hi erunt fere, qui expertes literarum Graecarum, nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. hi, si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia majorum institutis judicari; non admirabuntur, nos in Graiorum virtutibus exponendis, mores eo-

rum secutos. neque enim Cimoni fuit turpe Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in matrimonio: quippe cum cives ejus eodem uterentur instituto. at id quidem nostris moribus nefas habetur. laudi in Graecia ducitur adolescentulis, quamplurimos habere amatores. nulla Lacedaemoni tam est nobilis vidua, quae non ad scenam eat mercede conducta. magnis in laudibus tota fere fuit Graecia, victorem Olympiae citari; in scenam vero prodire, et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini: quae omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honestate remota, ponuntur. contra ea, pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud illos turpia putan-

tur. quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus materfamilias non primum locum tenet aedium, atque in celebritate versatur? quod multo fit aliter in Graecia; nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum; neque sedet, nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconitis appellatur, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione conjunctus. sed plura persequi tum magnitudo voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quae exorsus sum. quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro, vitas excellentium Imperatorum.

C. NEPOTIS,

EXCELLENTIUM IMPERATORUM VITAE.

MILTIADES.

MILTIADES Cimonis filius, Atheniensis, cum et antiquitate generis, et gloria majorum, et sua modestia, unus omnium maxime floreret; eaque esset aetate, ut non jam solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui, talem futurum, qualem cognitum judicarunt: accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. cujus generis cum magnus numerus esset, et multi ejus demigrationis peterent societatem; ex

his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem, quo potissimum duce uterentur. nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. his consulentibus nominatim Pythia praecepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent. id si fecissent, incepta prospera futura. hoc oraculi responso, Miltiades cum delecta manu, classe Chersonesum profectus, cum accessisset Lemnum, et incolas ejus insulae, sub potestatem redigere vellet Atheniensium, idque ut Lemnii sua sponte facerent, postulasset; illi irridentes responderunt, tum id se facturos, cum ille domo navibus proficiscens, vento Aquilone venisset Lemnum: hic enim ventus a septentri-

onibus oriens, adversum tenet A-
thenis proficiscentibus. Miltiades
morandi tempus non habens, cur-
sum direxit quo tendebat, pervenit-
2 que Chersonesum. Ibi brevi tem-
pore barbarorum copiis disjectis,
tota regione, quam petierat, poti-
tus, loca castellis idonea commu-
nivit: multitudinem, quam secum
duxerat, in agris collocavit, cre-
brisque excursionibus locupleta-
vit. neque minus in ea re, pruden-
tia, quam felicitate, adjutus est.
nam cum virtute militum devicis-
set hostium exercitus, summa ae-
quitate res constituit, atque ipse
ibidem manere decrevit. erat enim
inter eos dignitate regia, quamvis
carebat nomine: neque id magis
imperio, quam justitia, consecu-
tus. neque eo segnius Atheniensi-

bus, a quibus erat profectus, officia praestabat. quibus rebus fiebat, ut non minus eorum voluntate perpetuò imperium obtineret, qui miserant, quam illorum, cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constitutâ Lemnum revertitur, et ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant. illi enim dixerant, cùm vento Borea domo profectus eo pervenisset, sese dedituros: se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, etsi praeter opinionem res ciderat, tamen non dicto, sed secunda fortuna adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insula demigrarunt. pari felicitate caeteras insulas, quae Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem. Eisdem

temporibus Persarum rex Darius, ex Asia in Europam exercitu trajecto, Scythis bellum inferre decrevit; pontem fecit in Istro flumine, qua copias traduceret. ejus pontis, dum ipse abesset, custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia et Aeolide duxerat; quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia. sic enim putavit facillime se Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset; quibus, se oppresso, nulla spes salutis relinqueretur. in hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. hîc cum crebri afferrent nuntii, male rem gerere Darium, premique a Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortu-

na datam occasionem liberandae Graeciae dimitterent. nam si cum iis copiis, quas secum transportaverat, interiisset Darius, non solum Europam fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Graeci genere, liberos a Persarum futuros dominatione et periculo. id et facile effici posse: ponte enim rescisso, regem vel hostium ferro, vel inopia, paucis diebus interiturum. ad hoc consilium cum plerique accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, dicens, non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire, et multitudini; quòd Darii regno ipsorum niteretur dominatio: quo extincto, ipsos potestate expulsos, civibus suis poenas daturos. itaque adeo se abhorrere a caeterorum consilio, ut

nihil putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum. hujus cum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades non dubitans, tam multis consciis, ad regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit, ac rursus Athenas demigravit. cujus ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda; cum amicior omnium libertati, quam suae fuerit dominationi. Darius autem, cum ex Europa in Asiam redisset, hortantibus amicis, ut Graeciam in suam redigeret potestatem, classem quingentarum navium comparavit, eique Datim praefecit, et Artaphernem; hisque ducenta peditum millia, et decem equitum dedit; causam interserens, se hostem esse Atheniensibus, quòd eorum auxilio, Iones

Sardes expugnassent, suaque praesidia interfecissent. praefecti regii classe ad Euboeam appulsa, celeriter Eretriam ceperunt, omnesque ejus gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. is abest ab oppido circiter millia passuum decem. hoc tumultu Athenienses tam propinquo, tamque magno permoti, auxilium nusquam, nisi a Lacedaemoniis, petiverunt; Philippidemque cursorem ejus generis, qui hemerodromi vocantur, Lacedaemonem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri esset opus auxilio. domi autem creati decem praetores, qui exercitui praeessent: in eis Miltiades. inter quos magna fuit contentio, utrum moe-

nibus se defenderent, an obviam irent hostibus, acieque decernerent. unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent: id si factum esset, et civibus animum accessurum, cum viderent de eorum virtute non desperari; et hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent, auderi adversus se tam exiguis copiis
5 dimicare. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit praeter Plataeënsium: ea mille misit militum. itaque horum adventu, decem millia armatorum completa sunt; quae manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate: quo factum est, ut plus, quam collegae, Miltiades valuerit. ejus enim auctoritate impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerunt, locoque ido-

neo castra fecerunt; deinde postero die sub montis radicibus, acie e regione instructa, nova arte, vi summa praelium commiserunt. namque arbores multis locis erant stratae, hoc consilio, ut et montium tegerentur altitudine, et arborum tractu equitatus hostium impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis, etsi non locum aequum videbat suis, tamen fretus numero copiarum suarum, confligere cupiebat; eoque magis, quod priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. itaque in aciem, peditum centum, equitum decem millia produxit, praeliumque commisit. in quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarent, ad-

eoque perterruerunt, ut Persae non
castra, sed naves peterent. qua pug-
na nihil adhuc est nobilius. nulla
enim unquam tam exigua manus
6 tantas opes prostravit. Cujus vic-
toriae, non alienum videtur, quale
praemium Miltiadi sit tributum,
docere; quo facilius intelligi pos-
sit, eandem omnium civitatum es-
se naturam. ut enim P. R. hono-
res quondam fuerunt rari et tenu-
es, ob eamque causam gloriosi,
nunc autem effusi, atque obsoleti;
sic olim apud Athenienses fuisse
reperimus. namque huic Miltia-
di, qui Athenas, totamque Graeci-
am liberavit, talis honos tributus
est in porticu, quae Poecile voca-
tur, cum pugna depingeretur Ma-
rathonia; ut in decem praetorum
numero prima ejus imago ponere-

tur, isque hortaretur milites, praeliumque committeret. idem ille populus, posteaquam majus imperium est nactus, et largitione magistratuum corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalereo decrevit. Post hoc praelium, classem septuaginta navium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas, quae barbaros adjuverant, bello persequeretur: quo imperio plerasque ad officium redire coëgit, nonnullas vi expugnavit. ex his Parum, insulam opibus elatam, cùm oratione reconciliare non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit, omnique commeatu privavit: deinde vineis ac testudinibus constitutis, propius muros accessit. cum jam in eo esset, ut oppido potiretur, procul

in continenti lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est: cujus flamma ut ab oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit in opinionem, signum a classiariis regiis datum. quo factum est, ut et Parii a deditione deterrerentur, et Miltiades timens, ne classis regia adventaret, incensis operibus, quae statuerat, cum totidem navibus atque erat profectus, Athenas magna cum offensione civium suorum rediret. accusatus ergo proditionis, quòd, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus, infectis rebus a pugna discessisset. eo tempore aeger erat vulneribus, quae in oppugnando oppido acceperat. itaque quoniam ipse pro se dicere non posset, ver-

ba pro eo fecit frater ejus Tisagoras. causa cognita, capitis absolutus pecunia multatus est; eaque lis quinquaginta talentis aestimata est, quantus in classem sumptus factus erat. hanc pecuniam quòd solvere non poterat, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum. Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia fuit causa damnationis. namque Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quae paucis annis ante fuerat, omnium suorum civium potentiam extimescebant. Miltiades multum in imperiis, magistratibusque versatus, non videbatur posse esse privatus, praesertim cùm consuetudine, ad imperii cupiditatem trahi videretur. nam Chersonesi omnes illos, quos ha-

bitarat annos, perpetuam obtinuerat dominationem; tyrannusque fuerat appellatus, sed justus: non erat enim vi consecutus, sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate retinuerat. omnes autem et habentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa est. sed in Miltiade erat cum summa humanitas, tum mira comitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret: magna autoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima. haec populus respiciens, maluit eum innoxium plecti, quam se diutius esse in timore.

THEMISTOCLES, Neoclis filius, Atheniensis. hujus vitia ineuntis adolescentiae magnis sunt emendata virtutibus; adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. sed ab initio est ordiendum. pater ejus Neocles generosus fuit. is uxorem Halicarnassiam civem duxit, ex qua natus est Themistocles. qui cum minus esset probatus parentibus, quod et liberius vivebat, et rem familiarem negligebat; a patre exhaeredatus est. quae contumelia non fregit eum, sed erexit. nam cum judicasset, sine summa industria non posse eam extingui, totum se dedidit reipublicae, diligentius amicis, famaeque serviens. multum in judiciis privatis versabatur: saepe in concionem populi prodibat: nulla res

major sine eo gerebatur, celeriterque quae opus erant, reperiebat, facile eadem oratione explicabat. neque minus in rebus gerendis promptus, quam excogitandis, erat; quod et de instantibus, (ut ait Thucydides,) verissime judicabat, et de futuris callidissime conjiciebat. quo factum est, ut brevi tem-
2 pore illustraretur. Primus autem gradus fuit capessendae reipublicae, bello Corcyraeo: ad quod gerendum praetor a populo factus, non solum praesenti bello, sed etiam reliquo tempore, ferociorem reddidit civitatem. nam cum pecunia publica, quae ex metallis redibat, largitione magistratuum quotannis interiret; ille persuasit populo, ut eâ pecuniâ classis centum navium aedificaretur. qua ce-

leriter effecta, primum Corcyraeos fregit, deinde maritimos praedones consectando, mare tutum reddidit. in quo cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. id quantae saluti fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico. nam cum Xerxes et mari et terra bellum universae inferret Europae; cum tantis eam copiis invasit, quantas neque antea, neque postea habuit quisquam. hujus enim classis, mille et ducentarum navium longarum fuit, quam duo millia onerariarum sequebantur: terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. cujus de adventu cum fama in Graeciam esset perlata, et maxime Athenien-

ses peti dicerentur, propter pug-
nam Marathoniam; miserunt Del-
phos consultum, quidnam face-
rent de rebus suis. deliberantibus
Pythia respondit, ut moenibus lig-
neis se munirent. id responsum
quò valeret, cum intelligeret ne-
mo, Themistocles persuasit, con-
silium esse Apollinis, ut in naves
se suaque conferrent: eum enim a
deo significari murum ligneum.
tali consilio probato, addunt ad su-
periores, totidem naves triremes;
suaque omnia, quae moveri pote-
rant, partim Salaminem, partim
Troezenem asportant: arcem sacer-
dotibus, paucisque majoribus na-
tu, ac sacra procuranda tradunt, re-
3 liquum oppidum relinquunt. Hu-
jus consilium plerisque civitatibus
displicebat, et in terra dimicare ma-

gis placebat. itaque missi sunt delecti cum Leonida Lacedaemoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiusque barbaros progredi non paterentur. hi vim hostium non sustinuerunt, eoque loco omnes interierunt. at classis communis Graeciae trecentarum navium, in qua ducentae erant Atheniensium, primum apud Artemisium, inter Euboeam continentemque terram, cum classiariis regis conflixit. angustias enim Themistocles quaerebat, ne multitudine circumiretur. hîc etsi pari praelio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere, quòd erat periculum, ne si pars navium adversariorum Euboeam superasset, ancipiti premerentur periculo. quo factum est, ut ab Artemisio disce-

derent, et adversum Athenas apud
Salamina, classem suam constitu-
4 erent. At Xerxes Thermopylis ex-
pugnatis, protinus accessit Astu,
idque nullis defendentibus, inter-
fectis sacerdotibus, quos in arce
invenerat, incendio delevit. cujus
flamma perterriti classiarii cum
manere non auderent, et plurimi
hortarentur, ut domos suas quis-
que discederent, moenibusque se
defenderent; Themistocles unus
restitit, et universos esse pares aie-
bat, dispersos testabatur perituros;
idque Eurybiadi Regi Lacedaemo-
niorum, qui tum summae imperii
praeerat, fore affirmabat. quem
cum minus, quam vellet, move-
ret, noctu de servis suis, quem ha-
buit fidelissimum, ad regem mi-
sit, ut ei nuntiaret suis verbis, ad-

versarios ejus in fuga esse; qui si discessissent, majore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos consectari cogeretur; quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. hoc eò valebat, ut ingratiis ad depugnandum omnes cogerentur. hac re audita, barbarus nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contrà opportunissimo hostibus, adeo angusto mari conflixit, ut ejus multitudo navium explicari non potuerit. victus ergo est magis consilio Themistoclis, quam armis Graeciae. Hîc barbarus etsi male rem 5 gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes. interim tamen ab eodem gradu depul-

sus est. nam Themistocles verens,
ne bellare perseveraret, certiorem
eum fecit, id agi, ut pons, quem
ille in Hellesponto fecerat, dissol-
veretur, ac reditu in Asiam exclu-
deretur; idque ei persuasit. itaque
qua sex mensibus iter fecerat, ea-
dem minus diebus triginta in Asi-
am reversus est, seque a Themi-
stocle non superatum, sed conser-
vatum judicavit. sic unius viri
prudentia Graecia liberata est, Eu-
ropaeque succubuit Asia. haec al-
tera victoria, quae cum Maratho-
nio possit comparari tropaeo. nam
pari modo, apud Salamina, parvo
numero navium, maxima post ho-
minum memoriam classis est de-
6 victa. Magnus hoc bello Themis-
tocles fuit, nec minor in pace. cùm
enim Phalereo portu neque mag-

no, neque bono Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piraeei portus constitutus est; isque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate aequipararet, utilitate superaret. idemque muros Atheniensium restituit praecipuo suo periculo. namque Lacedaemonii causam idoneam nacti propter Barbarorum excursiones, qua negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita, quae hostes possiderent; Athenienses aedificantes prohibere sunt conati. hoc longe aliò spectabat, atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathonia et Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent Lacedaemonii, de principatu sibi

cum his certamen fore: quare eos quam infirmissimos esse volebant. postquam autem audierunt muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. his praesentibus desierunt, ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. hanc legationem suscepit Themistocles, et solus primo profectus est: reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri extructa videretur, praecepit: ut interim omnes servi atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer esset, sive profanus, sive privatus, sive publicus; sed undique quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulchrisque constarent. Themistocles autem, ut Lacedae-

monem venit, adire ad magistratus noluit, et dedit operam ut quam longissime tempus duceretur; causam interponens, se collegas exspectare. cum Lacedaemonii quererentur, opus nihilominus fieri, eumque ea re conari fallere, interim reliqui legati sunt consequuti; a quibus cum audisset, non multum superesse munitionis, ad Ephoros Lacedaemoniorum accessit, penes quos summum imperium erat; atque apud eos contendit, falsa his esse delata: quare aequum esse, illos, viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent: interea se obsidem retinerent. gestus est ei mos, tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. cum his collegas suos The-

mistocles jussit proficisci; eisque praedixit, ut ne prius Lacedaemoniorum legatos dimitterent, quam ipse esset remissus. hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum Senatumque Lacedaemoniorum adiit, et apud eos liberrime professus est, Athenienses suo consilio, quod communi jure gentium facere possent, Deos publicos, suosque patrios, ac penates quo facilius ab hoste possent defendere, muris sepsisse: neque eo quod inutile esset Graeciae, fecisse. nam illorum urbem ut propugnaculum oppositum esse barbaris, apud quam, jam bis classis regia fecisset naufragium: Lacedaemonios autem male et injuste facere, qui id potius intuerentur, quod ipsorum dominationi, quam quod

universae Graeciae utile esset: quare si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent, aliter illos nunquam in patriam recepturi. Hic tamen non effugit civium suorum invidiam. namque ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades, testularum suffragiis e civitate ejectus, Argos habitatum concessit. hîc cum propter multas ejus virtutes magna cum dignitate viveret, Lacedaemonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accusarent, quòd societatem cum rege Persarum ad Graeciam opprimendam fecisset. hoc crimine absens proditionis est damnatus. id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyram demigravit. ibi cum ejus principes ci-

vitatis animadvertisset timere, ne propter se, bellum his Lacedaemonii et Athenienses indicerent, ad Admetum Molossorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit. huc cum venisset, et in praesentia rex abesset, quò majore religione se receptum tueretur, filiam ejus parvulam arripuit, et cum ea se in sacrarium, quod summa colebatur ceremonia, conjecit: inde non prius egressus est, quam rex eum data dextra in fidem reciperet, quam praestitit. nam cum ab Atheniensibus et Lacedaemoniis exposceretur publice, supplicem non prodidit; monuitque, ut consuleret sibi: difficile enim esse, in tam propinquo loco tutò eum versari. itaque Pydnam eum deduci jussit, et quod satis esset praesidii dedit. hac re au-

dita, hic in navim omnibus ignotus ascendit: quae cum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus; sensit Themistocles, si eò pervenisset, sibi esse pereundum. hac necessitate coactus, domino navis, quis sit, aperit, multa pollicens, si se conservasset. at ille clarissimi viri captus misericordia, diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in anchoris, neque quenquam ex ea exire passus est: inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit: cui illi pro meritis gratiam postea retulit. Scio, plerosque ita scripsisse, Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse. sed ego potissimum Thucydidi credo, quòd aetate proximus erat, qui illorum tempo-

rum historiam reliquerunt, et ejusdem civitatis fuit. is autem ait, ad Artaxerxem eum venisse, atque his verbis epistolam misisse: Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Grajorum in domum tuam intuli, cum mihi necesse fuit adversus patrem tuum bellare, patriamque meam defendere. idem multo plura bona feci, postquam in tuto ipse, et ille in periculo esse coepit. nam cum in Asiam reverti nollet, proelio apud Salamina facto, literis eum certiorem feci, id agi, ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur: quo nuntio, ille periculo est liberatus. nunc autem ad te confugi exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam: quam si ero

adeptus, non minus me bonum
amicum habebis, quam fortem in-
imicum ille expertus est. ea autem
rogo, ut de his rebus, de quibus te-
cum loqui volo, annum mihi tem-
poris des, eoque transacto me ad
te venire patiaris, Hujus rex ani- 10
mi magnitudinem admirans; cu-
piensque talem virum sibi conci-
liari, veniam dedit. ille omne illud
tempus literis, sermonique Persa-
rum dedit: quibus adeo eruditus
est, ut multo commodius dicatur
apud regem verba fecisse, quam hi
poterant, qui in Perside erant nati.
hîc cum multa regi esset pollici-
tus, gratissimumque illud, si suis
uti consiliis vellet, illum Graeciam
bello oppressurum; magnis mu-
neribus ab Artaxerxe donatus in
Asiam rediit, domiciliumque Mag-

nesiae sibi constituit. namque hanc urbem ei rex donarat, his usus verbis, quae ei panem praeberet: (ex qua regione quinquaginta ei talenta quotannis redibant:) Lampsacum, unde vinum sumeret: Myuntem, ex qua opsonium haberet. hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulchrum prope oppidum, in quo est sepultus: statuae, in foro Magnesiae. de cujus morte multis modis apud plerosque scriptum est, sed nos eundem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesiae, morbo mortuum: neque negat fuisse famam, venenum sua sponte sumsisse, cùm se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret. idem ossa

ejus clam in Attica ab amicis esse sepulta, quoniam legibus non concederetur, quòd proditionis esset damnatus, memoriae prodidit.

ARISTIDES Lysimachi filius,
Atheniensis, aequalis fere fuit The-
mistocli. itaque cum eo de princi-
patu contendit, namque obtrecta-
runt inter se. in his autem cogni-
tum est quanto antistaret eloquen-
tia innocentiae. quanquam enim
adeo excellebat Aristides abstinen-
tiâ, ut unus post hominum memo-
riam, quod quidem nos audiveri-
mus, cognomine Justus sit appel-
latus; tamen a Themistocle colla-
befactus testulâ illâ, exilio decem
annorum multatus est. qui qui-
dem cum intelligeret reprimi con-
citatam multitudinem non posse,
cedensque animadverteret quen-
dam scribentem, ut patriâ pellere-
3 tur; quaesisse ab eo dicitur, quare
id faceret, aut quid Aristides com-
misisset, cur tanta poena dignus

duceretur? cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quòd tam cupide elaborasset, ut praeter caeteros, Justus appellaretur. hic decem annorum legitimam poenam non pertulit. nam postquam Xerxes in Graeciam descendit, sexto fere anno postquam erat expulsus, plebiscito in patriam restitutus est. Interfuit autem pugnae navali apud Salamina, quae facta est prius quam poenâ liberaretur. idem praetor fuit Atheniensium apud Plataeas, in proelio quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus est interfectus. neque aliud est ullum hujus in re militari illustre factum, quam hujus imperii memoria: justitiae vero, et aequitatis, et innocentiae multa. imprimis, quod ejus aequitate factum

est, cum in communi classe esset Graeciae simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi ab Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses: namque ante id tempus, et mari et terra duces erant Lacedaemonii. tum autem et intemperantiâ Pausaniae, et justitiâ factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Graeciae ad Atheniensium societatem se applicarent; et adversus barbaros, hos duces deligerent sibi, quò facilius repellerent, si forte bellum renovare conaren-
3 tur. Ad classes aedificandas, exercitusque comparandos, quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret. ejus arbitrio quadringenta et sexaginta talenta quotannis

Delum sunt collata. id enim commune aerarium esse voluerunt. quae omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. hic qua fuerit abstinentia, nullum est certius indicium, quàm quòd, cùm tantis rebus praefuisset, in tanta paupertate decessit, ut, quî efferretur, vix reliquerit. quo factum est, ut filiae ejus publice alerentur, et de communi aerario dotibus datis, collocarentur. decessit autem fere post annum quartum, quàm Themistocles Athenis erat expulsus.

PAUSANIAS Lacedaemonius, magnus homo, sed varius in omni genere vitae fuit. nam ut virtutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. cujus illustrissimum est praelium apud Plataeas. namque illo duce, Mardonius Satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum et manu fortis, et consilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat; et viginti millibus equitum, haud ita magna manu, Graecia fugatus est; eoque ipse dux cecidit praelio. qua victoria elatus plurima miscere coepit, et majora concupiscere. sed primum in eo est reprehensus, quòd ex praeda tripodem aureum Delphis posuisset, epigrammate scripto, in quo erat haec sententia: suo duc-

tu Barbaros apud Plataeas esse de-
letos, ejusque victoriae ergo Apol-
lini donum dedisse. hos versus La-
cedaemonii excalpserunt, neque
aliud scripserunt, quam nomina
earum civitatum, quarum auxilio
Persae erant victi. Post id praeli- 2
um, eundem Pausaniam cum clas-
se communi Cyprum, atque Hel-
lespontum miserunt, ut ex his re-
gionibus barbarorum praesidia
depelleret. pari felicitate in ea re
usus, elatiùs se gerere coepit, ma-
joresque appetere res. nam cùm
Byzantio expugnato cepisset com-
plures Persarum nobiles, atque in
his nonnullos Regis propinquos;
hos clam Xerxi remisit, simulans
ex vinculis publicis effugisse; et
cum his Gongylum Eretriensem,
qui literas Regi redderet, in quibus

haec fuisse scripta Thucydides memoriae prodidit: Pausanias Dux Spartae, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit; seque tecum affinitate conjungi cupit: quare, si tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. id si feceris, et Spartam, et caeteram Graeciam sub tuam potestatem te adjuvante, se redacturum pollicetur. his de rebus si quid geri volueris, certum hominem ad eum mittas face, cum quo colloquatur. rex tot hominum salute, tam sibi necessariorum, magnopere gavisus, confestim cum epistola Artabazum ad Pausaniam mittit; in qua eum collaudat, ac petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda, quae pollicetur. si fecerit, nullius rei a se repulsam laturum. hujus,

Pausanias, voluntate cognita, ala-
crior ad rem gerendam factus, in
suspicionem cecidit Lacedaemoni-
orum. in quo facto domum revoca-
tus, accusatus capitis, absolvitur;
multatur tamen pecuniâ: quam ob
causam, ad classem remissus non
est. At ille post non multo, sua 3
sponte ad exercitum rediit, et ibi
non callidâ, sed dementi ratione,
cogitata patefecit. non enim mo-
res patrios solum, sed etiam cul-
tum, vestitumque mutavit. appa-
ratu regio utebatur, veste Medica:
satellites Medi et Aegyptii seque-
bantur: epulabatur more Persa-
rum luxuriosius, quàm, qui ade-
rant perpeti possent: aditum pe-
tentibus conveniendi non dabat:
superbe respondebat, et crudeliter
imperabat: Spartam redire nole-

bat: Colonas, qui locus in agro Troade est, se contulerat: ibi consilia cùm patriae, tum sibi inimica capiebat. id postquam Lacedaemonii resciverunt, legatos ad eum cum scytala miserunt; in qua, more illorum erat scriptum, nisi domum reverteretur, se capitis eum damnaturos. hoc nuntio motus sperans se etiam pecuniâ et potentiâ instans periculum posse depellere, domum rediit. huc ut venit, ab Ephoris in vincula publica conjectus est. licet enim, legibus eorum, cuivis Ephoro hoc facere regi. hinc tamen se expedivit; neque eo magis carebat suspicione: nam opinio manebat, eum cum rege habere societatem. est genus quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum magna multitu-

do agros Lacedaemoniorum colit,
servorumque munere fungitur.
hos quoque solicitare spe liberta-
tis existimabatur: sed quòd harum
rerum nullum erat apertum cri-
men, quo argui posset, non puta-
bant de tali tamque claro viro, su-
spicionibus oportere judicari; sed
expectandum, dum se ipsa res
aperiret. Interim Argilius qui- 4
dam, adolescentulus, quem pue-
rum Pausanias amore Venereo di-
lexerat, cùm epistolam ab eo ad Ar-
tabazum accepisset, eique in suspi-
cionem venisset, aliquid in ea de
se esse scriptum, quòd nemo eo-
rum redisset, qui super tali causa
eòdem missi erant; vincula episto-
lae laxavit, signoque detracto cog-
novit, si pertulisset, sibi esse pere-
undum. erant in eadem epistola,

quae ad ea pertinebant, quae inter Regem Pausaniamque convenerant. has ille literas Ephoris tradidit. non est praetereunda gravitas Lacedaemoniorum hoc loco. nam ne hujus quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehenderent; neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. itaque huic indici, quid fieri vellent, praeceperunt. fanum Neptuni est Taenari, quod violari nefas putant Graeci. eò ille index confugit: in ara consedit. hanc juxta, locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. huc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit Argilium confugisse in aram, perturbatus eò venit; quem cum supplicem Dei videret in ara

sedentem, quaerit, causae quid sit tam repentini consilii: huic ille, quid ex literis comperisset, aperit. tanto magis Pausanias perturbatus orare coepit, ne enuntiaret, nec se meritum de illo optimè, proderet. quòd si eam veniam sibi dedisset, tantisque implicitum rebus sublevâsset, magno ei praemio futurum. His rebus, Ephori, cognitis, 5
satius putaverunt in urbe eum comprehendi. quò cum essent profecti, et Pausanias placato Argilio, ut putabat, Lacedaemonem reverteretur; in itinere, cum jam in eo esset, ut comprehenderetur, e vultu cujusdam Ephori, qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. itaque paucis antè gradibus quàm qui sequebantur, in aedem Minervae, quae Chalcioecus

vocatur, confugit. hinc ne exire posset statim, Ephori valvas ejus aedis obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, quo facilius sub dio interiret. dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse; eamque, jam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum, lapidem ad introitum aedis attulisse. sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. hic cum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit. cujus mortui corpus cum eòdem nonnulli dicerent inferri oportere, quò hi, qui ad supplicium essent dati; displicuit pluribus; et procul ab eo loco infoderunt, in quo erat mortuus. inde posterius Dei Delphici responso erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam finierat.

CIMON Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiae. nam cum pater ejus litem aestimatam populo solvere non potuisset, ob eamque causam in vinculis publicis decessisset; Cimon eâdem custodiâ tenebatur, neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, quâ pater multatus esset, solvisset. habebat autem in matrimonio sororem suam germanam, nomine Elpinicen, non magis amore, quàm patrio more, ductus. nam Atheniensibus licet, eodem patre natas, uxores ducere. hujus conjugii cupidus Callias quidam, non tam generosus, quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret: id si impetrâsset, se pro il-

lo pecuniam soluturum. is cum talem conditionem aspernaretur, Elpinice negavit se passuram Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire; quoniamque prohibere posset, se Calliae nupturam, si ea, quae polliceretur, praestitisset.
2 Tali modo custodiâ liberatus Cimon, celeriter ad principatum pervenit. habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum juris civilis, tum rei militaris, quòd cum patre, a puero in exercitu fuerat versatus. itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate, et apud exércitum plurimum valuit autoritate. primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit: oppidum Amphipolim constituit, eòque de-

cem millia Atheniensium in coloniam misit. idem iterum apud Mycalem, Cypriorum et Phoenicum ducentarum navium classem devictam cepit; eodemque die pari fortunâ in terra usus est. namque hostium navibus captis, statim ex classe copias suas eduxit, barbarorumque uno concursu maximam vim prostravit. quâ victoriâ, magnâ praedâ potitus, cum domum reverteretur, quòd jam nonnullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, benè animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit: Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quòd contumaciùs se gesserat, vacuefecit: sessores veteres urbe insulâque ejecit, agros civibus divisit: Thasios opulentia fretos

suo adventu fregit. his ex manu-
biis arx Athenarum, quâ ad me-
3 ridiem vergit, est ornata. Quibus
rebus cùm unus in civitate maxi-
mè floreret, incidit in eandem in-
vidiam, quam pater suus, cae-
terique Atheniensium principes.
nam testarum suffragiis, quod illi
ostracismum vocant, decem anno-
rum exilio multatus est. cujus
facti celeriùs Athenienses quàm
ipsum poenituit. nam cum ille
forti animo invidiae ingratorum
civium cessisset, bellumque Lace-
daemonii Atheniensibus indixis-
sent; confestim notae ejus virtu-
tis desiderium consecutum est.
itaque post annum quintum quo
expulsus erat, in patriam revoca-
tus est. ille, quòd hospitio Lace-
daemoniorum utebatur, satius exi-

stimans contendere Lacedaemo-
nem, suâ sponte est profectus, pa-
cemque inter duas potentissimas
civitates conciliavit. post neque
ita multò in Cyprum cum ducen-
tis navibus Imperator missus, cum
ejus majorem partem insulae de-
vicisset, in morbum implicitus, in
oppido Citio est mortuus. Hunc 4
Athenienses non solùm in bello,
sed in pace diu desideraverunt.
fuit enim tantâ liberalitate, cùm
compluribus locis praedia hortos-
que haberet, ut nunquam eis cu-
stodem imposuerit fructûs servan-
di gratiâ; ne quis impediretur, quo
minus ejus rebus, quibus vellet,
frueretur. semper eum pedissequi
cum nummis sunt secuti, ut, si
quis opis ejus indigeret, haberet,
quod statim daret, ne differendo

videretur negare. saepe, cùm aliquem offensum fortunâ videret minùs benè vestitum, suum amiculum dedit. quotidie sic coena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes vocaret: quod facere nullum diem praetermittebat. nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit. multos locupletavit: complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur, non reliquissent, suo sumptu extulit. sic se gerendo, minimè est mirandum, si et vita ejus fuit secura, et mors acerba.

LYSANDER Lacedaemonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate, quam virtute partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto et vicesimo anno bellum gerentes confecisse, apparet. id qua ratione consecutus sit, * latet. non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum; qui, quòd dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris, relictis navibus, in hostium venerunt potestatem: quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dediderunt. hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut ejus opera in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint. nam cum hanc

* Forte *patet*.

causam Lacedaemonii dictitassent
sibi esse belli, ut Atheniensium
impotentem dominationem refrin-
gerent, postquam apud Aegos flu-
men Lysander classis hostium est
potitus, nihil aliud molitus est,
quam ut omnes civitates in sua te-
neret potestate, cum id se Lacedae-
moniorum causâ facere simula-
ret. namque undique qui Atheni-
ensium rebus studuissent, ejectis,
decem delegerat in unaquaque ci-
vitate, quibus summum imperi-
um, potestatemque omnium re-
rum committeret. horum in nu-
merum nemo admittebatur, nisi
aut qui ejus hospitio contineretur,
aut se illius fore proprium fide
2 confirmaret. Ita decemvirali po-
testate in omnibus urbibus consti-
tutâ, ipsius nutu omnia gereban-

tur. cujus de crudelitate ac perfi-
dia, satis est unam rem, exempli
gratia, proferre, ne de eodem plu-
ra enumerando fatigemus lecto-
res. victor ex Asia cum revertere-
tur, Thasumque divertisset, quòd
ea civitas praecipua fide fuerat er-
ga Athenienses, proinde ac si iidem
firmissimi solerent esse amici, qui
constantes fuissent inimici, eam
pervertere concupivit. vidit autem,
nisi in eo occultasset voluntatem,
futurum, ut Thasii dilaberentur,
consulerentque rebus suis. ** Ita- 3
que decemviralem suam potesta-
tem, sui ab illo constitutam sustu-
lerunt. quo dolore incensus, iniit
consilia, Reges Lacedaemoniorum
tollere. sed sentiebat, id se sine
ope deorum facere non posse, quòd
Lacedaemonii omnia ad oracula

referre consueverant. primum itaque Delphos corrumpere est conatus. cum id non potuisset, Dodonam adortus est. hinc quoque repulsus dixit se vota suscepisse, quae Jovi Ammoni solveret, existimans se Afros facilius corrupturum. hac spe cum profectus esset in Africam, multum eum Antistites Jovis fefellerunt. nam non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedaemona miserunt, qui Lysandrum accusarent, quòd sacerdotes fani corrumpere conatus esset. accusatus hoc crimine, judicumque absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est a Thebanis apud Haliartum. quàm vere de eo foret judicatum, oratio indicio fuit, quae post mortem in domo ejus

reperta est, in qua suadet Lacedaemoniis, ut regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum; sed ita scripta, ut Deorum videretur congruere sententiae, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur. Atque hoc 4
loco non est praetereundum factum Pharnabazi satrapis regii. nam cum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim ejus auctoritatem in ea re fu-

turam. huic ille liberaliter pollicetur, librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. quem cum legisset, probassetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, ut discerni non posset, signatum subjecit; in quo accuratissime ejus avaritiam perfidiamque accusarat. hinc Lysander domum cum redîsset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quae voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. hunc, summoto Lysandro, cùm Ephori cognôssent, ipsi legendum dederunt. ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

Alcibiades Cliniae filius, Atheniensis. in hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus. natus in amplissima civitate, summo genere, omnium aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus. namque imperator fuit summus mari et terra; disertus, ut in primis dicendo valeret; et tanta erat commendatio oris, atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. idem, cùm tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus, non minus in vita, quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inserviens. idem, simul ac se remi-

serat, nec causa suberat, quare
animi laborem perferret, luxurio-
sus, dissolutus, libidinosus, intem-
perans reperiebatur; ut omnes ad-
mirarentur, in uno homine tantam
dissimilitudinem, tamque diver-
2 sam naturam. Educatus est in do-
mo Periclis, (privignus enim ejus
fuisse dicitur) eruditus a Socrate.
socerum habuit Hipponicum, om-
nium Graecorum ditissimum, ut,
si ipse fingere vellet, neque plura
bona reminisci, neque majora pos-
set consequi, quam vel fortuna vel
natura tribuerat. ineunte adole-
scentia amatus est a multis, more
Graecorum, in eis a Socrate, de quo
mentionem facit Plato in Sympo-
sio: namque eum induxit comme-
morantem se pernoctâsse cum So-
crate, neque aliter ab eo surrexisse,

ac filius a parente debuerat. posteaquam robustior est factus, non minus multos amavit: in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicate jocoseque fecit: quae referremus, nisi majora potioraque haberemus. Bello Peloponnesiaco hujus consilio atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus est. duo praeterea collegae dati, Nicias et Lamachus. id cum appararetur, priusquam classis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermae, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, praeter unum, qui ante januam Andocidis erat, Andocidisque Hermes vocatus est. hoc cum appareret, non sine magna multorum consensione esse factum, quòd non

ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est injectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quae libertatem opprimeret populi. hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod et potentior et major, quam privatus, existimabatur. multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat. quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescunque in publicum prodîsset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. itaque non solum spem in eo habebant maximam, sed etiam timorem, quòd et obesse plurimum et prodesse poterat. aspergebatur etiam infamiâ, quòd in domo sua facere mysteria dicebatur, quod nefas erat more

Atheniensium; idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur. Hoc crimine 4
in contentionem ab inimicis compellabatur. sed instabat tempus ad bellum proficiscendi; id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut, si quid de se agi vellent, potius de praesenti quaestio haberetur, quam absens invidiae crimine accusaretur. inimici vero ejus quiescendum in praesenti, quia nocere se ei non posse intelligebant, et illud tempus exspectandum decreverunt, quo exîsset, ut sic absentem aggrederentur: itaque fecerunt. nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quòd sacra violasset, reum fecerunt. qua de re cum ei nun-

tius a Magistratu in Siciliam missus est, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandae, non parere noluit, et in triremem, quae ad eum deportandum erat missa, ascendit; ac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia, crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem, clam se a custodibus subduxit, et inde primum Elidem, deinde Thebas venit. postquam autem se capitis damnatum bonis publicatis audivit, et id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, ejusque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila

lapidea incisum, esse positum in
publico, Lacedaemonem demigra-
vit. ibi (ut ipse praedicare consue-
verat) non adversus Patriam, sed
inimicos suos bellum gessit, quòd
iidem hostes essent civitati. nam
cum intelligerent se plurimum
prodesse reipublicae, ex ea ejecis-
se, plusque irae suae, quam uti-
litati communi paruisse. itaque
hujus consilio Lacedaemonii cum
Persarum rege amicitiam fecerunt:
deinde Deceliam in Attica munie-
runt, praesidioque perpetuo ibi po-
sito, in obsidione Athenas tenue-
runt. ejusdem operâ Ioniam a so-
cietate averterunt Atheniensium.
quo facto, multo superiores bello
esse coeperunt. Neque vero his 5
rebus tam amici Alcibiadi sunt
facti, quam timore ab eo alienati.

nam cum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriae ductus aliquando ab ipsis descisceret, et cum suis in gratiam rediret. itaque tempus ejus interficiendi quaerere instituerunt. id Alcibiadi diutius celari non potuit; erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim cum animum attendisset ad cavendum. itaque ad Tissaphernem praefectum regis Darii se contulit. cujus cum in intimam amicitiam pervenisset, et Atheniensium, male gestis in Sicilia rebus, opes senescere, contrà Lacedaemoniorum crescere videret; initio cum Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, et de reditu

suo facit mentionem. erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiae non amicus, et optimatum fautor. ab hoc destitutus, primum per Thrasybulum Lyci filium, ab exercitu recipitur, praetorque fit apud Samum: post suffragante Theramene, plebiscito restituitur, parique absens imperio praeficitur, simul cum Thrasybulo et Theramene. horum imperio tantá commutatio rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. victi enim erant quinque praeliis terrestribus, tribus navalibus; in quibus ducentas naves triremes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, mul-

tas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae; quarum expugnaverant complures, in his Byzantium: neque minus multas consilio ad amicitiam adjunxerant, quòd in captos clementiâ fuerant
6 usi. Ita praedâ onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis Athenas venerunt. his cum obviam universa civitas in Pyraeeum descendisset, tanta fuit omnium exspectatio visendi Alcibiadis, ut ad ejus triremem vulgus conflueret, perinde ac si solus advenisset. sic enim populo erat persuasum, et adversas superiores, et praesentes secundas res accidisse ejus operâ. itaque et Siciliae amissum imperium, et Lacedaemoniorum victorias culpae suae tribuebant, quòd talem virum e civitate expulissent.

neque id sine causa arbitrari videbantur: nam postquam exercitui praeesse coeperat, neque terra, neque mari hostes pares esse potuerant. hic ut navi egressus est, quanquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus praefuerant, simulque venerant in Pyraeeum, tamen illum unum omnes prosequebantur, (et id quod nunquam antea usu venerat, nisi Olympiae victoribus,) coronis aureis aeneisque vulgo donabatur. ille lacrymans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbitatem. postquam Astu venit, concione advocata, sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin ejus casum lacrymarit, inimicumque his se ostenderit, quorum operâ, patriâ

pulsus fuerat; perinde ac si alius
populus, non ille ipse, qui tum fle-
bat, eum sacrilegii damnasset. re-
stituta ergo huic sunt publicè bo-
na; iidemque illi Eumolpidae sa-
cerdotes rursus resecrare sunt co-
acti, qui eum devoverant; pilaeque
illae, in quibus devotio fuerit scrip-
7 ta, in mare praecipitatae. Haec Al-
cibiadi laetitia minus fuit diutur-
na. nam cum ei essent omnes ho-
nores decreti, totaque respublica
domi bellique tradita, ut unius ar-
bitrio gereretur; et ipse postulas-
set, ut duo sibi collegae darentur,
Thrasybulus et Adimantus, neque
id negatum esset; classe in Asiam
profectus, quòd apud Cymen mi-
nus ex sententia rem gesserat, in
invidiam recidit. nihil enim eum
non efficere posse ducebant. ex

quo fiebat, ut omnia minus prospere gesta ejus culpae tribuerent, cum eum aut negligenter, aut malitiose fecisse loquerentur: sicut tum accidit; nam corruptum a Rege capere Cymen noluisse, arguebant. itaque huic maxime putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii, atque virtutis. timebatur enim non minus, quam diligebatur, ne secunda fortuna, magnisque opibus elatus, tyrannidem concupisceret. quibus rebus factum est, ut absenti magistratum abrogarent, et alium in ejus locum substituerent. id ille ut audivit, domum reverti noluit, et se Perinthum contulit, ibique tria castella communivit, Bornos, Byziam, Macrontichos; manuque collecta primus Graeciae in Thraciam intro-

iit, gloriosus existimans barbarorum praeda locupletari, quam Graiorum. qua ex re creverat cùm fama, tum opibus, magnamque amicitiam sibi cum quibusdam
8 Regibus Thraciae pepererat. Neque tamen a caritate patriae potuit recedere. nam cum apud Aegos flumen Philocles praetor Atheniensium classem constituisset suam, neque longe abesset Lysander praetor Lacedaemoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime duceret, quòd ipsis pecunia a Rege suppeditabatur; contra Atheniensibus exhaustis, praeter arma et naves, nihil erat super; Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, ibique praesente vulgo agere coepit, si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare, aut

pacem petere: Lacedaemonios eò nolle confligere classe, quòd pedestribus copiis plus quam navibus valerent: sibi autem esse facile Seuthen Regem Thracum deducere, ut eos terrâ depelleret: quo facto necessariò aut classe conflicturos, aut bellum compositurος. id etsi vere dictum Philocles animadvertebat, tamen postulata facere noluit, quòd sentiebat, se Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum; et si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore: contra ea, si quid adversi accidisset, se unum ejus delicti futurum reum. ab hoc discedens Alcibiades, quoniam, inquit, victoriae patriae repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica. periculum est

enim, ne immodestiâ militum no-
strorum occasio detur Lysandro
nostri opprimendi exercitûs. ne-
que ea res illum fefellit. nam Ly-
sander, cum per speculatores com-
perisset, vulgum Atheniensium in
terram praedatum exîsse, naves-
que pene inanes relictas, tempus
rei gerendae non dimisit, eoque
9 impetu totum bellum delevit. At
Alcibiades victis Atheniensibus,
non satis tuta eadem loca sibi ar-
bitratus, penitus in Thraciam se
supra Propontidem abdidit, spe-
rans ibi facillime suam fortunam
occuli posse: sed falso: nam Thra-
ces postquam eum cum magna pe-
cunia venisse senserunt, insidias
ei fecerunt; qui ea quae apporta-
vit abstulerunt, ipsum capere non
potuerunt. ille cernens, nullum

locum sibi tutum in Graecia, propter potentiam Lacedaemoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit. quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. namque ei Grunium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta vectigalis capiebat. qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedaemoniis servire poterat pati. itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. sed videbat id sine rege Persarum non posse fieri: ideoque eum amicum sibi cupiebat adjungi. neque dubitabat facile se consecuturum, si modo ejus conveniendi habuisset potestatem. nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedaemoniis

adjuvantibus sciebat: id si ei aperuisset magnam se ab eo initurum gratiam videbat. Haec cum moliretur, peteretque a Pharnabazo ut ad Regem mitteretur, eodem tempore Critias, caeterique tyranni Atheniensium, certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. his Laco rebus commotus statuit, accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. huic ergo renunciat, quae Regi cum Lacedaemoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem vivum, aut mortuum tradidisset. non tulit hoc Satrapes, et violare clementi-

am, quàm regis opes minui, maluit. itaque misit Sysamithren et Bagoam ad Alcibiadem interficiendum, cum ille esset in Phrygia, iterque ad regem pararet. missi, clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. illi cùm eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa casam eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt; ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. ille autem sonitu flammae excitatus, quòd gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. hunc sequi se jubet, et id quod in praesentia vestimentorum

fuit, arripuit: his in ignem ejec-
tis, flammae vim transit. quem,
ut Barbari incendium effugisse vi-
derunt, telis eminus missis inter-
fecerunt, caputque ejus ad Phar-
nabazum retulerunt. at mulier,
quae cum eo vivere consueverat,
muliebri sua veste contectum ae-
dificii incendio mortuum crema-
vit, quod ad vivum interimendum
erat comparatum. sic Alcibiades
annos circiter quadraginta natus,
11 diem obiit supremum. Hunc in-
famatum a plerisque tres gravis-
simi historici summis laudibus
extulerunt: Thucydides, qui ejus-
dem aetatis fuit; Theopompus,
qui fuit post aliquanto natus; et
Timaeus: qui quidem duo male-
dicentissimi, nescio quo modo, in
illo uno laudando consenserunt.

nam ea quae supra diximus, de eo praedicarunt, atque hoc amplius, cum Athenis splendidissima civitate natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate vitae superasse; postquam inde expulsus Thebas venerat, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset aequiparare. omnes enim Boeotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt. eundem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut, parsimonia victûs atque cultûs, omnes Lacedaemonios vinceret: fuisse apud Thracas, homines vinolentos, rebusque Venereis deditos; hos quoque in his rebus antecessisse: venisse ad Persas,

apud quos summa laus esset fortiter venari, luxuriose vivere; horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. quibus rebus effecisse, ut apud quoscunque esset, princeps poneretur, habereturque carissimus. sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

THRASYBULUS Lyci filius, Atheniensis. si per se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito an hunc primum omnium ponam. illi sine dubio neminem praefero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. nam quod multi voluerunt, paucique potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare; huic contigit, ut a triginta oppressam tyrannis e servitute in libertatem vindicaret. sed nescio quo modo, cum eum nemo anteïret his virtutibus, multi nobilitate praecurrerunt. primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit; ille nullam rem sine hoc: quae ille universa naturali quodem bono, fecit lucri. sed illa tamen omnia communia Imperatoribus cum militibus et

fortuna, quòd in praelii concursu abit res a consilio ad vires, vimque pugnantium. itaque jure suo nonnulla ab Imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, seque hîc plus valuisse, quam ducis prudentiam, vere potest praedicare. quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli. nam cum triginta tyranni, praepositi a Lacedaemoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patria expulissent, partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent; non solum princeps, sed et solus initio bellum his indixit.

2 Hic enim cum Phylen confugisset, (quod est castellum in Attica munitissimum,) non plus

habuit secum, quam triginta de suis. hoc initium fuit salutis Atticorum, hoc robur libertatis clarissimae civitatis. neque vero hic modo contemtus est primo a tyrannis, sed et ejus solitudo, quae quidem res et illis contemnentibus, perniciei, et huic despecto, saluti fuit. haec enim illos ad persequendum segnes, hos autem, tempore ad comparandum dato, fecit robustiores. quo magis praeceptum illud omnium in animis esse debet, Nihil in bello oportere contemni; nec sine causa dici, Matrem timidi flere non solere. neque tamen pro opinione Thrasybuli auctae sunt opes. nam jam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant.hinc in Piraeeum trans-

iit, Munychiamque munivit. hanc
bis tyranni oppugnare sunt ador-
ti, ab eaque turpiter repulsi, pro-
tinus in urbem armis impedimen-
tisque amissis refugerunt. usus
est Thrasybulus non minus pru-
dentia, quam fortitudine. nam ce-
dentes violari vetuit: cives enim
civibus parcere aequum censebat;
neque quisquam est vulneratus,
nisi qui prior impugnare voluit.
neminem jacentem veste spolia-
vit: nil attigit, nisi arma quorum
indigebat, et quae ad victum per-
tinebant. in secundo praelio ceci-
dit Critias, dux tyrannorum, cum
quidem adversus Thrasybulum
3 fortissime pugnaret. Hoc dejecto,
Pausanias venit Atticis auxilio, rex
Lacedaemoniorum. is inter Thra-
sybulum, et eos, qui urbem tene-

bant, fecit pacem, his conditionibus: ne qui praeter triginta tyrannos, et decem qui postea praetores creati, superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio; neve cujusquam bona publicarentur; reipublicae procuratio populo redderetur. praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit; ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur; eamque illi Legem Oblivionis appellarunt. neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. nam cum quidam ex his, qui simul cum eo in exilio fuerant, caedem facere eorum vellet, cum quibus in gratiam reditum erat; publice prohibuit, et id quod pollici-

tus erat, praestitit. Huic pro tantis meritis, honoris corona a populo data est, facta e duabus virgulis oleaginis; quae, quod amor civium non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnaeque fuit gloriae, bene ergo Pittacus ille, qui septem sapientûm numero est habitus, cum ei Mitylenaei multa millia jugerum agri muneri darent, Nolite (rogo vos) inquit, mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant, quare ex istis nolo amplius, quam centum jugera, quae et meam animi aequitatem et vestram voluntatem indicent. nam parva munera, diutina: locupletia, non propria esse consueverunt. illa igitur corona contentus Thrasybulus, neque amplius requisivit, neque

quenquam honore se antecessisse existimavit. hic sequenti tempore, cum praetor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris ejus agerentur vigiliae, a barbaris, ex oppido noctu eruptione facta, in tabernaculo interfectus est.

Conon Atheniensis, Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque ejus opera magni fuit. nam et praetor pedestribus exercitibus praefuit, et praefectus classis res magnas mari gessit. quas ob causas praecipuus ei honos habitus est. namque omnibus unus insulis praefuit. in qua potestate Pharas cepit, coloniam Lacedaemoniorum. fuit etiam extremo Peloponnesio bello praetor, cum apud Aegos flumen copiae Atheniensium a Lysandro sunt devictae. sed tum abfuit, eoque pejus res administrata est. nam et prudens rei militaris, et diligens erat imperii. itaque nemini erat his temporibus dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse. Rebus autem

afflictis cum patriam obsideri audîsset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. itaque contulit se ad Pharnabazum Satrapen Ioniae et Lydiae, eundemque generum regis et propinquum; apud quem ut multum gratiâ valeret, multo labore multisque effecit periculis. nam cum Lacedaemonii Atheniensibus devictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant; Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsi a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia ejus defecerat, et cum Lacedaemoniis coïerat societatem; hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator: re quidem vera exercitui praefuit Conon: ejusque omnia arbi-

trio gesta sunt. hic militum du-
cem summum Agesilaum impe-
divit, saepeque ejus consiliis obsti-
tit. neque vero non fuit apertum,
si ille non fuisset, Agesilaum A-
siam Tauro tenus regi fuisse erep-
turum. qui posteaquam domum
a suis civibus revocatus est, quod
Boeotii et Athenienses Lacedaemo-
niis bellum indixerant; Conon ni-
hilo secius apud praefectos regis
versabatur, hisque omnibus ma-
3 ximo erat usui. Defecerat a rege
Tissaphernes, neque id tam Ar-
taxerxi, quam caeteris erat aper-
tum. multis enim magnisque me-
ritis apud regem, etiam cum in
officio non maneret, valebat. ne-
que id mirandum, si non facile ad
credendum inducebatur, remini-
scens ejus se operâ Cyrum fratrem

superasse. hujus accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus, posteaquam venit, primum ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit, seque ostendit cum rege colloqui velle. nemo enim sine hoc admittitur. huic ille, Nulla (inquit) mora est: sed tu delibera utrum colloqui malis, an per literas edere quae cogitas. necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem; (quod *προσκυνεῖν* illi vocant) hoc si tibi grave est, per me nihilo secius editis mandatis conficies, quod studes. tum Conon, enimvero, inquit, mihi non est grave quemvis honorem habere regi; sed vereor, ne civitati meae sit opprobrio, si, cum ex ea sim

profectus, quae caeteris gentibus
imperare consueverit, potius bar-
barorum, quam illius more fun-
gar. itaque quae volebat, huic
4 scripto tradidit. Quibus cognitis,
rex tantum autoritate ejus motus
est, ut Tissaphernem hostem ju-
dicarit, et Lacedaemonios bello
persequi jusserit, et ei permiserit,
quem vellet eligere ad dispensan-
dam pecuniam. id arbitrium Co-
non negavit sui esse consilii, sed
ipsius qui optime suos nôsse de-
beret: sed se suadere, Pharnabazo
id negotii daret. hinc magnis mu-
neribus donatus ad mare est mis-
sus, ut Cypriis, et Phoenicibus, cae-
terisque maritimis civitatibus na-
ves longas imperaret, classemque,
qua proxima aestate mare tueri
posset, compararet; dato adjutore

Pharnabazo, sicut ipse voluerat. id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, non sine cura rem administrarunt, quòd majus bellum imminere arbitrabantur, quàm si cum barbaro solum contenderent. nam ducem fortem, et prudentem, regiis opibus praefuturum, ac secum dimicaturum videbant; quem neque consilio, neque copiis superare possent. hac mente magnam contrahunt classem, proficiscuntur Pisandro duce. hos Conon apud Cnidum adortus, magno praelio fugat, multas naves capit, complures deprimit. qua victoria non solum Athenae, sed etiam cuncta Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit; muros dirutos a Ly-

sandro utrosque, et Piraeei, et Athenarum, reficiendos curat; pecuniaeque quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat. Accidit huic quod caeteris mortalibus, ut inconsideratior in secunda, quam in adversa esset fortuna. nam classe Peloponnesiorum devicta, cum ulturum se injurias patriae putaret, plura concupivit, quam efficere potuit. neque tamen ea non pia et approbanda fuerunt, quòd potius Patriae opes augeri, quam Regis, maluit. nam cum magnam autoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset, non solum inter barbaros, sed etiam inter omnes Graeciae civitates, clam dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam resti-

tueret Atheniensibus. id cum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus praeerat, Cononem evocavit, simulans ad regem eum se mittere velle magna de re. hujus nuntio parens cum venisset, in vincula conjectus est; in quibus aliquandiu fuit. nonnulli eum ad regem abductum, ibique periisse scriptum reliquerunt. contra ea Dinon historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente, an imprudente sit factum.

DION Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. namque ille superior Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio; ex qua duos filios, Hipparinum et Nisaeum procreavit; totidemque filias, Sophrosynen et Areten: quarum priorem Dionysio filio, eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit; alteram, Areten, Dioni. Dion autem praeter nobilem propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia a natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas; magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendat; magnas praeterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat.

erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores, quam affinitatem. namque etsi Dionysii crudelitas ipsi displicebat, tamen salvum illum propter necessitudinem, magis etiam suorum causa esse studebat. aderat in magnis rebus; ejusque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re major ipsius cupiditas intercesserat. legationes vero omnes, quae essent illustriores, per Dionem administrabantur; quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen tyranni, sua humanitate leniebat. hunc a Dionysio missum Carthaginenses suspexerunt, ut neminem unquam Graecâ linguâ loquentem magis sint admirati. Neque vero haec Dionysium fugiebant: nam

quanto esset sibi ornamento, sentiebat. quo fiebat, ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus diligeret, ac filium. qui quidem, cum Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcesseret, cum Dion ejus audiendi cupiditate flagraret. dedit ergo huic veniam, magnaque eum ambitione Syracusas perduxit. quem Dion adeo admiratus est, atque adamavit, ut se totum ei traderet. neque vero minus Plato delectatus est Dione. itaque cum a Dionysio tyranno crudeliter violatus esset, quippe quem venundari jussisset, tamen eodem rediit, ejusdem Dionis precibus adductus. interim in morbum incidit Dionysius: quo cum graviter conflic-

taretur, quaesivit a medicis Dion
quemadmodum se haberet; simul-
que ab his petiit, si forte majori
esset periculo, ut sibi faterentur:
nam velle se cum eo colloqui de
partiendo regno, quod sororis suae
filios ex illo natos partem regni
putabat debere habere. id medici
non tacuerunt, et ad Dionysium
filium sermonem retulerunt. quo
ille commotus, ne agendi cum eo
esset Dioni potestas, patri soporem
medicos dare coëgit. hoc aeger
sumto, somno sopitus diem obiit
supremum. Tale initium fuit Di- 3
onis et Dionysii simultatis; eaque
multis rebus aucta est; sed tamen
primis temporibus aliquandiu si-
mulata inter eos amicitia mansit.
cumque Dion non desineret obse-
crare Dionysium, ut Platonem

Athenis arcesseret, et ejus consiliis
uteretur; ille, qui in aliqua re vel-
let patrem imitari, morem ei ges-
sit, eodemque tempore Philistum
historicum Syracusas reduxit, ho-
minem amicum non magis tyran-
no, quam tyrannidi. sed de hoc in
meo libro plura sunt exposita, qui
de historicis Graecis conscriptus
est. Plato autem tantum apud Di-
onysium autoritate potuit, valuit-
que eloquentiâ, ut ei persuaserit,
tyrannidis facere finem, liberta-
temque reddere Syracusanis; a qua
voluntate Philisti consilio deterri-
tus, aliquanto crudelior esse coe-
4 pit. Qui quidem cum a Dione se
superari videret ingenio, autorita-
te, amore populi; verens, ne si eum
secum haberet, aliquam occasio-
nem sui daret opprimendi; navem

ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur; ostendens, se id utriusque facere causâ, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet. id cum factum multi indignarentur, magnaeque esset invidiae tyranno, Dionysius omnia quae moveri poterant Dionis, in naves imposuit, ad eumque misit. sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, sed suae salutis fecisse causâ. postea vero quam audivit eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari, Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit, filiumque ejus sic educari jussit, ut indulgendo, turpissimis imbueretur cupiditatibus. nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur, vino epulisque obruebatur, neque

ullum tempus sobrio relinquebatur. is usque eò vitae statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater, (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent) ut se a superiore parte aedium dejecerit, atque ita interierit. Sed illuc revertor. postquam Corinthum pervenit Dion, et eòdem perfugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat equitum; omni ratione bellum comparare coeperunt. sed non multum proficiebant, quòd multorum annorum tyrannis, magnarum opum putabatur; quam ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. sed Dion fretus non tam suis copiis, quam odio tyranni, maximo animo, duabus onerariis navi-

bus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum; quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. ex quo intelligi potest, nullum esse imperium tutum, nisi benevolentiâ munitum. eo tempore aberat Dionysius, et in Italia classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum: quae res eum fefellit. nam Dion his ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totiusque ejus partis Siciliae potitus est, quae sub Dionysii potestate fuerat; parique modo urbis

Syracusarum, praeter arcem, et insulam adjunctam oppido; eoque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni
6 habebat Dionysius. Has tam prosperas, tamque inopinatas res consecuta est subita commutatio; quòd fortuna sua mobilitate, quem paulo ante extulerat, demergere est adorta: primùm in filio, de quo commemoravi supra, saevitiam suam exercuit. nam cum uxorem reduxisset, quae alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem a perdita luxuria, accepit gravissimum parens vulnus morte filii: deinde orta dissensione inter eum et Heraclidem; qui

LYSANDER Lacedaemonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate, quam virtute partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto et vicesimo anno bellum gerentes confecisse, apparet. id qua ratione consecutus sit, * latet. non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum; qui, quòd dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris, relictis navibus, in hostium venerunt potestatem: quo facto Athenienses se Lacedaemoniis dediderunt. hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut ejus opera in maximum odium Graeciae Lacedaemonii pervenerint. nam cum hanc

* Forte *patet.*

causam Lacedaemonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Aegos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum id se Lacedaemoniorum causâ facere simularet. namque undique qui Atheniensium rebus studuissent, ejectis, decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium, potestatemque omnium rerum committeret. horum in numerum nemo admittebatur, nisi aut qui ejus hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide
2 confirmaret. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constitutâ, ipsius nutu omnia gereban-

tur. cujus de crudelitate ac perfi-
dia, satis est unam rem, exempli
gratia, proferre, ne de eodem plu-
ra enumerando fatigemus lecto-
res. victor ex Asia cum revertere-
tur, Thasumque divertisset, quòd
ea civitas praecipua fide fuerat er-
ga Athenienses, proinde ac si iidem
firmissimi solerent esse amici, qui
constantes fuissent inimici, eam
pervertere concupivit. vidit autem,
nisi in eo occultasset voluntatem,
futurum, ut Thasii dilaberentur,
consulerentque rebus suis. ** Ita- 3
que decemviralem suam potesta-
tem, sui ab illo constitutam sustu-
lerunt. quo dolore incensus, iniit
consilia, Reges Lacedaemoniorum
tollere. sed sentiebat, id se sine
ope deorum facere non posse, quòd
Lacedaemonii omnia ad oracula

referre consueverant. primum itaque Delphos corrumpere est conatus. cum id non potuisset, Dodonam adortus est. hinc quoque repulsus dixit se vota suscepisse, quae Jovi Ammoni solveret, existimans se Afros facilius corrupturum. hac spe cum profectus esset in Africam, multum eum Antistites Jovis fefellerunt. nam non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedaemona miserunt, qui Lysandrum accusarent, quòd sacerdotes fani corrumpere conatus esset. accusatus hoc crimine, judicumque absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est a Thebanis apud Haliartum. quàm vere de eo foret judicatum, oratio indicio fuit, quae post mortem in domo ejus

reperta est, in qua suadet Lacedaemoniis, ut regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum; sed ita scripta, ut Deorum videretur congruere sententiae, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur. Atque hoc 4 loco non est praetereundum factum Pharnabazi satrapis regii. nam cum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad Ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset, sociosque tractasset, deque ea re accurate scriberet: magnam enim ejus auctoritatem in ea re fu-

turam. huic ille liberaliter pollicetur, librum gravem multis verbis conscripsit, in quo summis eum effert laudibus. quem cum legisset, probassetque, dum obsignatur, alterum pari magnitudine, ut discerni non posset, signatum subjecit; in quo accuratissime ejus avaritiam perfidiamque accusarat. hinc Lysander domum cum redîsset, postquam de suis rebus gestis apud maximum magistratum, quae voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. hunc, summoto Lysandro, cùm Ephori cognôssent, ipsi legendum dederunt. ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

Alcibiades Cliniae filius, Atheniensis. in hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus. natus in amplissima civitate, summo genere, omnium aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus. namque imperator fuit summus mari et terra; disertus, ut in primis dicendo valeret; et tanta erat commendatio oris, atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere. idem, cùm tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus, non minus in vita, quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inserviens. idem, simul ac se remi-

serat, nec causa suberat, quare
animi laborem perferret, luxurio-
sus, dissolutus, libidinosus, intem-
perans reperiebatur; ut omnes ad-
mirarentur, in uno homine tantam
dissimilitudinem, tamque diver-
2 sam naturam. Educatus est in do-
mo Periclis, (privignus enim ejus
fuisse dicitur) eruditus a Socrate.
socerum habuit Hipponicum, om-
nium Graecorum ditissimum, ut,
si ipse fingere vellet, neque plura
bona reminisci, neque majora pos-
set consequi, quam vel fortuna vel
natura tribuerat. ineunte adole-
scentia amatus est a multis, more
Graecorum, in eis a Socrate, de quo
mentionem facit Plato in Sympo-
sio: namque eum induxit comme-
morantem se pernoctâsse cum So-
crate, neque aliter ab eo surrexisse,

ac filius a parente debuerat. posteaquam robustior est factus, non minus multos amavit: in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicate jocoseque fecit: quae referremus, nisi majora potioraque haberemus. Bello Peloponnesiaco hujus consilio atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt: ad quod gerendum ipse dux delectus est. duo praeterea collegae dati, Nicias et Lamachus. id cum appararetur, priusquam classis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermae, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, praeter unum, qui ante januam Andocidis erat, Andocidisque Hermes vocatus est. hoc cum appareret, non sine magna multorum consensione esse factum, quòd non

ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est injectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quae libertatem opprimeret populi. hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod et potentior et major, quam privatus, existimabatur. multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat. quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescunque in publicum prodîsset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. itaque non solum spem in eo habebant maximam, sed etiam timorem, quòd et obesse plurimum et prodesse poterat. aspergebatur etiam infamiâ, quòd in domo sua facere mysteria dicebatur, quod nefas erat more

Atheniensium; idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur. Hoc crimine 4
in contentionem ab inimicis compellabatur. sed instabat tempus ad bellum proficiscendi; id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, ut, si quid de se agi vellent, potius de praesenti quaestio haberetur, quam absens invidiae crimine accusaretur. inimici vero ejus quiescendum in praesenti, quia nocere se ei non posse intelligebant, et illud tempus exspectandum decreverunt, quo exîsset, ut sic absentem aggrederentur: itaque fecerunt. nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quòd sacra violasset, reum fecerunt. qua de re cum ei nun-

tius a Magistratu in Siciliam missus est, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandae, non parere noluit, et in triremem, quae ad eum deportandum erat missa, ascendit; ac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia, crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem, clam se a custodibus subduxit, et inde primum Elidem, deinde Thebas venit. postquam autem se capitis damnatum bonis publicatis audivit, et id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, ejusque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum in pila

lapidea incisum, esse positum in
publico, Lacedaemonem demigra-
vit. ibi (ut ipse praedicare consue-
verat) non adversus Patriam, sed
inimicos suos bellum gessit, quòd
iidem hostes essent civitati. nam
cum intelligerent se plurimum
prodesse reipublicae, ex ea ejecis-
se, plusque irae suae, quam uti-
litati communi paruisse. itaque
hujus consilio Lacedaemonii cum
Persarum rege amicitiam fecerunt:
deinde Deceliam in Attica munie-
runt, praesidioque perpetuo ibi po-
sito, in obsidione Athenas tenue-
runt. ejusdem operâ Ioniam a so-
cietate averterunt Atheniensium.
quo facto, multo superiores bello
esse coeperunt. Neque vero his 5
rebus tam amici Alcibiadi sunt
facti, quam timore ab eo alienati.

nam cum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriae ductus aliquando ab ipsis descisceret, et cum suis in gratiam rediret. itaque tempus ejus interficiendi quaerere instituerunt. id Alcibiadi diutius celari non potuit; erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim cum animum attendisset ad cavendum. itaque ad Tissaphernem praefectum regis Darii se contulit. cujus cum in intimam amicitiam pervenisset, et Atheniensium, male gestis in Sicilia rebus, opes senescere, contrà Lacedaemoniorum crescere videret; initio cum Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, et de reditu

suo facit mentionem. erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiae non amicus, et optimatum fautor. ab hoc destitutus, primum per Thrasybulum Lyci filium, ab exercitu recipitur, praetorque fit apud Samum: post suffragante Theramene, plebiscito restituitur, parique absens imperio praeficitur, simul cum Thrasybulo et Theramene. horum imperio tantá commutatio rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. victi enim erant quinque praeliis terrestribus, tribus navalibus; in quibus ducentas naves triremes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, mul-

tas praeterea urbes Graecas, quae
in ora sitae sunt Asiae; quarum
expugnaverant complures, in his
Byzantium: neque minus multas
consilio ad amicitiam adjunxerant,
quòd in captos clementiâ fuerant
6 usi. Ita praedâ onusti, locupletato
exercitu, maximis rebus gestis A-
thenas venerunt. his cum obviam
universa civitas in Pyraeeum de-
scendisset, tanta fuit omnium ex-
spectatio visendi Alcibiadis, ut ad
ejus triremem vulgus conflueret,
perinde ac si solus advenisset. sic
enim populo erat persuasum, et
adversas superiores, et praesentes
secundas res accidisse ejus operâ.
itaque et Siciliae amissum impe-
rium, et Lacedaemoniorum victo-
rias culpae suae tribuebant, quòd
talem virum e civitate expulissent.

neque id sine causa arbitrari videbantur: nam postquam exercitui praeesse coeperat, neque terra, neque mari hostes pares esse potuerant. hic ut navi egressus est, quanquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus praefuerant, simulque venerant in Pyraeeum, tamen illum unum omnes prosequebantur, (et id quod nunquam antea usu venerat, nisi Olympiae victoribus,) coronis aureis aeneisque vulgo donabatur. ille lacrymans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbitatem. postquam Astu venit, concione advocata, sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin ejus casum lacrymarit, inimicumque his se ostenderit, quorum operâ, patriâ

pulsus fuerat; perinde ac si alius
populus, non ille ipse, qui tum fle-
bat, eum sacrilegii damnasset. re-
stituta ergo huic sunt publicè bo-
na; iidemque illi Eumolpidae sa-
cerdotes rursus resecrare sunt co-
acti, qui eum devoverant; pilaeque
illae, in quibus devotio fuerit scrip-
7 ta, in mare praecipitatae. Haec Al-
cibiadi laetitia minus fuit diutur-
na. nam cum ei essent omnes ho-
nores decreti, totaque respublica
domi bellique tradita, ut unius ar-
bitrio gereretur; et ipse postulas-
set, ut duo sibi collegae darentur,
Thrasybulus et Adimantus, neque
id negatum esset; classe in Asiam
profectus, quòd apud Cymen mi-
nus ex sententia rem gesserat, in
invidiam recidit. nihil enim eum
non efficere posse ducebant. ex

quo fiebat, ut omnia minus prospere gesta ejus culpae tribuerent, cum eum aut negligenter, aut malitiose fecisse loquerentur: sicut tum accidit; nam corruptum a Rege capere Cymen noluisse, arguebant. itaque huic maxime putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii, atque virtutis. timebatur enim non minus, quam diligebatur, ne secunda fortuna, magnisque opibus elatus, tyrannidem concupisceret. quibus rebus factum est, ut absenti magistratum abrogarent, et alium in ejus locum substituerent. id ille ut audivit, domum reverti noluit, et se Perinthum contulit, ibique tria castella communivit, Bornos, Byziam, Macrontichos; manuque collecta primus Graeciae in Thraciam intro-

iit, gloriosus existimans barbarorum praeda locupletari, quam Graiorum. qua ex re creverat cùm fama, tum opibus, magnamque amicitiam sibi cum quibusdam
8 Regibus Thraciae pepererat. Neque tamen a caritate patriae potuit recedere. nam cum apud Aegos flumen Philocles praetor Atheniensium classem constituisset suam, neque longe abesset Lysander praetor Lacedaemoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime duceret, quòd ipsis pecunia a Rege suppeditabatur; contra Atheniensibus exhaustis, praeter arma et naves, nihil erat super; Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, ibique praesente vulgo agere coepit, si vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare, aut

pacem petere: Lacedaemonios eò nolle confligere classe, quòd pedestribus copiis plus quam navibus valerent: sibi autem esse facile Seuthen Regem Thracum deducere, ut eos terrâ depelleret: quo facto necessariò aut classe conflicturos, aut bellum composituros. id etsi vere dictum Philocles animadvertèbat, tamen postulata facere noluit, quòd sentiebat, se Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum; et si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore: contra ea, si quid adversi accidisset, se unum ejus delicti futurum reum. ab hoc discedens Alcibiades, quoniam, inquit, victoriae patriae repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica. periculum est

enim, ne immodestiâ militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitûs. neque ea res illum fefellit. nam Lysander, cum per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in terram praedatum exîsse, navesque pene inanes relictas, tempus rei gerendae non dimisit, eoque
9 impetu totum bellum delevit. At Alcibiades victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ibi facillime suam fortunam occuli posse: sed falso: nam Thraces postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt; qui ea quae apportavit abstulerunt, ipsum capere non potuerunt. ille cernens, nullum

locum sibi tutum in Graecia, propter potentiam Lacedaemoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit. quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet. namque ei Grunium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta vectigalis capiebat. qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedaemoniis servire poterat pati. itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. sed videbat id sine rege Persarum non posse fieri: ideoque eum amicum sibi cupiebat adjungi. neque dubitabat facile se consecuturum, si modo ejus conveniendi habuisset potestatem. nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedaemoniis

adjuvantibus sciebat: id si ei aperuisset magnam se ab eo initurum gratiam videbat. Haec cum moliretur, peteretque a Pharnabazo ut ad Regem mitteretur, eodem tempore Critias, caeterique tyranni Atheniensium, certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset. quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. his Laco rebus commotus statuit, accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. huic ergo renunciat, quae Regi cum Lacedaemoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem vivum, aut mortuum tradidisset. non tulit hoc Satrapes, et violare clementi-

am, quàm regis opes minui, maluit. itaque misit Sysamithren et Bagoam ad Alcibiadem interficiendum, cum ille esset in Phrygia, iterque ad regem pararet. missi, clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. illi cùm eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa casam eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt; ut incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. ille autem sonitu flammae excitatus, quòd gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. hunc sequi se jubet, et id quod in praesentia vestimentorum

fuit, arripuit: his in ignem ejectis, flammae vim transit. quem, ut Barbari incendium effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt, caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. at mulier, quae cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste contectum aedificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus,
11 diem obiit supremum. Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui ejusdem aetatis fuit; Theopompus, qui fuit post aliquanto natus; et Timaeus: qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando consenserunt.

nam ea quae supra diximus, de eo praedicarunt, atque hoc amplius, cum Athenis splendidissima civitate natus esset, omnes Athenienses splendore ac dignitate vitae superasse; postquam inde expulsus Thebas venerat, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore corporisque viribus posset aequiparare. omnes enim Boeotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt. eundem apud Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut, parsimonia victûs atque cultûs, omnes Lacedaemonios vinceret: fuisse apud Thracas, homines vinolentos, rebusque Venereis deditos; hos quoque in his rebus antecessisse: venisse ad Persas,

apud quos summa laus esset fortiter venari, luxuriose vivere; horum sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his maxime admirarentur. quibus rebus effecisse, ut apud quoscunque esset, princeps poneretur, habereturque carissimus. sed satis de hoc: reliquos ordiamur.

THRASYBULUS Lyci filius, Atheniensis. si per se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito an hunc primum omnium ponam. illi sine dubio neminem praefero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore. nam quod multi voluerunt, paucique potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare; huic contigit, ut a triginta oppressam tyrannis e servitute in libertatem vindicaret. sed nescio quo modo, cum eum nemo anteïret his virtutibus, multi nobilitate praecurrerunt. primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit; ille nullam rem sine hoc: quae ille universa naturali quodem bono, fecit lucri. sed illa tamen omnia communia Imperatoribus cum militibus et

fortuna, quòd in praelii concursu abit res a consilio ad vires, vimque pugnantium. itaque jure suo nonnulla ab Imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, seque hîc plus valuisse, quam ducis prudentiam, vere potest praedicare. quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli. nam cum triginta tyranni, praepositi a Lacedaemoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patria expulissent, partim interfecissent, plurimorum bona publicata inter se divisissent; non solum princeps, sed et solus initio bellum his indixit. Hic enim cum Phylen confugisset, (quod est castellum in Attica munitissimum,) non plus

habuit secum, quam triginta de suis. hoc initium fuit salutis Atticorum, hoc robur libertatis clarissimae civitatis. neque vero hic modo contemtus est primo a tyrannis, sed et ejus solitudo, quae quidem res et illis contemnentibus, perniciei, et huic despecto, saluti fuit. haec enim illos ad persequendum segnes, hos autem, tempore ad comparandum dato, fecit robustiores. quo magis praeceptum illud omnium in animis esse debet, Nihil in bello oportere contemni; nec sine causa dici, Matrem timidi flere non solere. neque tamen pro opinione Thrasybuli auctae sunt opes. nam jam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant. hinc in Piraeeum trans-

iit, Munychiamque munivit. hanc
bis tyranni oppugnare sunt ador-
ti, ab eaque turpiter repulsi, pro-
tinus in urbem armis impedimen-
tisque amissis refugerunt. usus
est Thrasybulus non minus pru-
dentia, quam fortitudine. nam ce-
dentes violari vetuit: cives enim
civibus parcere aequum censebat;
neque quisquam est vulneratus,
nisi qui prior impugnare voluit.
neminem jacentem veste spolia-
vit: nil attigit, nisi arma quorum
indigebat, et quae ad victum per-
tinebant. in secundo praelio ceci-
dit Critias, dux tyrannorum, cum
quidem adversus Thrasybulum
3 fortissime pugnaret. Hoc dejecto,
Pausanias venit Atticis auxilio, rex
Lacedaemoniorum. is inter Thra-
sybulum, et eos, qui urbem tene-

bant, fecit pacem, his conditionibus: ne qui praeter triginta tyrannos, et decem qui postea praetores creati, superioris more crudelitatis erant usi, afficerentur exilio; neve cujusquam bona publicarentur; reipublicae procuratio populo redderetur. praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate posset, legem tulit; ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve multaretur; eamque illi Legem Oblivionis appellarunt. neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. nam cum quidam ex his, qui simul cum eo in exilio fuerant, caedem facere eorum vellet, cum quibus in gratiam reditum erat; publice prohibuit, et id quod pollici-

tus erat, praestitit. Huic pro tantis meritis, honoris corona a populo data est, facta e duabus virgulis oleaginis; quae, quod amor civium non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnaeque fuit gloriae, bene ergo Pittacus ille, qui septem sapientûm numero est habitus, cum ei Mitylenaei multa millia jugerum agri muneri darent, Nolite (rogo vos) inquit, mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. quare ex istis nolo amplius, quam centum jugera, quae et meam animi aequitatem et vestram voluntatem indicent. nam parva munera, diutina: locupletia, non propria esse consueverunt. illa igitur corona contentus Thrasybulus, neque amplius requisivit, neque

quenquam honore se antecessisse existimavit. hic sequenti tempore, cum praetor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris ejus agerentur vigiliae, a barbaris, ex oppido noctu eruptione facta, in tabernaculo interfectus est.

Conon Atheniensis, Peloponne-
sio bello accessit ad rempublicam,
in eoque ejus opera magni fuit.
nam et praetor pedestribus exerci-
tibus praefuit, et praefectus clas-
sis res magnas mari gessit. quas
ob causas praecipuus ei honos ha-
bitus est. namque omnibus unus
insulis praefuit. in qua potestate
Pharas cepit, coloniam Lacedae-
moniorum. fuit etiam extremo
Peloponnesio bello praetor, cum
apud Aegos flumen copiae Atheni-
ensium a Lysandro sunt devictae.
sed tum abfuit, eoque pejus res
administrata est. nam et prudens
rei militaris, et diligens erat im-
perii. itaque nemini erat his tem-
poribus dubium, si adfuisset, il-
lam Athenienses calamitatem ac-
a cepturos non fuisse. Rebus autem

afflictis cum patriam obsideri audîsset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. itaque contulit se ad Pharnabazum Satrapen Ioniae et Lydiae, eundemque generum regis et propinquum; apud quem ut multum gratiâ valeret, multo labore multisque effecit periculis. nam cum Lacedaemonii Atheniensibus devictis in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant; Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsi a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia ejus defecerat, et cum Lacedaemoniis coïerat societatem; hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator: re quidem vera exercitui praefuit Conon: ejusque omnia arbi-

trio gesta sunt. hic militum du-
cem summum Agesilaum impe-
divit, saepeque ejus consiliis obsti-
tit. neque vero non fuit apertum,
si ille non fuisset, Agesilaum A-
siam Tauro tenus regi fuisse erep-
turum. qui posteaquam domum
a suis civibus revocatus est, quod
Boeotii et Athenienses Lacedaemo-
niis bellum indixerant; Conon ni-
hilo secius apud praefectos regis
versabatur, hisque omnibus ma-
3 ximo erat usui. Defecerat a rege
Tissaphernes, neque id tam Ar-
taxerxi, quam caeteris erat aper-
tum. multis enim magnisque me-
ritis apud regem, etiam cum in
officio non maneret, valebat. ne-
que id mirandum, si non facile ad
credendum inducebatur, remini-
scens ejus se operâ Cyrum fratrem

superasse. hujus accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus, posteaquam venit, primum ex more Persarum ad Chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit, seque ostendit cum rege colloqui velle. nemo enim sine hoc admittitur. huic ille, Nulla (inquit) mora est: sed tu delibera utrum colloqui malis, an per literas edere quae cogitas. necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem; (quod προσκυνεῖν illi vocant) hoc si tibi grave est, per me nihilo secius editis mandatis conficies, quod studes. tum Conon, enimvero, inquit, mihi non est grave quemvis honorem habere regi; sed vereor, ne civitati meae sit opprobrio, si, cum ex ea sim

profectus, quae caeteris gentibus imperare consueverit, potius barbarorum, quam illius more fungar. itaque quae volebat, huic
4 scripto tradidit. Quibus cognitis, rex tantum autoritate ejus motus est, ut Tissaphernem hostem judicarit, et Lacedaemonios bello persequi jusserit, et ei permiserit, quem vellet eligere ad dispensandam pecuniam. id arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius qui optime suos nôsse deberet: sed se suadere, Pharnabazo id negotii daret. hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis, et Phoenicibus, caeterisque maritimis civitatibus naves longas imperaret, classemque, qua proxima aestate mare tueri posset, compararet; dato adjutore

Pharnabazo, sicut ipse voluerat. id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, non sine cura rem administrarunt, quòd majus bellum imminere arbitrabantur, quàm si cum barbaro solum contenderent. nam ducem fortem, et prudentem, regiis opibus praefuturum, ac secum dimicaturum videbant; quem neque consilio, neque copiis superare possent. hac mente magnam contrahunt classem, proficiscuntur Pisandro duce. hos Conon apud Cnidum adortus, magno praelio fugat, multas naves capit, complures deprimit. qua victoria non solum Athenae, sed etiam cuncta Graecia, quae sub Lacedaemoniorum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit; muros dirutos a Ly-

sandro utrosque, et Piraeei, et Athenarum, reficiendos curat; pecuniaeque quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat. Accidit huic quod caeteris mortalibus, ut inconsideratior in secunda, quam in adversa esset fortuna. nam classe Peloponnesiorum devicta, cum ulturum se injurias patriae putaret, plura concupivit, quam efficere potuit. neque tamen ea non pia et approbanda fuerunt, quòd potius Patriae opes augeri, quam Regis, maluit. nam cum magnam autoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset, non solum inter barbaros, sed etiam inter omnes Graeciae civitates, clam dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam resti-

tueret Atheniensibus. id cum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus praeerat, Cononem evocavit, simulans ad regem eum se mittere velle magna de re. hujus nuntio parens cum venisset, in vincula conjectus est; in quibus aliquandiu fuit. nonnulli eum ad regem abductum, ibique periisse scriptum reliquerunt. contra ea Dinon historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente, an imprudente sit factum.

DION Hipparini filius, Syracusanus, nobili genere natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum. namque ille superior Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio; ex qua duos filios, Hipparinum et Nisaeum procreavit; totidemque filias, Sophrosynen et Areten: quarum priorem Dionysio filio, eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit; alteram, Areten, Dioni. Dion autem praeter nobilem propinquitatem, generosamque majorum famam, multa alia a natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas; magnam corporis dignitatem, quae non minimum commendat; magnas praeterea divitias a patre relictas, quas ipse tyranni muneribus auxerat.

erat intimus Dionysio priori, neque minus propter mores, quam affinitatem. namque etsi Dionysii crudelitas ipsi displicebat, tamen salvum illum propter necessitudinem, magis etiam suorum causa esse studebat. aderat in magnis rebus; ejusque consilio multum movebatur tyrannus, nisi qua in re major ipsius cupiditas intercesserat. legationes vero omnes, quae essent illustriores, per Dionem administrabantur; quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter administrando, crudelissimum nomen tyranni, sua humanitate leniebat. hunc a Dionysio missum Carthaginenses suspexerunt, ut neminem unquam Graecâ linguâ loquentem magis sint admirati. Neque vero 2
haec Dionysium fugiebant: nam

quanto esset sibi ornamento, sentiebat. quo fiebat, ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus diligeret, ac filium. qui quidem, cum Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata, adolescenti negare non potuit, quin eum arcesseret, cum Dion ejus audiendi cupiditate flagraret. dedit ergo huic veniam, magnaque eum ambitione Syracusas perduxit. quem Dion adeo admiratus est, atque adamavit, ut se totum ei traderet. neque vero minus Plato delectatus est Dione. itaque cum a Dionysio tyranno crudeliter violatus esset, quippe quem venundari jussisset, tamen eodem rediit, ejusdem Dionis precibus adductus. interim in morbum incidit Dionysius: quo cum graviter conflic-

taretur, quaesivit a medicis Dion
quemadmodum se haberet; simul-
que ab his petiit, si forte majori
esset periculo, ut sibi faterentur:
nam velle se cum eo colloqui de
partiendo regno, quod sororis suae
filios ex illo natos partem regni
putabat debere habere. id medici
non tacuerunt, et ad Dionysium
filium sermonem retulerunt. quo
ille commotus, ne agendi cum eo
esset Dioni potestas, patri soporem
medicos dare coëgit. hoc aeger
sumto, somno sopitus diem obiit
supremum. Tale initium fuit Di- 3
onis et Dionysii simultatis; eaque
multis rebus aucta est; sed tamen
primis temporibus aliquandiu si-
mulata inter eos amicitia mansit.
cumque Dion non desineret obse-
crare Dionysium, ut Platonem

Athenis arcesseret, et ejus consiliis
uteretur; ille, qui in aliqua re vel-
let patrem imitari, morem ei ges-
sit, eodemque tempore Philistum
historicum Syracusas reduxit, ho-
minem amicum non magis tyran-
no, quam tyrannidi. sed de hoc in
meo libro plura sunt exposita, qui
de historicis Graecis conscriptus
est. Plato autem tantum apud Di-
onysium autoritate potuit, valuit-
que eloquentiâ, ut ei persuaserit,
tyrannidis facere finem, liberta-
temque reddere Syracusanis; a qua
voluntate Philisti consilio deterri-
tus, aliquanto crudelior esse coe-
4 pit. Qui quidem cum a Dione se
superari videret ingenio, autorita-
te, amore populi; verens, ne si eum
secum haberet, aliquam occasio-
nem sui daret opprimendi; navem

ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur; ostendens, se id utriusque facere causâ, ne, cum inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet. id cum factum multi indignarentur, magnaeque esset invidiae tyranno, Dionysius omnia quae moveri poterant Dionis, in naves imposuit, ad eumque misit. sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, sed suae salutis fecisse causâ. postea vero quam audivit eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari, Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit, filiumque ejus sic educari jussit, ut indulgendo, turpissimis imbueretur cupiditatibus. nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur, vino epulisque obruebatur, neque

ullum tempus sobrio relinquebatur. is usque eò vitae statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater, (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent) ut se a superiore parte aedium dejecerit, atque ita interierit.
5 Sed illuc revertor. postquam Corinthum pervenit Dion, et eòdem perfugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat equitum; omni ratione bellum comparare coeperunt. sed non multum proficiebant, quòd multorum annorum tyrannis, magnarum opum putabatur; quam ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. sed Dion fretus non tam suis copiis, quam odio tyranni, maximo animo, duabus onerariis navi-

bus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum; quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. ex quo intelligi potest, nullum esse imperium tutum, nisi benevolentiâ munitum. eo tempore aberat Dionysius, et in Italia classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum: quae res eum fefellit. nam Dion his ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totiusque ejus partis Siciliae potitus est, quae sub Dionysii potestate fuerat; parique modo urbis

Syracusarum, praeter arcem, et
insulam adjunctam oppido; eo-
que rem perduxit, ut talibus pac-
tionibus pacem tyrannus facere
vellet: Siciliam Dion obtineret, I-
taliam Dionysius, Syracusas Apol-
locrates, cui maximam fidem uni
6 habebat Dionysius. Has tam pro-
speras, tamque inopinatas res con-
secuta est subita commutatio; quòd
fortuna sua mobilitate, quem pau-
lo ante extulerat, demergere est
adorta: primùm in filio, de quo
commemoravi supra, saevitiam
suam exercuit. nam cum uxorem
reduxisset, quae alii fuerat tradi-
ta, filiumque vellet revocare ad
virtutem a perdita luxuria, acce-
pit gravissimum parens vulnus
morte filii: deinde orta dissensio-
ne inter eum et Heraclidem; qui

quidem Dioni principatum non concedens, factionem comparavit. neque is minus valebat apud optimates; quorum consensu praeerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret. non tulit hoc animo aequo Dion, et versum illum Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo haec sententia est, non posse bene geri rempublicam multorum imperiis: quod dictum magna invidia consecuta est. namque aperuisse videbatur, se omnia in sua potestate esse velle: hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit; Heraclidemque, cum Syracusas venisset, interficiendum curavit. Quod factum omnibus maximum timorem injecit. nemo enim illo interfecto se tutum putabat. ille

autem adversario remoto licentius
eorum bona, quos sciebat adver-
sus se sensisse, militibus disperti-
vit. quibus divisis cum quotidia-
ni maximi fierent sumtus, celeri-
ter pecunia deesse coepit; neque
quò manus porrigeret, suppetebat,
nisi in amicorum possessiones. id
ejusmodi erat, ut, cum milites re-
conciliasset, amitteret optimates.
quarum rerum curâ frangebatur,
et insuetus male audiendi, non
aequo animo ferebat, de se ab iis
male existimari, quorum paulo
ante in coelum fuerat elatus lau-
dibus. vulgus autem, offensâ in
eum militum voluntate, liberius
loquebatur, et tyrannum non fe-
3 rendum dictitabat. Haec ille in-
tuens, cum, quemadmodum seda-
ret, nesciret, et quorsum evade-

rent, timeret; Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et callidus, et ad fraudem acutus, sine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, et ait, eum in magno periculo esse, propter offensionem populi et odium militum; quod nullo modo evitari posset, nisi alicui suorum negotium daret, qui se simularet illi inimicum; quem si invenisset idoneum, facile omnium animos cogniturum, adversariosque sublaturum, quòd inimici ejus dissidenti suos sensus aperturi forent. tali consilio probato, excipit has partes ipse Callicrates, et se armat imprudentiâ Dionis: ad eum interficiendum socios conquirit, adversarios ejus convenit, conjurationem

confirmat. res multis consciis, quae gereretur, elata refertur ad Aristomachen sororem Dionis, uxoremque Areten. illae timore perterritae conveniunt, cujus de periculo timebant. at ille negat, a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa quae agerentur, fieri praecepto suo. mulieres nihilo secius Callicratem in aedem Proserpinae deducunt, ac jurare cogunt, nihil ab illo periculi fore Dioni. ille hac religione non modo ab incepto non deterritus, sed ad maturandum concitatus est; verens ne prius consilium suum aperiretur, quàm conata perfecisset. Hac mente proximo die festo, cùm a conventu remotum se Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubuisset, consciis facinoris loca munitiora

oppidi tradidit; domum custodibus sepsit, a foribus qui non discederent, certos praefecit; navem triremem armatis ornat, Philocrati fratri suo tradit, eamque in portu agitari jubet, ut si exercere remiges vellet; cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet, quò fugeret, ad salutem. suorum autem e numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit, cum audacissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi ejus gratiâ viderentur venire. hi propter notitiam sunt intromissi. at illi, ut limen ejus intrârunt, foribus obseratis, in lecto cubantem invadunt, colligant: fit strepitus, adeo ut exaudiri posset foris. hîc sicut ante saepe dictum

est, quàm invisa sit singularis po-
tentia, et miseranda vita, qui se
metui, quàm amari malunt, cui-
vis facile intellectu fuit. namque
illi ipsi custodes, si propitia fuis-
sent voluntate, foribus effractis
servare eum potuissent, quòd illi
inermes telum foris flagitantes vi-
vum tenebant. cui cùm succurre-
ret nemo, Lyco quidam Syracusa-
nus per fenestras gladium dedit,
10 quo Dion interfectus est. Confec-
tâ caede cùm multitudo visendi
gratiâ introiisset, nonnulli ab in-
sciis pro noxiis conciduntur. nam
celeri rumore dilato Dioni vim al-
latam, multi concurrerant, quibus
tale facinus displicebat. hi falsâ
suspicione ducti, immerentes, ut
sceleratos occidunt. hujus de mor-
te, ut palam factum est, mirabili-

ter vulgi mutata est voluntas. nam qui vivum eum tyrannum vocitârant, eundem liberatorem patriae, tyrannique expulsorem praedicabant. sic subitò misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere. itaque in urbe, celeberrimo loco elatus publice, sepulcri monumento donatus est. diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus; quartum post annum, quàm ex Peloponneso in Siciliam redierat.

IPHICRATES Atheniensis, non tam magnitudine rerum gestarum, quàm disciplinâ militari nobilitatus est. fuit enim talis dux, ut non solum aetatis suae cum primis compararetur, sed ne de majoribus natu quidem quisquam anteponeretur. multum vero in bello est versatus, saepe exercitibus praefuit, nusquam culpâ male rem gessit, semper consilio vicit; tantumque eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. namque ille pedestria arma mutavit, cum ante illum imperatorem, maximis clypeis, brevibus hastis, minutis gladiis, uterentur: ille e contrario peltam pro parma fecit, a qua postea peltastae pedites appellantur, ut ad motus concursusque essent

leviores. hastae modum duplica-
vit, gladios longiores fecit. idem
genus loricarum mutavit, et pro
ferreis atque aeneis lineas dedit.
quo facto expeditiores milites red-
didit. nam pondere detracto, quod
aeque corpus tegeret, et leve esset,
curavit. Bellum cum Thracibus 2
gessit: Seuthen, socium Atheni-
ensium, in regnum restituit. apud
Corinthum tanta severitate exer-
citui praefuit, ut nullae unquam
in Graecia neque exercitatiores co-
piae, neque magis dicto audientes
fuerint duci; in eamque consue-
tudinem adduxit, ut cùm praelii
signum ab imperatore esset da-
tum, sine ducis opera sic ordina-
tae consisterent, ut singuli a peri-
tissimo imperatore dispositi vide-
rentur. hoc exercitu Moram La-

cedaemoniorum interfecit: quod maxime totâ celebratum est Graeciâ: iterum eodem bello omnes copias eorum fugavit: quo facto, magnam adeptus est gloriam. cùm Artaxerxes Aegyptio regi bellum inferre voluisset, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem praeficeret exercitui conductitio, cujus numerus duodecim millium fuit. quem quidem sic omni disciplinâ militari erudivit, ut quemadmodum quondam Fabiani, milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude fuerint. idem subsidio Lacedaemoniis profectus, Epaminondae retardavit impetus. nam nisi ejus adventus appropinquâsset, non prius Thebani Spartâ abscessissent, quàm captam incendio de-

lêssent. Fuit autem et animo mag- 3
no, et corpore, imperatoriaque for-
mâ, ut ipso aspectu cuivis injice-
ret admirationem sui: sed in la-
bore remissus nimis, parumque
patiens, ut Theopompus memo-
riae prodidit: bonus vero civis, fi-
deque magnâ. quod cùm in aliis
rebus declaraverit, tum maxime in
Amyntae Macedonis liberis tuen-
dis. namque Eurydice, mater Per-
diccae et Philippi, cum his duobus
pueris, Amynta mortuo, ad Iphi-
cratem confugit, ejusque opibus
defensa est. vixit ad senectutem,
placatis in se suorum civium ani-
mis. causam capitis semel dixit
bello sociali, simul cum Timotheo,
eoque judicio est absolutus. Me-
nesthea filium reliquit ex Thressa
natum, Coti regis filia. is cùm in-

terrogaretur, utrum pluris patrem, matremne faceret; matrem, inquit. id cùm omnibus mirum videretur; at ille, meritò, inquit, facio. nam pater quàntum in se fuit, Thracem me genuit: contrà, mater Atheniensem.

CHABRIAS Atheniensis. hic quoque in summis habitus est ducibus, resque multas memoriâ dignas gessit. sed ex his elucet maxime inventum ejus in praelio, quod apud Thebas fecit, cùm Boeotiis subsidio venisset. namque in ea victoria fidente summo duce Agesilao, fugatis jam ab eo conductitiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere; obnixoque genu scuto, projectâque hastâ, impetum excipere hostium docuit. id novum Agesilaus intuens, progredi non est ausus, suosque jam incurrentes tubâ revocavit. hoc usque eò in Graecia famâ celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quae publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. ex quo factum est, ut

postea athletae, caeterique artifices
his statibus in statuis ponendis
uterentur, in quibus victoriam es-
2 sent adepti. Chabrias autem mul-
ta in Europa bella administravit,
cùm dux Atheniensium esset: mul-
ta in Aegypto suâ sponte gessit.
nam Nectanebum adjutum profec-
tus, regnum ei constituit. fecit
idem Cypri, sed publice ab Atheni-
ensibus Evagorae adjutor datus;
neque prius inde discessit, quàm
totam insulam bello devinceret:
qua ex re Athenienses magnam
gloriam sunt adepti. interim bel-
lum inter Aegyptios, et Persas con-
flatum est; et Athenienses cum
Artaxerxe societatem habebant,
Lacedaemonii cum Aegyptiis, a
quibus magnas praedas Agesi-
laus rex eorum faciebat. id in-

tuens Chabrias, cùm in re nulla
Agesilao cederet, suâ sponte eos
adjutum profectus, Aegyptiae clas-
si praefuit; pedestribus copiis A-
gesilaus. Tum praefecti regis Per- 3
siae legatos miserunt Athenas,
questum, quod Chabrias adversum
regem bellum gereret cum Aegyp-
tiis. Athenienses diem certam
Chabriae praestituerunt, quam an-
te, domum nisi redîsset, capitis se
illum damnaturos denuntiârunt.
hoc ille nuntio Athenas rediit, ne-
que ibi diutius est moratus, quàm
fuit necesse. non enim libenter
erat ante oculos civium suorum,
quod et vivebat laute, et indulge-
bat sibi liberalius, quàm ut invi-
diam vulgi posset effugere. est e-
nim hoc commune vitium in mag-
nis liberisque civitatibus, ut invi-

dia gloriae comes sit, et libenter
de his detrahant, quos eminere vi-
deant altius: neque animo aequo
pauperes alienam opulentium in-
tuentur fortunam. itaque Cha-
brias, quoad ei licebat, plurimùm
aberat. neque vero solus ille abe-
rat Athenis libenter, sed omnes fe-
re principes fecerunt idem: quòd
tantum se ab invidia putabant ab-
futuros, quantum a conspectu su-
orum recessissent. itaque Conon
plurimum Cypri vixit, Iphicrates
in Thracia, Timotheus Lesbi, Cha-
res in Sigaeo. dissimilis quidem
Chares horum factis et moribus,
sed tamen Athenis et honoratus
4 et potens. Chabrias autem periit
bello sociali, tali modo. oppugna-
bant Athenienses Chium. erat in
classe Chabrias privatus; sed om-

nes, qui in magistratu erant, autoritate anteïbat, eumque magis milites, quam qui praeerant, aspiciebant. quae res ei maturavit mortem. nam dum primus studet portum intrare, et gubernatorem jubet eò dirigere navem, ipse sibi perniciei fuit. cùm enim eò penetrâsset, caeterae non sunt secutae. quo facto circumfusus hostium concursu, cùm fortissime pugnaret, navis rostro percussa, coepit sidere. hinc cùm refugere posset, si se in mare dejecisset, quòd suberat classis Atheniensium, quae exciperet natantem; perire maluit, quam armis abjectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. id caeteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. at ille praestare honestam

mortem turpi existimans vitae, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

TIMOTHEUS, Cononis filius, Atheniensis. hic a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neque minus civitatis regendae. multa hujus sunt praeclarè facta, sed haec maxime illustria; Olynthios et Byzantios bello subegit: Samum cepit, in qua oppugnanda, superiore bello, Athenienses mille et ducenta talenta consumserant: hanc ille sine ulla publica impensa populo restituit. adversum Cotyn bella gessit, ab eoque mille et ducenta talenta praedae in publicum detulit: Cyzicum obsidione liberavit: Ariobarzani simul cum Agesilao, auxilio profectus est: a quo cùm Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque

urbibus augeri maluit, quàm id
sumere, cujus partem domum su-
am ferre posset. itaque accepit Cri-
2 thoten et Sestum. Idem classi prae-
fectus circumvehens Peloponne-
sum, Laconicam populatus, clas-
sem eorum fugavit. Corcyram sub
imperium Atheniensium redegit;
sociosque idem adjunxit Epirotas,
Acharnanas, Chaonas, omnesque
eas gentes, quae mare illud adja-
cent. quo facto Lacedaemonii de
diutina contentione destiterunt, et
sua sponte Atheniensibus imperii
maritimi principatum concesse-
runt, pacemque his legibus consti-
tuerunt, ut Athenienses mari du-
ces essent. quae victoria tantae
fuit Atticis laetitiae, ut tum pri-
mùm arae Paci publice sint factae,
eique deae pulvinar sit institutum.

cujus laudis ut memoria maneret,
Timotheo publice statuam in foro
posuerunt: qui honos huic uni an-
te hoc tempus contigit, ut cùm pa-
tri populus statuam posuisset, filio
quoque daret: sic juxta posita re-
cens filii, veterem patris renovavit
memoriam. Hic cùm esset mag- 3
no natu, et magistratus gerere de-
sîsset, bello Athenienses undique
premi sunt coepti. defecerat Sa-
mus, descierat Hellespontus, Phi-
lippus jam tunc valens Macedo
multa moliebatur: cui oppositus
Chares cùm esset, non satis in eo
praesidii putabatur. fit Menesthe-
us praetor, filius Iphicratis, gener
Timothei, et ut ad bellum proficis-
catur, decernitur. huic in consili-
um dantur duo usu et sapientia
praestantes, quorum consilio ute-

retur, pater et socer: quòd in his tanta erat autoritas, ut magna spes esset, per eos amissa posse recuperari. hi cum Samum profecti essent, et eodem Chares, eorum adventu cognito, cum suis copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum videretur; accidit, cùm ad insulam appropinquarent, ut magna tempestas oriretur: quam evitare duo veteres imperatores utile arbitrati, suam classem suppresserunt. at ille temerariâ usus ratione non cessit majorum natu autoritati; et, ut in sua manu esset fortuna, quò contenderat, pervenit; eodemque ut sequerentur, ad Timotheum et Iphicratem nuntium misit. hinc male re gestâ, compluribus amissis navibus, eòdem, unde erat profectus, se recepit, literasque Athe-

nas publice misit, sibi proclive fu-
isse, Samum capere, nisi a Timo-
theo et Iphicrate desertus esset. ob
eam rem in crimen vocabantur:
populus acer, suspicax, mobilis,
adversarius, invidus etiam poten-
tiae, domum revocat: accusantur
proditionis. hoc judicio damnatur
Timotheus, lisque ejus aestimatur
centum talentis. ille odio ingratae
civitatis coactus, Chalcidem se con-
tulit. Hujus post mortem cùm po- 4
pulum judicii sui poeniteret, mul-
ctae novem partes detraxit, et de-
cem talenta Cononem filium ejus,
ad muri quandam partem refici-
endam jussit dare. in quo fortu-
nae varietas est animadversa. nam
quos avus Conon muros ex hosti-
um praeda patriae restituerat, eos-
dem nepos cum summa ignomi-

nia familiae, ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatae sapientisque vitae, quum plura possimus proferre testimonia, uno erimus contenti: quod ex eo facile conjici poterit, quàm charus suis fuerit. cùm Athenis adolescentulus causam diceret, non solum amici privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Jason tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. hic cùm in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit; tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quàm Timotheo de fama dimicanti deesse. hunc adversus tamen, Timotheus postea populi jussu bellum gessit; patriae-

que sanctiora jura, quam hospitii esse duxit. haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriae, Timothei; neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoriâ.

VENIO nunc ad fortissimum virum, maximique consilii, omnium barbarorum; exceptis duobus Carthaginiensibus, Hamilcare, et Hannibale. de quo hoc plura referemus, quòd et obscuriora sunt ejus gesta pleraque, et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantùm non omnes superabat, acciderunt. quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. Datames patre Camissare, natione Care, matre Scythissâ natus, primùm militum numero fuit apud Artaxerxem, eorum, qui regiam tuebantur. pater ejus Camissares, quòd et manu fortis, et bello strenuus, et regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam partem Ciliciae juxta Cappado-

ciam, quam incolunt Leucosyri.
Datames militare munus fungens,
primum qualis esset aperuit in bel-
lo, quod rex adversus Cadusios ges-
sit. namque hîc multis millibus
interfectis, magni fuit ejus opera.
quo factum est, ut cùm in eo bello
cecidisset Camissares, paterna ei
traderetur provincia. Pari se virtu- 2
te postea praebuit, cùm Autophra-
dates jussu regis bello persequere-
tur eos, qui defecerant. namque
ejus operâ hostes, cùm castra jam
intrâssent, profligati sunt, exerci-
tusque reliquus conservatus regis
est: qua ex re majoribus rebus
praeesse coepit. erat eo tempore
Thyus dynastes Paphlagoniae, an-
tiquo genere natus a Pylaemene
illo, quem Homerus Troico bello
a Patroclo interfectum ait. is regi,

dicto audiens non erat: quam ob causam bello eum persequi constituit, eique rei praefecit Datamen, propinquum Paphlagonis. namque ex fratre et sorore erant nati: quam ob causam Datames omnia primùm experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. ad quem cùm venisset sine praesidio, quòd ab amico nullas vereretur insidias, penè interiit. nam Thyus eum clam interficere voluit. erat mater cum Datame amita Paphlagonis: ea, quid ageretur, resciit, filiumque monuit. ille fugâ periculum evitavit, bellumque indixit Thyo. in quo cùm ab Ariobarzane praefecto Lydiae, et Ioniae, totiusque Phrygiae, desertus esset, nihilo segnius perseveravit, vivumque Thyum cepit

cum uxore et liberis. Cujus facti ne prius fama ad regem, quàm ipse pervenerit, dedit operam. itaque omnibus insciis, eò ubi erat rex, venit; posteroque die Thyum, hominem maximi corporis, terribilique facie, (quòd et niger, et capillo longo, barbâque erat prolixâ,) optimâ veste contexit, quam satrapae regii gerere consueverant; ornavit etiam torque, et armillis aureis, caeteroque regio cultu: ipse agresti duplicique amiculo circumdatus, hirtâque tunicâ, gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clavam, sinistrâ copulam, quâ vinctum ante se Thyum agebat, ut si feram bestiam captam duceret. quem cum omnes aspicerent propter novitatem ornatûs, ignotamque formam, ob eamque

rem magnus esset concursus; fuit
non nemo, qui agnosceret Thyum,
regique nuntiaret. primò non ac-
credidit. itaque Pharnabazum mi-
sit exploratum; a quo ut rem ge-
stam comperit, statim admitti jus-
sit, magnopere delectatus cùm fac-
to, tum ornatu: in primis quòd no-
bilis rex in potestatem inopinanti
venerat. itaque magnifice Data-
men donatum ad exercitum misit,
qui tum contrahebatur duce Phar-
nabazo et Tithrauste ad bellum
Aegyptium, parique eum, atque il-
los imperio esse jussit. postea verò
quàm Pharnabazum rex revocavit,
4 illi summa imperii tradita est. Hîc
cum maximo studio compararet
exercitum, Aegyptumque proficis-
ci pararet, subito a rege literae sunt
ei missae, ut Aspim aggredere-

tur, qui Cataoniam tenebat; quae gens jacet supra Ciliciam, confinis Cappadociae. namque Aspis saltuosam regionem, castellisque munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, et quae regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longe aberat ab his regionibus, et a majore re abstrahebatur, tamen regis voluntati morem gerendum putavit. itaque cum paucis, sed viris fortibus navem conscendit, existimans id quod accidit, facilius se imprudentem parvâ manu oppressurum, quàm paratum, quamvis magno exercitu. hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit, eoque quò studuerat, venit. quaerit quibus

locis sit Aspis; cognoscit, haud
longe abesse, profectumque eum
venatum. quem dum speculatur,
adventûs ejus causa cognoscitur.
Pisidas cum iis quos secum habe-
bat, ad resistendum Aspis compa-
rat. id Datames ubi audivit, arma
capit, suosque sequi jubet, ipse
equo concitato ad hostem vehitur.
quem procul Aspis conspiciens ad
se ferentem pertimescit, atque a
conatu resistendi deterritus, sese
dedit. hunc Datames vinctum, ad
regem, ducendum tradit Mithri-
5 dati. Haec dum geruntur, Arta-
xerxes reminiscens, a quanto bel-
lo, ad quam parvam rem princi-
pem ducum misisset, se ipsum re-
prehendit, et nuntium ad exerci-
tum Acen misit, quòd nondum Da-
tamen profectum putabat, qui ei

diceret, ne ab exercitu discederet. his, priusquam perveniret, quò erat profectus, in itinere convenit, qui Aspim ducebant. quâ celeritate cùm magnam benevolentiam regis Datames consecutus esset, non minorem invidiam aulicorum excepit, quòd illum unum pluris, quàm se omnes fieri videbant: quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. haec Pandates, gazae custos regiae, amicus Datami, per scripta ei mittit. in quibus docet, eum magno fore periculo, si quid illo imperante, in Aegypto adversi accidisset. namque eam esse consuetudinem regum, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunae suae: quo facile fieri, ut impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male

gestae nuntientur: illum hoc ma-
jore fore discrimine, quòd quibus
rex maxime obediat, eos habeat
inimicissimos. talibus ille literis
cognitis, cùm jam ad exercitum
Acoeum venisset, quòd non igno-
rabat, ea vere scripta, desciscere a
rege constituit: neque tamen quic-
quam fecit, quod fide suâ esset in-
dignum. nam Mandroclem Mag-
netem exercitui praefecit; ipse cum
suis in Cappadociam discedit, con-
junctamque huic Paphlagoniam
occupat, celans qua voluntate es-
set in regem: clam cum Ariobarza-
ne facit amicitiam, manum com-
parat, urbes munitas suis tuendas
6 tradit. Sed haec propter hiemale
tempus minus prospere succede-
bant. audit Pisidas quasdam copi-
as adversus se parare: filium eò Ar-

sidium cum exercitu mittit. cadit in praelio adolescens, proficiscitur eò pater, non ita cum magna manu, celans quantum vulnus accepisset; quòd priùs ad hostem pervenire cupiebat, quàm de re male gesta fama ad suos perveniret: ne cognita filii morte, animi debilitarentur militum. quò contenderat pervenit, hisque locis castra ponit; ut neque circumveniri multitudine adversariorum posset, neque impediri, quò minus ipse ad dimicandum manum haberet expeditam. erat cum eo Mithrobarzanes socer ejus, praefectus equitum. is desperatis generi rebus, ad hostes transfugit. id Datames ut audivit, sensit, si in turbam exisset, ab homine tam necessario se relictum, futurum ut caeteri consilium sequeren-

tur; in vulgus edit, suo jussu Mithrobarzanem profectum pro perfuga, quo facilius receptus interficeret hostes. quare relinqui eum non par esse, sed omnes confestim sequi. quòd si animo strenuo fecissent, futurum ut adversarii non possent resistere, cùm et intra vallum, et foris caederentur. hâc re probatâ exercitum educit, Mithrobarzanem persequitur: qui dum ad hostes pervenerat, Datames signa inferri jubet. Pisidae nova re commoti, in opinionem adducuntur, perfugas mala fide, compositòque fecisse, ut recepti, essent majori calamitati. primum eos adoriuntur. illi, cùm quid ageretur, aut quare fieret ignorarent, coacti sunt cum iis pugnare, ad quos transierant, ab hisque stare, quos

reliquerant. quibus cùm neutri parcerent; celeriter sunt concisi. reliquos Pisidas resistentes Datames invadit, primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. tali consilio uno tempore et proditores perculit, et hostes profligavit; et quod ad suam perniciem fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus. Ab 7
hoc tamen viro Schismas maximus natu filius desciit, adque regem transiit, et de defectione patris detulit. quo nuntio Artaxerxes commotus, quòd intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui, cùm cogitâsset, facere auderet, et prius cogitare, quàm

conari consuêsset: Autophradatem
in Cappadociam mittit. hic ne in-
trare posset saltum, in quo Ciliciae
portae sunt sitae, Datames prae-
occupare studuit. sed tam subito
copias contrahere non potuit. a
qua re depulsus, cum ea manu,
quam contraxerat, locum delegit
talem, ut neque circumiretur ab
hostibus, neque praeteriret adver-
sarius, quin ancipitibus locis pre-
meretur; et si dimicare cum eo
vellet, non multum obesse multi-
tudo hostium suae paucitati pos-
8 set. Haec etsi Autophradates vide-
bat, satius tamen statuit congre-
di, quàm cum tantis copiis refu-
gere, aut tam diu uno loco sede-
re. habebat barbarorum equitum
viginti, peditum centum millia,
quos illi Cardaces appellant, ejus-

demque generis tria funditorum, praeterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aspendiorum et Pisidarum circiter tria, Cilicum duo, Captianorum totidem, ex Graecia conductorum tria millia; levis armaturae maximum numerum. has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se, locique natura. namque hujus partem non habebat vicesimam militum. quibus fretus conflixit, adversariorumque multa millia concidit, cùm de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidissent. quam ob causam postero die tropaeum posuit quo loco pridie pugnatum erat. hinc cùm castra movisset, ut inferior copiis, ita supe-

rior omnibus praeliis discedebat, quòd nunquam manum consereret, nisi cum adversarios locorum angustiis clausisset; quod perito regionum callideque cogitanti saepe accidebat. Autophradates, cùm bellum duci majore regis calamitate, quàm adversariorum, videret, ad pacem amicitiamque hortatus est, ut cum rege in gratiam rediret. quam ille, etsi non fidam fore putabat, tamen conditionem accepit, seque ad Artaxerxem legatos missurum dixit. sic bellum, quod rex adversus Datamen susceperat, sedatum: Autophradates in Phrygiam se recepit. At rex, quòd implacabile odium in Datamen susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit; quas ille

plerasque vitavit. sicut cùm nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero, de quibus, quòd inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit; experiri voluit, verum falsumne sibi esset relatum. itaque eo profectus est, quo itinere futuras insidias dixerant. sed elegit corpore et staturâ simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque eo loco ire, quo ipse consueverat, jussit: ipse autem ornatus vestitu militari, inter corporis custodes iter facere coepit. at insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui suppositus erat: praedixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, ut

parati essent facere, quod ipsum vidissent. ipse, ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos conjecit. hoc idem cùm universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ceciderunt. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est, Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. namque is pollicitus est regi, se eum interfecturum, si ei rex promitteret, ut, quodcunque vellet, liceret impune facere; fidemque de ea re, more Persarum, dextrâ dedisset. hanc ut accepit, simulat se suscepisse cum rege inimicitiam; copias parat, et absens amicitiam cum Datame facit; regis provinciam vexat, castella expugnat, magnas praedas capit: quarum partem suis dispertit, par-

tem ad Datamen mittit. pari mo-
do complura castella ei tradit. haec
diu faciendo, persuasit homini, se
infinitum adversus regem susce-
pisse bellum; cùm nihilo magis,
ne quam suspicionem illi praebe-
ret insidiarum, neque colloquium
ejus petivit, neque in conspectum
venire studuit. sic absens amici-
tiam gerebat, ut non beneficiis mu-
tuis, sed odio communi, quod er-
ga regem susceperant, contineri
viderentur. Id cùm satis se confir- 11
mâsse arbitratus est, certiorem fa-
cit Datamen, tempus esse majores
exercitus parari, et bellum cum ip-
so rege suscipi: de qua re, si ei vi-
deretur, quo loco vellet, in collo-
quium veniret. probatâ re, collo-
quendi tempus sumitur, locusque
quò conveniretur. huc Mithrida-

tes cum uno cui maximam habebat fidem, ante aliquot dies venit, compluribusque locis separatim gladios obruit, eaque loca diligenter notat. ipso autem colloquendi die, utrique, locum qui explorarent, atque ipsos scrutarentur mittunt: deinde ipsi sunt congressi. hîc cùm aliquandiu in colloquio fuissent, et diversi discessissent, jamque procul Datames abesset, Mithridates priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pareret, in eundem locum revertitur, atque ibi, ubi telum erat positum, resedit, ut si a lassitudine cuperet acquiescere, Datamenque revocavit, simulans se quiddam in colloquio esse oblitum. interim telum, quod latebat, protulit, nudatumque vagina, veste texit, ac

Datami venienti ait, digredientem se animadvertisse locum quendam, qui erat in conspectu, ad castra ponenda idoneum. quem cùm digito monstraret, et ille conspiceret, aversum ferro transfixit; et prius quam quisquam posset succurrere, interfecit. ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidiâ ceperat, simulata captus est amicitia.

EPAMINONDAS Polymni filius, Thebanus. de hoc priusquam scribamus, haec praecipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant, neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud caeteros fuisse arbitrentur. scimus enim musicen nostris moribus abesse à principis personâ; saltare etiam in vitiis poni. quae omnia, apud Graecos et gratiâ, et laude digna ducuntur. cum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitae velimus Epaminondae, nihil videmur debere praetermittere, quod pertineat ad eam declarandam. quare dicemus primùm de genere ejus; deinde quibus disciplinis et a quibus sit eruditus; tum de moribus, ingeniique facultatibus, et si qua alia

digna memoriâ erunt; postremò
de rebus gestis, quae a plurimis
omnium anteponentur virtutibus.
Natus igitur patre, quo diximus, 2
honesto genere, pauper jam à ma-
joribus relictus. eruditus autem
sic, ut nemo Thebanus magis. nam
et citharizare, et cantare ad chor-
darum sonum doctus est a Diony-
sio, qui non minore fuit in musi-
cis gloriâ, quam Damon, aut Lam-
prus, quorum pervulgata sunt no-
mina; carmina cantare tibiis, ab
Olympiodoro; saltare, a Calliphro-
ne. at Philosophiae praeceptorem
habuit Lysim Tarentinum, Pytha-
goreum; cui quidem sic fuit dedi-
tus, ut adolescens tristem et seve-
rum senem omnibus aequalibus
suis in familiaritate anteposuerit;
neque prius eum a se dimiserit,

quàm doctrinis tantò antecessit condiscipulos, ut facilè intelligi posset, pari modo superaturum omnes in caeteris artibus. atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia, et potius contemnenda; at in Graeciâ utique olim magnae laudi erant. postquam ephebus factus est, et palestrae dare operam coepit, non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati; illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. itaque exercebatur plurimum currendo et luctando, ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere: in armis vero plurimum
3 studii consumebat. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant. erat enim

modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo; adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur. idem continens, clemens, patiensque admirandum in modum; non solum populi, sed etiam amicorum ferens injurias; in primisque commissa celans; quod interdùm non minùs prodest, quàm disertè dicere. studiosus audiendi; ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. itaque cum in circulum venisset, in quo aut de republica disputaretur, aut de philosophia sermo haberetur, nunquam inde priùs discessit, quàm ad finem sermo esset deductus. paupertatem adeò facile perpessus est, ut de republica nihil praeter gloriam ceperit.

amicorum in se tuendo caruit fa-
cultatibus: fide ad alios sublevan-
dos saepe sic usus est, ut possit ju-
dicari, omnia ei cum amicis fuis-
se communia. nam cum aut ci-
vium suorum aliquis ab hostibus
esset captus, aut virgo amici nu-
bilis propter paupertatem colloca-
ri non posset, amicorum consili-
um habebat, et quantum quisque
daret, pro cujusque facultatibus
imperabat; eamque summam cùm
faceret, priusquam acciperet pe-
cuniam, adducebat eum, qui quae-
rebat, ad eos, qui conferebant; ei-
que ut ipsi numerarent, faciebat;
ut ille, ad quam ea res pervenie-
bat, sciret, quantum cuique debe-
4 ret. Tentata autem ejus est absti-
nentia à Diomedonte Cyziceno.
namque is rogatu Artaxerxis Epa-

minondam pecuniâ corrumpendum susceperat. hic magno cum pondere auri Thebas venit, et Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem; quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam convenit, et causam adventus Diomedontis ostendit. at ille Diomedonte coram, nihil, inquit, opus pecuniâ est. nam si ea rex vult, quae Thebanis sunt utilia, gratis facere sum paratus: sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis. namque orbis terrarum divitias accipere nolo, pro patriae charitate. te, qui me incognitum tentasti, tuique similem existimâsti, non miror; tibi ignosco: sed egredere properè, ne alios corrumpas, cùm me non

potueris. tu Micythe, argentum huic redde, aut, nisi id confestim facis, ego te tradam magistratui. hunc Diomedon cum rogaret, ut tutò exire, suaque quae attulisset, liceret efferre; istud inquit, faciam; neque tuâ causâ, sed meâ; ne, si tibi sit pecunia ademta, aliquis dicat, ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem: a quo cùm quaesîsset, quò se duci vellet, et ille Athenas dixisset, praesidium dedit, ut eò tutò perveniret. neque vero id satis habuit, sed etiam ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Atheniensem, (de quo suprà mentionem fecimus) effecit. abstinentiae erit hoc satis testimonium. plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est; quoniam uno hoc volumine

vitas excellentium virorum com-
plurium concludere constituimus,
quorum separatim multis milli-
bus versuum complures scriptores
ante nos explicarunt. Fuit et diser- 5
tus, ut nemo Thebanus ei par es-
set eloquentiâ; neque minus con-
cinnus in brevitate respondendi,
quàm in perpetuâ oratione orna-
tus. habuit obtrectatorem Mene-
clidem quendam, indidem Thebis,
adversarium in administranda re-
publica satis exercitatum in dicen-
do, ut Thebanum scilicet. namque
illi genti plus inest virium, quam
ingenii. is, quòd in re militari flo-
rere Epaminondam videbat, hor-
tari solebat Thebanos, ut pacem
bello anteferrent, ne illius impe-
ratoris opera desideraretur. huic
ille, fallis, inquit, verbo cives tuos,

quòd hos a bello avocas. otii enim nomine servitutem concilias. nam paritur pax bello. itaque qui eâ diutinâ volunt frui, bello exercitati esse debent. quare si principes Graeciae esse vultis, castris est vobis utendum, non palaestrâ. idem ille Meneclides cùm huic objiceret, quòd liberos non haberet, neque uxorem duxisset; maximèque insolentiam, quòd sibi Agamemnonis belli gloriam videretur consecutus: at ille, desine, inquit, Meneclide, de uxore mihi exprobrare. nam nullius in ista re minùs, quàm tuo uti consilio volo. (habebat enim Meneclides suspicionem adulterii.) quòd autem me Agamemnonem aemulari putas, falleris. namque ille cum universa Graecia vix decem annis unam cepit

urbem, ego contrà ex unâ urbe
nostrâ, dieque uno, totam Graeci-
am, Lacedaemoniis fugatis, libera-
vi. Idem cum in conventum ve- 6
nisset Arcadum, petens ut societa-
tem cum Thebanis et Argivis face-
rent; contraque Callistratus Athe-
niensium legatus, qui eloquentiâ
omnes eo praestabat tempore, po-
stularet, ut potius amicitiam se-
querentur Atticorum; et in oratio-
ne suâ multa invectus esset in The-
banos et Argivos, in eisque hoc po-
suisset, animadvertere debere Ar-
cades, quales utraque civitas cives
procreâsset, ex quibus de caeteris
possent judicare: Argivos enim fu-
isse Orestem et Alcmaeonem, ma-
tricidas: Thebis Oedipum natum,
qui cùm patrem suum interfecis-
set, ex matre liberos procreâsset.

hîc in respondendo Epaminondas, cùm de caeteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici, qui non animadvertit innocentes illos natos, domi scelere admisso, cùm patria essent pulsi, receptos esse ab Atheniensibus. sed maximè ejus eloquentia eluxit Spartae, legati ante pugnam Leuctricam: quò cum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum conventu, sic Lacedaemoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illâ oratione opes eorum concusserit, quàm Leuctricâ pugnâ. tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedaemonii
7 privarentur. Fuisse autem patientem, suorumque injurias ferentem

civium, quòd se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. cum eum propter invidiam cives praeficere exercitui noluissent, duxque esset delectus belli imperitus, cujus errore eò esset deducta res militum, ut omnes de salute pertimescerent, quòd locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur; desiderari coepta est Epaminondae diligentia: erat enim ibi privatus numero militum: a quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae; et exercitum, obsidione liberatum, domum reduxit incolumem. neque vero hoc semel fecit, sed saepius: maxime autem fuit illustre, cum in Peloponnesum, exercitum duxisset adversus Lacedaemonios, haberetque collegas duos, quorum

alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. hîc, cum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii praetores successissent; Epaminondas plebiscito non paruit, idemque ut facerent, persuasit collegis, et bellum, quod susceperat, gessit. namque animadvertebat, ubi id fecisset, totum exercitum propter praetorum imprudentiam, inscitiamque belli, periturum. lex erat Thebis, quae morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset, quam lege praefinitum foret: hanc Epaminondas cum reipublicae conservandae causa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; et quatuor mensibus diutius, quam populus

jusserat, gessit imperium. Postquam domum reditum est, collegae ejus hoc crimine accusabantur. quibus ille permisit, omnem ut causam in se transferrent, suâque operâ factum contenderent, ut legi non obedirent. quà defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quòd, quid diceret, non haberet. at ille in judicium venit; nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant, omniaque quae collegae dixerant, confessus est; neque recusavit, quo minus legis poenam subiret; sed unum ab iis petivit, ut in periculo suo conscriberent, EPAMINONDAS A THEBANIS MORTE MULTATUS EST, QUOD EOS COEGIT APUD LEUCTRA SUPERARE LACEDAEMONI-

OS; QUOS ANTE SE IMPERATO-
REM, NEMO BOEOTICORUM AUSUS
FUIT ASPICERE IN ACIE; QUOD-
QUE UNO PRAELIO NON SOLUM
THEBAS AB INTERITU RETRA-
XIT, SED ETIAM UNIVERSAM
GRAECIAM IN LIBERTATEM VIN-
DICAVIT; EOQUE RES UTRORUM-
QUE PERDUXIT, UT THEBANI
SPARTAM OPPUGNARENT, LA-
CEDAEMONII SATIS HABERENT,
SI SALVI ESSE POSSENT: NEQUE
PRIUS BELLARE DESTITIT,
QUAM MESSENA CONSTITUTA,
URBEM EORUM OBSIDIONE
CLAUSIT. haec cum dixisset,
risus omnium cum hilaritate co-
ortus est; neque quisquam judex
ausus est de eo ferre suffragium.
sic a judicio capitis maxima dis-
9 cessit gloria. Hic extremo tempore

imperator apud Mantineam, cum acie instructa audacius instaret hostibus, cognitus a Lacedaemoniis, quòd in ejus unius pernicie, patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt; neque prius abscesserunt, quàm magna caede facta, multis occisis, fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus percussum concidere viderunt. hujus casu aliquantum retardati sunt Boeotii; neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligarunt. at Epaminondas cum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum; usque eò retinuit, quoad renunciatum est,

vicisse Boeotios: id postquam audivit, satis, inquit, vixi, invictus enim morior. tum ferro extracto, confestim exanimatus est. Hic uxorem nunquam duxit: in quo cum reprehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem; maleque eum in eo patriae consulere diceret, quod liberos non relinqueret: vide, inquit, ne tu pejus consulas, qui talem ex te natum relicturus sit. neque vero stirps mihi potest deesse. namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quae non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit, necesse est. quo tempore duce Pelopida, exules Thebas occupaverunt, et praesidium, Lacedaemoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta est caedes civium, domi se

retinuit; quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. namque omnem civilem victoriam funestam putabat. idem postquam apud Cadmeam pugnari cum Lacedaemoniis coepit, in primis stetit. hujus de virtutibus, vitaque satis erit dictum, si hoc unum adjunxero, quod nemo eat inficias; Thebas et ante Epaminondam natum, et post ejus interitum, perpetuo alieno paruisse imperio: contra ea, quamdiu ille praefuerit reipublicae, caput fuisse totius Graeciae. ex quo intelligi potest, unum hominem pluris quam civitatem fuisse.

PELOPIDAS Thebanus, magis historicis, quam vulgo, notus: cujus de virtutibus dubito quemadmodum exponam; quòd vereor, si res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, sed historiam videar scribere; si tantummodo summas attigero, ne rudibus literarum Graecarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. itaque utrique rei occurram, quantum potero; et medebor cum satietati, tum ignorantiae lectorum. Phoebidas Lacedaemonius, cùm exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quae Cadmea nominatur, occupavit, impulsu perpaucorum Thebanorum, qui adversariae factioni quo facilius resisterent, Laconum rebus studebant; idque suo privato, non

publico fecit consilio. quo facto, eum Lacedaemonii ab exercitu removerunt, pecuniaque multarunt; neque eò magis arcem Thebanis reddiderunt, quòd susceptis inimicitiis, satius ducebant eos obsideri, quàm liberari. nam post Peloponnesium bellum, Athenasque devictas, cum Thebanis sibi rem esse existimabant; et eos esse solos, qui adversus resistere auderent. hac mente amicis suis summas potestates dederant, alterius factionis principes partim interfecerant, alios in exilium ejecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus, patriâ carebat. Hi omnes ferè Athenas se contulerant, non quò sequerentur otium, sed ut quemque ex proximo locum fors obtulisset, eò patri-

am recuperare niterentur. itaque cum tempus est visum rei gerendae, communiter cum his, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos opprimendos, civitatemque liberandam, eum, quo maximi Magistratus simul consueverant epulari. magnae saepe res non ita magnis copiis sunt gestae: sed profecto nunquam ab tam tenui initio tantae opes sunt profligatae. nam duodecim adolescentuli coïerunt ex his, qui exilio erant multati, cum omnino non essent amplius centum, qui tanto se offerrent periculo. qua paucitate percussa est Lacedaemoniorum potentia. hi enim non magis adversariorum factioni, quam Spartanis eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius

Graeciae. quorum imperiosa ma-
jestas, neque ita multo post Leuc-
tricâ pugnâ, ab hoc initio perculsa
cecidit. illi igitur duodecim, quo-
rum erat dux Pelopidas, cum A-
thenis interdiu exissent, ut vespe-
rascente coelo Thebas possent per-
venire, cum canibus venaticis exi-
erunt, retia ferentes, vestitu agre-
sti, quo minore suspicione face-
rent iter. qui cum tempore ipso,
quo studuerant, pervenissent, do-
mum Charonis devenerunt, a quo
et tempus et dies erat datus. Hoc 3
loco libet interponere, etsi sejunc-
tum a re proposita est, nimia fi-
ducia quantae calamitati soleat es-
se. nam Magistratuum Thebano-
rum statim ad aures pervenit, exu-
les in urbem devenisse. id illi, vi-
no epulisque dediti, usque eò de-

spexerunt, ut ne quaerere quidem de tanta re laborarint. accessit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam: allata est enim epistola Athenis ab Archia hierophante, Archiae, qui tum maximum Magistratum Thebis obtinebat; in qua omnia de profectione exulum perscripta erant. quae cum jam accubanti in convivio esset data, sicut erat signata, in pulvinum subjiciens, in crastinum, inquit, differo res severas. at illi omnes, cum jam nox processisset, vinolenti ab exulibus, duce Pelopida, sunt interfecti. quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, praesidium Lacedaemoniorum ex

arce pepulerunt, patriam obsidi-
one liberaverunt; auctores Cad-
meae occupandae partim occide-
runt, partim in exilium ejecerunt.
Hoc tam turbido tempore, (si- 4
cut supra diximus,) Epaminon-
das, quoad cum civibus dimi-
catum est, domi quietus fuit. ita-
que haec liberandarum Theba-
rum propria laus est Pelopidae:
caeterae ferè omnes communes
cum Epaminonda. namque in
Leuctrica pugna, imperatore Epa-
minonda, hic fuit dux delectae ma-
nus, quae prima phalangem pro-
stravit Laconum. omnibus prae-
terea periculis adfuit: sicut Spar-
tam cum oppugnavit, alterum te-
nuit cornu; quòque Messena cele-
rius restitueretur, legatus in Per-
sas est profectus. denique haec fu-

it altera persona Thebis, sed tamen secunda, ita ut proxima esset Epaminondae. Conflictatus autem est cum adversa fortuna. nam et initio, sicut ostendimus, exul patriâ caruit; et cum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisque jure satis tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset; a tyranno Alexandro Pheraeo simul cum Ismenia comprehensus, in vincula conjectus est. hunc Epaminondas recuperavit bello persequens Alexandrum. post id factum, nunquam is animo placari potuit in eum, a quo erat violatus. itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliae proficiscerentur, tyrannosque ejus expellerent. cujus belli cum ei summa

esset data, eòque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simul ac conspexit hostem, confligere. in quo praelio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira, equum in eum concitavit, proculque digressus a suis, conjectu telorum confossus cecidit. atque hoc secundâ victoriâ accidit: nam jam inclinatae erant tyrannorum copiae. quo facto omnes Thessaliae civitates interfectum Pelopidam, coronis aureis, et statuis aeneis, liberosque ejus multo agro donarunt.

AGESILAUS Lacedaemonius, cum a caeteris scriptoribus, tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est. eo enim usus est familiarissime. hic primum de regno, cum Leotychide fratris filio, habuit contentionem. mos est enim a majoribus, Lacedaemoniis traditus, ut duos haberent semper Reges, nomine magis quam imperio, ex duabus familiis Proclis et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis, Spartae reges fuerunt: harum ex altera in alterius familiae locum fieri non licebat: itaque uterque suum retinebat ordinem. primum ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis ejus, qui regnans decessisset. sin is virilem sexum non reliquisset, tunc deligebatur, qui proximus es-

set propinquitate. mortuus erat Agis rex, frater Agesilai; filium reliquerat Leotychidem, quem ille vivus non agnorat, eundem moriens suum esse dixerat. is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit: neque id, quod petivit, consecutus est. nam Lysandro suffragante, homine, ut ostendimus supra, factioso, et his temporibus potente, Agesilaus antelatus est. Hic simul atque imperii 2 potitus est, persuasit Lacedaemoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellumque Regi facerent; docens, satius esse in Asia, quam in Europa dimicare. namque fama exierat, Artaxerxem comparare classem, pedestresque exercitus, quos in Graeciam mitteret. data potestate, tanta celeritate usus est,

ut prius in Asiam cum copiis pervenerit, quam regii satrapae eum scirent profectum. quo factum est, ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter praefectos habebat regios, inducias a Lacone petivit, simulans, se dare operam, ut Lacedaemoniis cum Rege conveniret; re autem vera ad copias comparandas; easque impetravit trimestres. juravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum. in qua pactione, summa fide mansit Agesilaus: contra ea, Tissaphernes nihil aliud, quam bellum comparavit. id etsi sentiebat Laco, tamen jusjurandum servabat, multumque in eo consequi se dicebat, quòd Tissaphernes perjurio

suo, et homines suis rebus abalienaret, et deos sibi iratos redderet: se autem servata religione confirmare exercitum, cum animadverteret, deorum numen facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quòd iis studere consuessent, quos conservare fidem viderent.
Postquam induciarum praeteriit dies, barbarus non 3
dubitans, quòd ipsius erant plurima domicilia in Caria, et ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eo potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eò contraxerat. at Agesilaus in Phrygiam se convertit, eamque prius depopulatus est, quàm Tissaphernes usquam se moveret. magna praeda militibus locupletatis, Ephesum hiematum exerci-

tum reduxit, atque ibi, officinis armorum institutis, magna industria bellum apparavit; et quo studiosius armarentur insigniusque ornarentur, praemia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. fecit idem in exercitationum generibus, ut qui caeteris praestitissent, eos magnis afficeret muneribus. his igitur rebus effecit, ut et ornatissimum et exercitatissimum haberet exercitum. huic cum tempus esset visum, copias extrahere ex hybernaculis, vidit si quò esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non crediturus, aliasque regiones occupaturos, nec dubitaturos aliud esse facturum, ac pronuntiasset. itaque cum ille Sardis se iturum dixisset, Tissaphernes eandem Ca-

riam defendendam putavit. in quo cum eum opinio fefellisset, victumque se vidisset consilio, sero suis praesidio profectus est. nam cùm illo venisset, jam Agesilaus, multis locis expugnatis, magna erat praeda potitus. Laco autem, cum videret hostes equitatu superare, nunquam in campo sui fecit potestatem, et his locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiae valerent. pepulit ergo, quotiescunque congressus est, multo majores adversariorum copias; et sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor duceretur. Hic 4
cum animo meditaretur proficisci in Persas, et ipsum Regem adoriri, nuntius ei domo venit Ephorûm jussu, bellum Athenienses et Boeotios indixisse Lacedaemoniis: qua-

re venire non dubitaret. in hoc non minus ejus pietas suspicienda est, quam virtus bellica; qui, cum victori praeesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit jussis absentium magistratuum, ut si privatus in comitio esset Spartae: cujus exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent. sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno praeposuit bonam existimationem, multoque gloriosius duxit, si institutis patriae paruisset, quam si bello superasset Asiam. hac igitur mente Hellespontum copias trajecit, tantaque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus. cum jam haud

ita longe abesset a Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses et Boeotii, caeterique eorum socii, apud Coroneam: quos omnes gravi praelio vicit. hujus victoriae vel maxima fuit laus, quod cum plerique ex fuga se in templum Minervae conjecissent, quaerereturque ab eo, quid his fieri vellet; etsi aliquot vulnera acceperat eo praelio, et iratus videbatur omnibus, qui adversus arma tulerant, tamen antetulit irae religionem, et eos vetuit violari. neque vero hoc solum in Graecia fecit, ut templa deorum sancta haberet; sed etiam apud barbaros summa religione omnia simulacra, arasque conservavit. itaque praedicabat, mirari se, non sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus deorum no-

cuissent, aut non gravioribus poenis affici, qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.
5 Post hoc praelium, collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum. hîc cùm una pugna decem millia hostium, Agesilao duce cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatae viderentur; tantum abfuit ab insolentia gloriae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quòd tam multi a se victi, vitio adversariorum concidissent: namque illa multitudine, si sana mens esset Graeciae, supplicium Persas dare potuisse. idem cum adversarios intra moenia compulisset, et ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur; negavit id suae virtuti convenire. se enim eum esse

dixit, qui ad officium peccantes re-
dire cogeret,non qui urbes nobilis-
simas expugnaret Graeciae. nam
si (inquit) eos extinguere volueri-
mus, qui nobiscum adversus bar-
baros steterunt, nosmetipsi nos ex-
pugnaverimus, illis quiescentibus.
quo facto, sine negotio, cum volu-
erint, nos oppriment. Interim ac- 6
cidit illa calamitas apud Leuctra
Lacedaemoniis, quò ne proficisce-
retur, cum a plerisque ad exeun-
dum premeretur, ut si de exitu di-
vinaret, exire noluit. idem, cum
Epaminondas Spartam oppugna-
ret, essetque sine muris oppidum,
talem se imperatorem praebuit, ut
eo tempore omnibus apparuerit,
nisi ille fuisset, Spartam futuram
non fuisse. in quo quidem discri-
mine, celeritas ejus consilii saluti

fuit universis. nam cum quidam
adolescentuli, hostium adventu
perterriti, ad Thebanos transfuge-
re vellent, et locum extra urbem
editum cepissent; Agesilaus, qui
perniciosissimum fore videret, si
animadversum esset, quenquam
ad hostes transfugere conari, cum
suis eo venit; atque, ut si bono a-
nimo fecissent, laudavit consilium
eorum, quòd eum locum occupas-
sent; et se, id quoque fieri debere,
animadvertisse. sic adolescentulos
simulata laudatione recuperavit,
et adjunctis de suis, comitibus, lo-
cum tutum reliquit. namque illi
aucto numero eorum, qui expertes
erant consilii, commovere se non
sunt ausi; eoque libentius, quod
latere arbitrabantur, quae cogita-
7 rant. Sine dubio post Leuctricam

pugnam Lacedaemonii se nunquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt: cum interim Agesilaus non destitit, quibuscunque rebus posset, patriam juvare. nam cum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a Rege defecerant, praesidio fuit; a quibus magna donatus pecunia, patriam sublevavit. atque in hoc illud inprimis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus, et dynastis, civitatibusque conferrentur; nihil unquam in domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. domo eadem fuit contentus, qua Eurysthenes, progenitor majorum suorum fuerat usus; quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum lu-

xuriae videre poterat; contra ea,
plurima patientiae, atque absti-
nentiae. sic enim erat instructa,
ut nulla in re differret a cujusvis
8 inopis atque privati. Atque hic
tantus vir, ut naturam fautricem
habuerat in tribuendis animi vir-
tutibus, sic maleficam nactus est
in corpore, exiguus, et claudus al-
tero pede. quae res etiam nonnul-
lam afferebat deformitatem; atque
ignoti faciem ejus cum intueren-
tur, contemnebant; qui autem vir-
tutem noverant, non poterant ad-
mirari satis. quod ei usu venit,
cum annorum octoginta, subsidio
Thaco in Aegyptum îsset, et in ac-
tâ cum suis accubuisset, sine ullo
tecto; stratumque haberet tale, ut
terra tecta esset stramentis; neque
huc amplius, quam pellis esset in-

jecta, eodemque comites omnes accubuissent, vestitu humili, atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his Regem neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem praeberet. hujus de adventu fama cum ad Regios esset perlata, celeriter munera eo cujusque generis sunt allata. his quaerentibus Agesilaum, vix fides facta est, unum esse ex his, qui tum accubabant. qui, cùm Regis verbis, quae attulerant, dedissent, ille praeter vitulina, et ejusmodi genera opsonii, quae praesens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas, secundamque mensam servis dispertiit; caetera referri jussit. quo facto eum barbari magis etiam contempserunt, quod eum ignorantia bo-

narum rerum illa potissimum sumsisse arbitrabantur. hic cum ex Aegypto reverteretur, donatus a rege Nectanebe ducentis viginti talentis, quae ille muneri populo suo daret; venissetque in portum, qui Menelai vocatur, jacens inter Cyrenas et Aegyptum, in morbum implicitus decessit. ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quòd mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt.

EUMENES Cardianus. hujus si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem major, sed multo illustrior, atque etiam honoratior: quòd magnos homines virtute metimur, non fortuna. nam cùm aetas ejus cecidisset in ea tempora, quibus Macedones florerent, multum ei detraxit inter hos viventi, quòd alienae erat civitatis. neque aliud huic defuit, quàm generosa stirps: etsi enim ille domestico summo genere erat, tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant; neque tamen non patiebantur: vincebat enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate, et celeritate ingenii. hic peradolescentulus ad amicitiam accessit Philippi Amyntae filii, brevique tempore in intimam per-

venit familiaritatem. fulgebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis. itaque eum habuit ad manum scribae loco: quod multo apud Graios honorificentius est, quàm apud Romanos. nam apud nos revera, sicut sunt, mercenarii scribae existimantur; at apud illos contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, et fide, et industria cognita; quòd necesse est omnium consiliorum eum esse participem. hunc locum tenuit amicitiae apud Philippum annos septem. illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. novissimo tempore praefuit etiam alteri equitum alae, quae Hetaerice appellabatur. utrique autem in consilio semper affuit, et omnium rerum habitus est

particeps. Alexandro Babylone mortuo, cùm regna singulis familiaribus dispertirentur, et summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccae; ex quo omnes conjecerant, eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam tutelam pervenissent; (aberat enim Craterus, et Antipater, qui antecedere hunc videbantur: mortuus erat Hephaestio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fecerat:) hoc tempore data est Eumeni Cappadocia: sive potius dicta. nam tum in hostium erat potestate. hunc sibi Perdiccas adjunxerat magno studio, quòd in homine fidem et industriam magnam videbat; non dubitans, si eum pellexisset, mag-

no usui fore sibi in his rebus, quas apparabat. cogitabat enim quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partes corripere atque complecti. neque vero hoc solus fecit, sed caeteri quoque omnes, qui Alexandri fuerant amici. primus Leonnatus Macedoniam praeoccupare destinaverat. is multis magnisque pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. cùm perducere eum non posset, interficere conatus est; et fecisset, nisi ille clam noctu ex praesidiis ejus effu-
3 gisset. Interim conflata sunt illa bella quae ad internecionem post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. quem etsi infir-

mum videbat, quòd unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit, neque salutis, quàm fidei fuit cupidior. praefecerat eum Perdiccas ei parti Asiae, quae inter Taurum montem jacet atque Hellespontum; et illum unum opposuerat Europaeis adversariis. ipse Aegyptum oppugnatum adversus Ptolemaeum erat profectus. Eumenes cùm neque magnas copias, neque firmas haberet, quòd et inexercitatae, et non multo ante erant contractae; adventare autem dicerentur, Hellespontumque transisse Antipater et Craterus magno cum exercitu Macedonum, viri cùm claritate tum usu belli praestantes; (Macedones vero milites ea tunc erant fama, qua nunc Romani feruntur: ete-

nim semper habiti sunt fortissimi, qui summa imperii potiuntur) Eumenes intelligebat, si copiae suae cognoscerent, adversus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. itaque hoc ejus fuit prudentissimum consilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non possent; et his persuaderet, se contra quosdam barbaros proficisci. itaque tenuit hoc propositum, et prius in aciem exercitum eduxit, praeliumque commisit, quàm milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. effecit etiam illud locorum praeoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quàm peditatu,
4 quo erat deterior. Quorum acerrimo concursu cum magnam par-

tem diei esset pugnatum, cadit Craterus dux, et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. cum hoc concurrit ipse Eumenes. qui cum inter se complexi, in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset inimica mente contendisse, animoque magis etiam pugnasse, quam corpore; non prius distracti sunt, quàm alterum anima reliquerit. ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque eo magis ex praelio excessit, sed acrius hostibus institit. hîc equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, multis praeterea, et maxime nobilibus captis, pedester exercitus, quòd in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit, quam cum impetrasset, in fide non man-

sit, et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum, ex acie semivivum elatum, recreare studuit. cum id non posset, pro hominis dignitate, proque pristina amicitia (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori ejus ac liberis remisit. Haec dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco et Antigono; rerumque summa ad Antipatrum defertur. hîc, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur: in his Eumenes. hac ille perculsus plaga non succubuit, neque eo secius bellum administravit: sed exiles res animi magnitudinem, etsi non frangebant,

tamen minuebant. hunc persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, saepe in itineribus vexabatur; neque unquam ad manum accedere licebat, nisi his locis, quibus pauci possent multis resistere. sed extremo tempore cùm consilio capi non posset, multitudine circumventus est. hinc tamen multis suis amissis, se expedivit, et in castellum Phrygiae, quod Nora appellatur, confugit. in quo cum circumsederetur, et vereretur, ne uno loco manens equos militares perderet, quod spatium non esset agitandi; callidum fuit ejus inventum, quemadmodum stans jumentum calefieri exercerique posset, quo libentius et cibo uteretur, et a corporis motu non removeretur. sub-

stringebat caput loro altius, quàm ut prioribus pedibus plane terram posset attingere; deinde post verberibus, cogebat exsultare, et calces remittere: qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si in spatio decurreret. quo factum est, quod omnibus mirabile est visum, ut jumenta aequè nitida ex castello educeret, cum complures menses in obsidione fuisset, ac si in campestribus ea locis habuisset. in hac conclusione, quotiescunque voluit, apparatum et munitiones Antigoni alias incendit, alias disjecit. tenuit autem se uno loco quamdiu fuit hiems, quod castrum sub dio habere non poterat. ver appropinquabat: simulata deditione, dum de conditionibus tractat, praefectis Antigoni imposuit; se-

que ac suos omnes extraxit incolumes. Ad hunc Olympias, mater 6 quae fuerat Alexandri, cum literas et nuntios misisset in Asiam consultum, utrum repetitum Macedoniam veniret (nam tum in Epiro habitabat) et eas res occuparet; huic ille primùm suasit, ne se moveret, et expectaret, quoad Alexandri filius regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum oblivisceretur, et in neminem acerbiore uteretur imperio. horum nihil ea fecit. nam et in Macedoniam profecta est, et ibi crudelissime se gessit. petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur, Philippi domûs et familiae inimicissimos stirpem quoque interimere; ferretque opem liberis Ale-

xandri. quam veniam si daret,
quàm primùm exercitus pararet,
quos sibi subsidio adduceret. id
quo facilius faceret, se omnibus
praefectis, qui in officio manebant,
misisse literas ut ei parerent, ejus-
que consiliis uterentur. his rebus
Eumenes permotus satius duxit,
si ita tulisset fortuna, perire bene
meritis referentem gratiam, quam
7 ingratum vivere. Itaque copias
contraxit, bellum adversus Antigo-
num comparavit. quòd unà erant
Macedones complures nobiles, in
his Peucestes, qui corporis custos
fuerat Alexandri, tum autem ob-
tinebat Persidem; et Antigenes,
cujus sub imperio phalanx erat
Macedonum; invidiam verens
(quam tamen effugere non potuit)
si potius ipse alienigena summi

imperii potiretur, quam alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo; in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate jussit poni, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur: credens minore se invidia fore, si specie imperii nominisque simulatione Alexandri, bellum videretur administrare: quod et fecit. nam cum non ad Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur; quodammodo latebat: cum tamen per eum unum gererentur omnia. Hic in Paraetacis cum Antigono conflixit, non acie instructa, sed in itinere, eumque male acceptum in Mediam hiematum

coëgit redire. ipse in finitima regione Persidis hiematum copias divisit, non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. namque illa phalanx Alexandri Magni, quae Asiam peragraverat, deviceratque Persas, inveterata cum gloria, tum etiam licentia, non parere se ducibus sed imperare postulabat: ut nunc veterani faciunt nostri. itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt sua intemperantia, nimiaque licentia, ut omnia perdant; neque minus eos cum quibus steterint, quam adversus quos fecerint. quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat; neque rem ullam nisi tempus, interesse judicet. sed ad illos revertar. hiberna sumserant, non ad usum belli, sed ad ip-

sorum luxuriam; longeque inter se discesserant. hoc Antigonus cum comperisset, intelligeretque se parem non esse paratis adversariis, statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum. duae erant viae, qua ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adversariorum hibernacula posset perveniri. quarum brevior per loca deserta, quae nemo incolebat propter aquae inopiam; caeterum dierum erat fere decem. illa autem, qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum; sed erat copiosa, omniumque rerum abundans. hac si proficisceretur, intelligebat prius adversarios rescituros de suo adventu, quam ipse tertiam partem confecisset itineris: sin per loca sola contenderet, sperabat se im-

prudentem hostem oppressurum.
ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos utres, atque
etiam culleos comparari: post haec
pabulum: praeterea cibaria cocta
decem dierum, utque quam minime fieret ignis in castris. iter
9 quod habebat, omnes celat. Sic paratus, qua constituerat proficiscitur. dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo castrorum
ejus, suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. conveniunt duces, quaeritur quid opus sit facto. intelligebant omnes tam celeriter copias ipsorum
contrahi non posse, quam Antigonus affuturus videbatur. hîc
omnibus titubantibus et de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, si celeritatem velint ad-

hibere, et imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. nam quod diebus quinque hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suas quisque copias contraheret. ad Antigoni autem refrenandum impetum tale capit consilium. certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, hisque praecepit, ut prima nocte quam latissime possint, ignes faciant quam maximos; atque hos secundâ vigiliâ minuant, tertiâ perexiguos reddant; et assimulata castrorum consuetudine suspicionem injiciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse praenuntiatum; idemque postera nocte fa-

ciant. quibus imperatum erat, diligenter praeceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur; credit de suo adventu esse auditum, et adversarios illuc suas contraxisse copias. mutat consilium, et quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, et illum anfractum longiorem copiosae viae capit; ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum, ac reficienda jumenta, quo integriore exercitu decerneret. Hîc Eumenes callidum imperatorem vicit consilio, celeritatemque impedivit ejus; neque tamen multum profecit. nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque militum Macedonum veteranorum, cum superior praelio discessisset, Antigono est dedi-

tus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus jurasset, se eum defensurum nec unquam deserturum. sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quam eum non prodere. atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adjuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendere jam apparebat omnibus. imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemaeus, opibus jam valentes, cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. sed non passi sunt hi, qui circa erant; quod videbant, Eumene recepto, omnes prae illo parvi futuros. ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut nisi magna spe

maximarum rerum, leniri non pos-
1 set. Itaque cum eum in custodiam
dedisset, et praefectus custodum
quaesisset, quemadmodum servari vellet; ut acerrimum, inquit, leonem, aut ferocissimum elephantum. nondum enim statuerat, conservaret eum, necne. veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum, et qui propter odium, fructum oculis ex ejus casu capere vellent; et qui propter veterem amicitiam colloqui, consolarique cuperent. multi etiam qui ejus formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu tamque valde timuissent, cujus in pernicie positam spem habuissent victoriae. at Eumenes, cum diutius in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii

erat custodiae, se mirari, quare jam tertium diem sic teneretur. non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic se uteretur victo. quin aut interfici, aut missum fieri juberet. hîc cum ferocius Onomarcho loqui videretur, quid? tu, inquit, animo si isto eras, cur non in praelio cecidisti potius, quàm in potestatem inimici venires? huic Eumenes, utinam quidem istud evenisset, sed eò non accidit, quòd nunquam cum fortiore sum congressus. non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi. neque id falsum: nam et dignitate fuit honesta, et viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quam figura venusta.

12 De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium retulit. hîc cum plerique omnes primo perturbati admirarentur, non jam de eo sumtum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti; quique maximos duces interfecisset; denique in quo uno esset tantum, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto, nihil habituri negotii essent: postremo, si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus? sese enim cum Eumene apud eum non futuros. hic cognita consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem, deliberandi sibi spatium reliquit. tum autem cum jam vereretur, ne qua seditio exer-

citus oriretur, vetuit ad eum quen-
quam admitti, et quotidianum vic-
tum amoveri jussit: nam negabat
se ei vim allaturum, qui aliquan-
do fuisset amicus. hic tamen non
amplius, quam triduum, fame fa-
tigatus, cum castra moverentur,
insciente Antigono, jugulatus est
a custodibus. Sic Eumenes anno- 13
rum quinque et quadraginta, cum
ab anno vigesimo (uti supra os-
tendimus) septem annos Philippo
paruisset, et tredecim apud Ale-
xandrum, eundem locum obtinu-
isset, in his uni equitum alae prae-
fuisset, post autem Alexandri Mag-
ni mortem, imperator exercitus
duxisset, summosque duces par-
tim repulisset, partim interfecis-
set; captus non Antigoni virtute,
sed Macedonum perjurio, talem

habuit exitum vitae. de quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum Reges sunt appellati, ex hoc facillime potest judicari, quòd nemo Eumene vivo, Rex appellatus est, sed praefectus. iidem post hujus occasum, statim regium ornatum nomenque sumserunt; neque quod initio praedicarunt, se Alexandri liberis regnum servare, id praestare voluerunt; et uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. hujus sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemaeus, Seleucus, Lysimachus, Cassander. Antigonus autem Eumenem mortuum, propinquis ejus sepeliendum tradidit. hi militari, honestoque funere, comitante toto exercitu, hu-

maverunt; ossaque ejus in Cappadociam, ad matrem atque uxorem liberosque ejus, deportanda curarunt.

PHOCION Atheniensis, etsi saepe exercitibus praefuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior integritas est vitae, quam rei militaris labor. itaque hujus memoria est nulla, illius autem magna fama: ex quo, cognomine Bonus est appellatus. fuit enim perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset, propter frequentes delatos honores, potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. hic cum a rege Philippo munera magnae pecuniae repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate, tantam paternam tueri gloriam: his ille, si mei similes erunt, idem hic, inquit,

agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam. Eidem cum prope ad annum octogesimum prospera mansisset fortuna, extremis temporibus magnum in ŏdium pervenit suorum civium. primum cum Demade de urbe tradenda Antipatro, consenserat; ejusque consilio Demosthenes cum caeteris, qui bene de republica mereri existimabantur, plebiscito in exilium erant expulsi. neque in eo solum offenderat, quod patriae male consuluerat, sed etiam quod amicitiae fidem non praestiterat. namque auctus adjutusque a Demosthene, eum, quem tenebat, ascenderat gradum, cum adversus Charetem, eum subornaret:

ab eodem in judiciis, cum capitis causam diceret, defensus, aliquoties liberatus discesserat. hunc non solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. concidit autem maxime uno crimine, quia cum apud eum summum esset imperium populi, et Nicanorem Cassandri praefectum insidiarii Piraeeo Atheniensium, a Dercyllo moneretur; idemque postularet, ut provideret, ne commeatibus civitas privaretur; hîc, audiente populo, Phocion negavit esse periculum, seque ejus rei obsidem fore pollicitus est. neque ita multo post Nicanor Piraeeo est potitus. ad quem recuperandum, sine quo Athenae omnino esse non possunt, cum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne

armatis quidem praeesse voluit.
Erant eo tempore Athenis duae 3
factiones: quarum una populi
causam agebat, altera optimatum.
in hac erant Phocion et Demetrius
Phalereus. harum utraque Mace-
donum patrociniis nitebatur. nam
populares Polyperchonti favebant,
optimates cum Cassandro sentie-
bant. interim a Polyperchonte Cas-
sander Macedonia pulsus est: quò
facto, populus superior factus, sta-
tim duces adversariae factionis ca-
pitis damnatos patriâ pepulit: in
his Phocionem et Demetrium Pha-
lereum: deque ea re legatos ad Po-
lyperchontem misit, qui ab eo pe-
terent, ut sua decreta confirmaret.
huc eòdem profectus est Phocion.
quò ut venit, causam apud Phi-
lippum regem verbo, reipsa qui-

dem apud Polyperchontem, jussus est dicere. namque is tum regis rebus praeerat. hic cum ab Agonide accusatus esset, quòd Piraeeum Nicanori prodidisset, ex consilii sententia in custodiam conjectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo
4 legibus fieret judicium. Huc ubi perventum est, cum propter aetatem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti; cum alii reminiscentes veteris famae, aetatis misererentur, plurimi vero ira exacuerentur, propter proditionis suspicionem Piraeei; maximeque, quod adversus populi commoda, in senectute steterat: qua de re, ne perorandi quidem ei data est facultas, et dicendi causam. inde judicio, legitimis quibusdam con-

fectis, damnatus, traditus est undecim viris, quibus ad supplicium, more Atheniensium, publice damnati tradi solent. hic cum ad mortem duceretur, obvius ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat usus. is cum lacrymans dixisset, ô quam indigna perpeteris Phocion! huic ille, at non inopinata, inquit. hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses. in hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. itaque a servis sepultus est.

TIMOLEON Corinthius. sine dubio magnus omnium judicio hic vir extitit. namque huic uni contigit, quod nescio an ulli, ut et patriam, in qua erat natus, oppressam a tyranno liberaret, et a Syracusis, quibus auxilio erat missus, inveteratam servitutem depelleret; totamque Siciliam multos annos bello vexatam, a barbarisque oppressam, suo adventu in pristinum restitueret. sed in his rebus non simplici fortuna conflictatus est, et id quod difficilius putatur, multo sapientius tulit secundam, quam adversam fortunam. nam cum frater ejus Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupasset; particepsque regni posset esse; tantum abfuit a societate sceleris,

ut antetulerit suorum civium libertatem fratris saluti; et patriae legibus obtemperare sanctius duxerit, quam imperare patriae. hac mente, per haruspicem communemque affinem, cui soror ex eisdem parentibus nata nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. ipse non modo manus non attulit, sed ne aspicere quidem fraternum sanguinem voluit. nam dum res conficeretur, procul in praesidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. hoc praeclarissimum ejus facinus, non pari modo, probatum est ab omnibus: nonnulli enim laesam ab eo pietatem putabant, et invidia laudem virtutis obterebant. mater vero post id factum, neque domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin

eum fratricidam impiumque detestans compellaret. quibus rebus ille adeo est commotus, ut nonnunquam vitae finem facere voluerit, atque ex ingratorum hominum conspectu, morte decedere. Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusarum potitus est: cujus adversarii opem a Corinthiis petiverunt, ducemque quo in bello uterentur, postularunt. huc Timoleon missus incredibili felicitate, Dionysium totâ Siciliâ depulit; cum interficere posset, noluit; tutoque ut Corinthum perveniret, effecit: quod utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii saepe adjuti fuerant. cujus benignitatis memoriam volebat extare; eamque praeclaram victoriam ducebat, in qua plus esset clemen-

tiae, quam crudelitatis: postremo, ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem, et ex quanto regno, ad quam fortunam detrusisset. post Dionysii decessum, cum Iceta bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio, quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quod ipse expulso Dionysio, imperium dimittere noluit. hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud Crimessum flumen fugavit; ac satis habere coëgit, si liceret Africam obtinere, qui jam complures annos possessionem Siciliae tenebant. cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum et potentem, qui tyrannos adjutum in Siciliam venerat. Quibus rebus confectis, 3

cum propter diuturnitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, conquisivit, quos potuit, primum Siculos; deinde Corintho arcessivit colonos, quod ab his initio Syracusae erant conditae. civibus veteribus sua restituit, novis bello vacuefactas possessiones divisit; urbium moenia disjecta, fanaque deleta refecit; civitatibus leges libertatemque reddidit; ex maximo bello tantum otium toti insulae conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi qui initio deduxerunt, videretur. arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis disjecit; caetera tyrannidis propugnacula demolitus est, deditque operam, ut quam minime multa vestigia ser-

vitutis manerent. cum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset, tantum autem haberet amorem omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtineret; maluit se diligi, quam metui. itaque cum primum potuit, imperium deposuit, et privatus Syracusis, quod reliquum vitae fuit, vixit. neque vero id imperite fecit: nam quod caeteri reges imperio vix potuerunt, hic benevolentiâ tenuit. nullus honos huic defuit, neque postea Syracusis res ulla gesta est publica, de qua prius sit decretum, quam Timoleontis sententia cognita. nullius unquam consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est. neque id magis benevolentia factum est, quam prudentia. Hic cum ae- 4

tate jam provectus esset, sine ullo morbo lumina oculorum amisit: quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicisque rebus interfuerit. veniebat autem in theatrum, cum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vectus jumentis junctis, atque ita de vehiculo, quae videbantur, dicebat: neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae. nihil enim unquam neque insolens, neque gloriosum, ex ore ejus exiit: qui quidem, cum suas laudes audiret praedicari, nunquam aliud dixit, quam se in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluis-

sent. nihil enim rerum humanarum sine deorum numine agi putabat. Itaque suae domi sacellum *αὐτοματίας* constituerat, idque sanctissime colebat. ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserunt casus. nam praelia maxima natali die suo fecit omnia: quo factum est, ut ejusdem natalem festum haberet universa Sicilia. huic quidam Laphystius, homo petulans et ingratus, vadimonium cum vellet imponere, quòd cum illo se lege agere diceret, et complures concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coërcere conarentur; Timoleon oravit omnes, ne id facerent. namque id ut Laphystio, caeterisque liceret, se maximos labores summaque adiisse pericula. hanc

enim speciem libertatis esse, si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri liceret. idem, cum quidam Laphystii similis, nomine Demaenetus in concione populi, de rebus gestis ejus detrahere coepisset, ac nonnulla inveheretur in Timoleonta; dixit, nunc demum se voti esse damnatum. namque haec a diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restituerent Syracusanis, in qua cuivis liceret de quò vellet impune dicere. hic cum diem supremum obiisset, publice a Syracusanis, in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia, sepultus est.

Hi fere fuerunt Graeciae gentis duces, qui memoria digni videantur, praeter Reges. namque eos attingere noluimus, quod omnium res gestae separatim sunt relatae: neque tamen hi admodum sunt multi. Lacedaemonius autem Agesilaus, nomine, non potestate fuit rex, sicut caeteri Spartani. ex his vero qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt (ut nos judicamus) Persarum Cyrus, et Darius Histaspis filius, quorum uterque privatus virtute regnum est adeptus. prior horum apud Massagetas in praelio cecidit: Darius senectute diem obiit supremum. tres sunt praeterea ejusdem generis, Xerxes, et duo Artaxerxes, Macrochir et Mnemon. Xerxi maxime est illustre,

quod maximis post hominum memoriam exercitibus, terra marique bellum intulit Graeciae. at Macrochir praecipuum habet laudem amplissimae pulcherrimaeque corporis formae, quam incredibili ornavit virtute belli. namque illo Persarum nemo fuit manu fortior. Mnemon autem justitiae fama floruit. nam cum matris suae scelere amisisset uxorem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. ex his duo eodem nomine, morbo, naturae debitum reddiderunt; tertius ab Artabano praefecto, ferro in-
2 terfectus est. Ex Macedonum autem gente, duo multo caeteros antecesserunt rerum gestarum gloria: Philippus Amyntae filius, et Alexander Magnus. horum alter Babylone, morbo consumptus est.

Philippus Aegis a Pausania, cum spectatum ludos iret, juxta Theatrum occisus est. unus Epirotes, Pyrrhus, qui cum P. R. bellavit. is cum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. unus item Siculus, Dionysius prior. nam et manu fortis, et belli peritus fuit, et, id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus, nisi singularis perpetuique imperii, ob eamque rem crudelis. nam dum id studuit munire, nullius perpecit vitae, quem ejus insidiatorem putaret. hic cùm virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate, majorque annos sexaginta natus decessit florente regno. neque in tam

multis annis cujusquam ex sua stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent. Fuerunt praeterea multi Reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum ejus, imperia ceperunt. in his Antigonus, et hujus filius Demetrius; Lysimachus, Seleucus, Ptolemaeus. ex his Antigonus, cum adversus Seleucum, Lysimachumque dimicaret, in praelio occisus est. pari letho affectus est Lysimachus a Seleuco. nam societate dissoluta, bellum inter se gesserunt. at Demetrius cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset, captus bello, in custodia, socer generi, periit morbo. neque ita multo post, Seleu-

cus a Ptolemaeo Cerauno, dolo interfectus est; quem ille a patre expulsum Alexandriâ, alienarum opum indigentem receperat. ipse autem Ptolemaeus, cum vivus filio regnum tradidisset, ab illo eodem vitâ privatus dicitur. de quibus quoniam satis dictum putamus, non incommodum videtur, non praeterire Hamilcarem et Hannibalem; quos et animi magnitudine et calliditate, omnes in Africa natos praestitisse constat.

HAMILCAR, Hannibalis filius, cognomine Barcas, Carthaginiensis, primo Punico bello, sed temporibus extremis, admodum adolescentulus in Sicilia praeesse coepit exercitui. cum ante ejus adventum et mari et terra male res gererentur Carthaginiensium, ipse ubi adfuit, nunquam hosti cessit, neque locum nocendi dedit; saepeque e contrario occasione data lacessivit, semperque superior discessit. quo facto, cum pene omnia in Sicilia Poeni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bellum eo loco gestum non videretur. interim Carthaginienses classe apud insulas Aegates a C. Luctatio Consule Romanorum superati, statuerunt belli finem facere, eamque rem arbitrio permiserunt Hamil-

caris. ille etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci serviendum putavit, quod patriam exhaustam sumtibus, diutius calamitates belli ferre non posse intelligebat; sed ita, ut statim mente agitaret, si paululum modo res essent refectae, bellum renovare, Romanosque armis persequi, donicum aut vi certe vicissent, aut victi manum dedissent. hoc consilio pacem conciliavit: in qua tanta fuit ferocia, ut cum Catulus negaret se bellum compositurum, nisi ille cum suis, qui Erycem tenuerunt, armis relictis, Sicilia decederent; succumbente patria, ipse periturum se potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum rediret. non enim suae esse virtutis arma a patria accepta adversus hostes, adversa-

riis tradere. hujus pertinaciae cessit Catulus. At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter ac sperabat, Rempublicam se habentem cognovit. namque diuturnitate externi mali tantum exarsit intestinum bellum, ut nunquam pari periculo fuerit Carthago, nisi cum deleta est. primo mercenarii milites, qui adversus Romanos fuerant, desciverunt; quorum numerus erat viginti millium. hi totam abalienarunt Africam, ipsam Carthaginem oppugnarunt. quibus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut auxilia etiam a Romanis petiverint, eaque impetraverint. sed extremo, cum prope jam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. is non solum hostes a muris Carthaginis

removit, cum amplius centum mil-
lia facta essent armatorum, sed e-
tiam eo compulit, ut locorum an-
gustiis clausi, plures fame quam
ferro interirent: omnia oppida ab-
alienata, in his Uticam atque
Hipponem, valentissima totius A-
fricae, restituit patriae. neque eo
fuit contentus, sed etiam fines im-
perii propagavit, tota Africa tan-
tum otium reddidit, ut nullum in
ea bellum videretur multis annis
fuisse. Rebus his ex sententia per- 3
actis, fidenti animo atque infesto
Romanis, quo facilius causam bel-
landi reperiret, effecit, ut impera-
tor cum exercitu Hispaniam mit-
teretur, eòque secum duxit filium
Hannibalem, annorum novem. e-
rat praeterea cum eo adolescens il-
lustris, et formosus, Hasdrubal;

quem nonnulli diligi turpius,
quam par erat ab Hamilcare, lo-
quebantur. non enim maledici
tanto viro deesse poterant. quo
factum est, ut a praefecto morum
Hasdrubal cum eo vetaretur esse.
huic ille filiam suam in matrimo-
nium dedit, quòd moribus eorum
non poterat interdici socero gener.
de hoc ideo mentionem fecimus,
quod Hamilcare occiso, ille exer-
citui praefuit, resque magnas ges-
sit; et princeps largitione vetu-
stos pervertit mores Carthaginien-
sium; ejusdemque post mortem,
Hannibal ab exercitu accepit im-
4 perium. At Hamilcar posteaquam
mare transiit, in Hispaniamque
venit, magnas res secundâ gessit
fortunâ; maximas bellicosissimas-
que gentes subegit; equis, armis,

viris, pecuniâ, totam locupletavit Africam. hic cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno postquam in Hispaniam venerat, in praelio pugnans adversus Vettones, occisus est. hujus perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum bellum Punicum. namque Hannibal filius ejus, assiduis patris obtestationibus eò est perductus, ut interire, quam Romanos non experiri, mallet.

HANNIBAL Hamilcaris filius, Carthaginiensis. si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit, non est inficiandum, Hannibalem tanto praestitisse caeteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedat fortitudine cunctas nationes. nam quotiescunque cum eo congressus est in Italia, semper discessit superior. quod nisi domi civium suorum invidiâ debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse. sed multorum obtrectatio devicit unius virtutem. hic autem velut haereditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut prius animam, quam id deposuerit: qui quidem cum patria pulsus esset, et alienarum opum

indigeret, nunquam destiterit animo bellare cum Romanis. Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis; omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro mari arma conatus sit inferre Italiae. ad quem cum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tanquam ab ipsis corruptum alia atque antea sentire; neque id frustra fecissent, idque Hannibal comperisset, seque ab interioribus consiliis segregari vidisset; tempore dato adiit regem, eique cum multa de fide sua et odio in Romanos comme-

morasset, hoc adjunxit: pater, inquit, meus Hamilcar puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens, Carthagine Jovi optimo maximo hostias immolavit: quae divina res dum conficiebatur, quaesivit a me, vellemne secum in castra proficisci? id cum libenter accepissem, atque ab eo petere coepissem, ne dubitaret ducere; tum ille, faciam, inquit, si fidem mihi, quam postulo, dederis. simulque ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat, eamque caeteris remotis, tenentem, jurare jussit, nunquam me in amicitia cum Romanis fore. id ego jusjurandum patri datum usque ad hanc diem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo

tempore eadem mente sim futu-
rus. quare si quid amicè de Ro-
manis cogitabis, non imprudenter
feceris, si me celaris. cum quidem
bellum parabis, te ipsum frustra-
beris, si non me in eo principem
posueris. Hac igitur aetate cum 3
patre in Hispaniam profectus est;
cujus post obitum Hasdrubale im-
peratore suffecto, equitatui omni
praefuit. hoc quoque interfecto,
exercitus summam imperii ad e-
um detulit. id Carthaginem dela-
tum, publice comprobatum est.
sic Hannibal minor quinque et vi-
ginti annis natus, imperator fac-
tus, proximo triennio omnes gen-
tes Hispaniae bello subegit. Sa-
guntum, foederatam civitatem, vi
expugnavit: tres exercitus maxi-
mos comparavit. ex his unum in

Africam misit, alterum cum Has-
drubale fratre in Hispania reliquit,
tertium in Italiam secum duxit.
saltum Pyrenaeum transiit: qua-
cunque iter fecit, cum omnibus in-
colis conflixit: neminem, nisi vic-
tum, dimisit. ad Alpes postea-
quam venit, quae Italiam a Gallia
sejungunt, quas nemo unquam
cum exercitu ante eum, praeter
Herculem Graium, transierat, (quo
facto is hodie saltus Graius appel-
latur:) Alpicos conantes prohibere
transitum concîdit, loca patefecit,
itinera muniit, effecitque, ut ea e-
lephantus ornatus ire posset, qua
antea unus homo inermis vix po-
terat repere. hâc copias traduxit,
4 in Italiamque pervenit. Conflixe-
rat apud Rhodanum cum P. Cor-
nelio Scipione Cos. eumque pepu-

lerat. cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit, saucium inde ac fugatum dimittit. tertio idem Scipio cum collega Tiberio Longo, apud Trebiam, adversus eum venit. cum his manum conseruit, utrosque profligavit. inde per Ligures Apenninum transiit, petens Etruriam. hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea nunquam dextero aequè bene usus sit: qua valetudine cum etiam tum premeretur, lecticâque ferretur, C. Flaminium Cos. apud Trasimenum, cum exercitu insidiis circumventum occidit: neque multo post C. Centenium praetorem, cum delecta manu saltus occupantem. hinc in Apuliam pervenit: ibi obviam ei venerunt duo Consules, C. Terentius Varro, et L.

Paullus Aemilius. utriusque exer-
citus uno praelio fugavit: L. Paul-
lum Consulem occidit, et aliquot
praeterea Consulares, in his Cn.
Servilium Geminum, qui anno su-
5 periore fuerat Consul. Hac pug-
na pugnata, Romam profectus est
nullo resistente. in propinquis ur-
bis montibus moratus est. cum
aliquot ibi dies castra habuisset,
et reverteretur Capuam, Q. Fabius
Maximus dictator Rom. in agro
Falerno se ei objecit. hîc, clausus
locorum angustiis, noctu sine ul-
lo detrimento exercitus se expedi-
vit: Fabio callidissimo imperatori
dedit verba. namque obductâ noc-
te, sarmenta in cornibus jumento-
rum deligata incendit, ejusdem
generis multitudinem magnam
dispalatam immisit. quo repenti-

no objectu viso, tantum terrorem injecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minutium Rufum magistrum equitum, pari ac dictatorem imperio, dolo perductum in praelium, fugavit: T. Sempronium Gracchum iterum Consulem in Lucanis absens in insidias inductum sustulit: M. Claudium Marcellum quinquies Consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. longum est enumerare praelia. quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit. quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam, in campo castra posuit. Hic invictus patriam defen-

sum revocatus, bellum gessit adversus P. Scipionis filium, quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat. cum hoc, exhaustis jam patriae facultatibus, cupivit impraesentiarum bellum componere, quo valentior postea congrederetur. in colloquium convenit, conditiones non convenerunt. post id factum paucis diebus apud Zamam cum eodem conflixit; pulsus [incredibile dictu] biduo et duabus noctibus Adrumetum pervenit, quod abest a Zama circiter millia passuum trecenta. in hac fuga Numidae, qui simul cum eo acie excesserant, insidiati sunt ei; quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit: Adrumeti reliquos ex fuga collegit, no-

vis delectibus paucis diebus multos contraxit. Cum in apparando, acerrime esset occupatus, Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt. ille nihilo secius exercitui postea praefuit, resque in Africa gessit; itemque Mago frater ejus, usque ad P. Sulpicium et C. Aurelium Consules. his enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt, qui senatui Populoque Romano gratias agerent, quòd cum his pacem fecissent, ob eamque rem coronâ aureâ eos donarent, simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent, captivique redderentur. his ex Senatus consulto responsum est, munus eorum gratum acceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captivos non remissuros,

quòd Hannibalem, cujus opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, et nunc cum imperio apud exercitum haberent, itemque fratrem ejus Magonem. hoc responso Carthaginienses cognito, Hannibalem domum Magonemque revocarunt. hic, ut rediit, praetor factus est, postquam rex fuerat, anno secundo et vigesimo. ut enim Romae Consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. in eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit, ac fuerat in bello. namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere penderetur, sed etiam superesset, quae in aerario poneretur. deinde anno post praeturam, Marco Clau-

dio, Lucio Furio Coss. Romani le-
gati Carthaginem venerunt. hos
Hannibal sui exposcendi gratia
missos ratus, priusquam his Se-
natus daretur, navem conscendit
clam, atque in Syriam ad Antio-
chum profugit. hac re palam facta,
Poeni naves duas, quae eum com-
prehenderent, si possent consequi,
miserunt; bona ejus publicarunt,
domum a fundamentis disjece-
runt, ipsum exulem judicarunt. At 8
Hannibal anno tertio, postquam
domo profugerat, L. Cornelio,
Quinto Minucio Coss. cum quin-
que navibus Africam accessit, in
finibus Cyreneorum, si forte Car-
thaginienses ad bellum, Antiochi
spe fiduciaque inducere posset;
cui jam persuaserat, ut cum exer-
citibus in Italiam proficisceretur.

huc Magonem fratrem excivit. id ubi Poeni resciverunt, Magonem eadem, qua fratrem absentem, poena affecerunt. illi desperatis rebus cùm solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. de Magonis interitu duplex memoria prodita est. namque alii naufragio, alii a servis ipsius interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem, si tam in agendo bello parere voluisset consiliis ejus, quam in suscipiendo instituerat, propius Tiberi quàm Thermopylis, de summa imperii dimicasset. quem etsi multa stulte conari videbat, tamen nulla deseruit in re. praefuit paucis navibus, quas ex Syria jussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem in Pamphylio

mari conflixit. quo cùm multitudine adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior. Antiocho fugato, verens ne dederetur, (quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem.) Cretam ad Gortynios venit, ut ibi quo se conferret, consideraret. vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculô, nisi quid praevidisset, propter avaritiam Cretensium. magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exîsse famam. itaque capit tale consilium. amphoras complures complet plumbo, summas operit auro et argento: has Gortyniis praesentibus deponit in templo Dianae, simulans, se suas fortunas illorum fidei credere. his in errorem ductis, sta-

tuas aeneas, quas secum portabat, omnes sua pecunia complet, easque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magnâ curâ custodiunt, non tam a caeteris, quam ab Hannibale, ne quid ille, inscientibus his, tolleret, secumque asportaret. Sic conservatis suis rebus Poenus, illusis Cretensibus omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit; apud quem eodem animo fuit erga Italiam; neque aliud quicquam egit, quam regem armavit et excitavit adversus Romanos. quem cum videret domesticis rebus minus esse robustum, conciliabat caeteros Reges, adjungebatque bellicosas nationes. dissidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur et ma-

ri et terra; quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi. sed utrobique Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem; quem si removisset, faciliora sibi caetera fore arbitrabatur. ad hunc interficiendum talem iniit rationem. classe paucis diebus erant decertaturi: superabatur navium multitudine: dolo erat pugnandum, cum par nòn esset armis. imperavit quam plurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici. harum cum confecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale praelium classiarios convocat, hisque praecipit, omnes ut in unam Eumenis Regis concurrant navem, a caeteris tantum satis habeant se defendere: id facile illos ser-

pentium multitudine consecutu-
ros: rex autem qua nave vehere-
tur, ut scirent, se facturum; quem
si aut cepissent, aut interfecissent,
magno his pollicetur praemio fo-
11 re. Tali cohortatione militum fac-
ta, classis ab utrisque in praelium
deducitur. quarum acie constitu-
ta, priusquam signum pugnae da-
retur, Hannibal, ut palam faceret
suis, quo loco Eumenes esset, ta-
bellarium in scapha cum caduceo
mittit; qui ubi ad naves adversa-
riorum pervenit, epistolam osten-
dens, se regem professus est quae-
rere. statim ad Eumenem deduc-
tus est, quòd nemo dubitabat ali-
quid de pace esse scriptum. tabel-
larius ducis nave declarata suis,
eodem unde ierat, se recepit. at
Eumenes soluta epistola nihil in

ea reperit, nisi quod ad irridendum eum pertineret. cujus etsi causam mirabatur, neque reperiebatur, tamen praelium statim committere non dubitavit. horum in concursu Bithyni, Hannibalis praecepto, universi navem Eumenis adoriuntur; quorum vim cum Rex sustinere non posset, fuga salutem petiit; quam consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset, quae in proximo litore erant collocata. reliquae Pergamenae naves cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus supra mentionem fecimus, conjici coepta sunt; quae jacta initio risum pugnantibus excitarunt, neque, quare id fieret, poterat intelligi. postquam autem naves completas conspexerunt ser-

pentibus, nova re perterriti, cum
quid potissimum vitarent non vi-
derent, puppes averterunt, seque
ad sua castra nautica retulerunt.
sic Hannibal consilio arma Perga-
menorum superavit; neque tum
solum, sed saepe alias pedestribus
copiis pari prudentia pepulit ad-
12 versarios. Quae dum in Asia ge-
runtur, accidit casu, ut legati Pru-
siae Romae apud L. Quintium Fla-
minium Consulem coenarent, at-
que ibi de Hannibale mentione
facta, ex his unus diceret, eum in
Prusiae regno esse. id postero die
Flaminius Senatui detulit. Patres
Conscripti, qui Hannibale vivo
nunquam se sine insidiis futuros
existimabant, legatos in Bithyni-
am miserunt, in his Flaminium,
qui a Rege peterent, ne inimicissi-

mum suum secum haberet, sibique ut dederet. his Prusias negare ausus non est: illud recusavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus jus hospitii esset: ipsi si possent, comprehenderent: locum ubi esset facile inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, quod ei ab rege datum erat muneri; idque sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitus haberet, semper verens, ne usu veniret, quod accidit. huc cum legati Romanorum venissent, ac multitudine domum ejus circumdedissent, puer ab janua prospiciens Hannibali dixit, plures praeter consuetudinem armatos apparere. qui imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret, ac properè sibi renuntiaret, num eodem

modo undique obsideretur. puer cum celeriter, quid esset, renuntiasset, omnesque exitus occupatos ostendisset; sensit id non fortuito factum, sed se peti, neque sibi diutius vitam esse retinendam: quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum, venenum, quod semper secum habere
13 consueverat, sumsit. Sic vir fortissimus, multis variisque perfunctus laboribus, anno acquievit septuagesimo. quibus consulibus interierit, non convenit. nam Atticus, Marco Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Coss. mortuum in Annali suo scriptum reliquit. at Polybius L. Aemilio Paullo, et Cn. Baebio Tamphilo: Sulpitius autem, P. Cornelio Cethego, M. Baebio Tamphilo. atque hic tantus

vir tantisque bellis districtus, nonnihil temporis tribuit literis. namque aliquot ejus libri sunt Graeco sermone confecti: in his ad Rhodios de Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis. hujus bella multi memoriae prodiderunt: sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est, Philaenius, et Sosilus Lacedaemonius. atque hoc Sosilo Hannibal literarum Graecarum usus est doctore. sed nunc tempus est hujus libri facere finem, et Romanorum explicare Imperatores, quo facilius collatis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit judicari.

M. PORCIUS CATO.

FRAGMENTUM

QUOD EX LIB. C. NEPOTIS POSTERIORE SUPEREST.

Cato ortus municipio Tusculo, adolescentulus, priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis; quod ibi haeredium a patre relictum habebat. hortatu L. Valerii Flacci, quem in Consulatu Censuraque habuit collegam, (ut M. Perpenna Censorinus narrare solitus est,) Romam demigravit; in foroque esse coepit. primum stipendium meruit annorum decem septemque, Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. tribunus militum in Sicilia fuit. inde ut rediit, castra secutus est

C. Claudii Neronis, magnique ejus opera aestimata est in praelio apud Senam, quo cecidit Hasdrubal frater Hannibalis. quaestor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano, consuli: cum quo non pro sortis necessitudine vixit. namque ab eo perpetuâ dissensit vitâ. aedilis plebis factus est cum C. Helvio. praetor provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quaestor superiore tempore ex Africa decedens, Q. Ennium Poëtam deduxerat: quod non minoris existimamus, quam quemlibet amplissimum Sardiniensem triumphum. Consulatum gessit, cum L. Valerio Flacco, sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem; exque ea triumphum deportavit. ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus Consul iterum,

cujus in priore Consulatu Quaestor fuerat, voluit eum de provincia depellere, et ipse ei succedere; neque hoc per Senatum efficere potuit, cum quidem Scipio in Civitate principatum obtineret: quòd tum non potentia, sed jure Respublica administrabatur. qua ex re iratus, Senatu peracto, privatus in urbe mansit. at Cato, Censor cum eodem Flacco factus, severe praefuit ei potestati. nam et in complures nobiles animadvertit, et multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quae jam tum incipiebat pullulare. circiter annos octoginta usque ad extremam aetatem, ab adolescentia, Reipublicae causa suscipere inimicitias non destitit: a multis tentatus non modo nullum detri-

mentum existimationis fecit, sed
quoad vixit, virtutum laude crevit.
In omnibus rebus singulari fuit 3
prudentia et industria. nam et a-
gricola solers, et Reipublicae peri-
tus, et Jurisconsultus, et magnus
Imperator, et probabilis Orator, et
cupidissimus literarum fuit. qua-
rum studium etsi senior arripuerat,
tamen tantum in eis progressum
fecit, ut non facile reperire possis,
neque de Graecis, neque de Itali-
cis rebus, quod ei fuerit incogni-
tum. ab adolescentia confecit ora-
tiones: senex scribere historias in-
stituit, quarum sunt libri septem.
primus continet res gestas Regum
Pop. Rom. secundus et tertius, un-
de quaeque civitas orta sit Italica:
ob quam rem omnes Origines vi-
detur appellasse. in quarto autem

bellum Punicum primum: in quinto secundum. atque haec omnia capitulatim sunt dicta. reliqua bella pari modo persecutus est, usque ad praeturam Ser. Galbae, qui diripuit Lusitanos. atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. in iisdem exposuit quae in Italia Hispaniisque viderentur admiranda. in quibus multa industria et diligentia comparet, multa doctrina. hujus de vita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus, rogatu Titi Pomponii Attici. quare studiosos Catonis ad illud volumen relegamus.

VITA

T. POMPONII ATTICI,

EX

CORNELIO NEPOTE.

Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis Romanae generatus, perpetuo a majoribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. patre usus est diligente, indulgente, et ut tum erant tempora, diti, imprimisque studioso literarum. hic prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus puerilis aetas impertiri debet, filium erudivit. erat autem in puero, praeter docilitatem ingenii, summa suavitas oris ac vocis, ut non solum celeriter arriperet quae tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret. qua ex re, in pueritia, no-

bilis inter aequales ferebatur, clariusque exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo aequo ferre possent. itaque incitabat omnes studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius C. filius, M. Cicero: quos consuetudine sua sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior.

2 Pater maturè decessit: ipse adolescentulus, propter affinitatem P. Sulpicii, qui Tribunus plebis interfectus est, non expers fuit illius periculi. namque Anicia Pomponii consobrina nupserat M. Servio, fratri P. Sulpicii. itaque interfecto P. Sulpicio, posteaquam vidit, Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, disso-

ciatis animis civium, cùm alii Syllanis, alii Cinnanis faverent partibus; idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium hostem judicatum, juvit opibus suis: cujus fugam pecuniâ sublevavit. ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eòdem magnam partem fortunarum trajecit suarum. hîc ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. nam, praeter gratiam, quae jam adolescentulo magna erat, saepe suis opibus, inopiam eorum publicam levavit. quum enim versuram facere publice necesse esset, neque ejus conditionem aequam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram unquam ab

iis acceperit, neque longius quam dictum esset, eos debere passus sit. quod utrumque erat iis salutare. nam neque indulgendo inveterascere eorum aes alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. auxit hoc officium alia quoque liberalitate. nam universos frumento donavit, ita ut singulis sex modii tritici darentur: qui modus mensurae, medimnus
3 Athenis appellatur. Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus videretur. quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, civemque facere studerent. eo beneficio ille uti noluit: quòd nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam aliâ adscitâ. quamdiu affuit, ne qua sibi statua

poneretur, restitit; absens prohibe-
re non potuit. itaque aliquot ipsi,
et Phidiae locis sanctissimis posue-
runt: hunc enim in omni procura-
tione Reipublicae actorem aucto-
remque habebant. igitur primum
illud munus fortunae, quòd in ea
potissimum urbe natus est, in qua
domicilium orbis terrarum esset
imperii, ut eandem et patriam ha-
beret et dominam; hoc specimen
prudentiae, quòd cum in eam ci-
vitatem se contulisset, quae anti-
quitate, humanitate, doctrina prae-
staret omnes, ei unus ante alios fu-
erit carissimus. Huc ex Asia Sylla 4
decedens cum venisset, quamdiu
ibi fuit, secum habuit Pomponi-
um, captus adolescentis et huma-
nitate, et doctrina. sic enim Grae-
ce loquebatur, ut Athenis natus vi-

deretur. tanta autem suavitas erat sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quendam leporem esse, non adscitum. idem poëmata pronuntiabat et Graece et Latine sic, ut supra nihil posset addi. quibus rebus factum est, ut Sylla nusquam eum ab se dimitteret, cuperetque secum deducere. cui cum persuadere tentaret, noli oro te (inquit Pomponius) adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. at Sylla adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quae Athenis acceperat, proficiscens jussit deferri. hîc complures annos moratus, cum et rei familiari tantum operae daret, quantum non indiligens deberet paterfamilias, et omnia reliqua tempora aut literis, aut

Atheniensium Reipublicae tribueret; nihilominus amicis urbana officia praestitit. nam et ad comitia eorum ventitavit, et si qua res major acta est, non defuit, sicut Ciceroni in omnibus ejus periculis singularem fidem praebuit: cui ex patria fugienti H. S. ducenta et quinquaginta millia donavit. tranquillatis autem rebus Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L. Cotta et L. Torquato Coss. quem diem sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrymis desiderii futuri dolorem indicaret. Habebat avunculum Q. Caecilium, equitem Rom. familiarem L. Luculli, divitem, difficillimâ naturâ. cujus sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre posset, hujus sine offensione ad summam

senectutem retinuerit benevolentiam: quo facto, tulit pietatis fructum. Caecilius enim moriens, testamento adoptavit eum, haeredemque fecit ex dodrante, ex quâ haereditate accepit circiter centies H. S. erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni; easque nuptias M. Cicero conciliârat. cum quo a condiscipulatu vivebat conjunctissime, multo etiam familiarius, quam cum Quinto: ut judicari possit plus in amicitia valere similitudinem morum, quam affinitatem. utebatur autem intime Q. Hortensio, qui iis temporibus principatum eloquentiae tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret Cicero an Hortensius; et id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tantae laudis esset aemu-

latio, nulla intercederet obtrecta-
tio, essetque talium virorum co-
pula. In Republica ita versatus 6
est, ut semper optimarum parti-
um et esset, et existimaretur; ne-
que tamen se civilibus fluctibus
committeret; quod non magis eos
in sua potestate existimabat esse,
qui se iis dedissent, quam qui ma-
ritimis jactarentur. honores non
petiit, cum ei paterent, propter vel
gratiam, vel dignitatem; quòd ne-
que peti more majorum, neque
capi possent conservatis legibus,
in tam effusis ambitûs largitioni-
bus, neque geri sine periculo, cor-
ruptis civitatis moribus. ad ha-
stam publicam nunquam accessit;
nullius rei neque praes, neque
manceps factus est; neminem ne-
que suo nomine, neque subscri-

bens, accusavit; in jus de sua re
nunquam iit; judicium nullum ha-
buit. multorum consulum prae-
torumque praefecturas delatas sic
accepit, ut neminem in provinciam
sit secutus; honore fuerit conten-
tus, rei familiaris despexerit fruc-
tum; qui ne cum Q. quidem Ci-
cerone voluerit ire in Asiam, cùm
apud eum legati locum obtinere
posset. non enim decere se arbi-
trabatur cum praeturam gerere
noluisset, asseclam esse praetoris.
quâ in re non solum dignitati ser-
viebat, sed etiam tranquillitati,
cum suspiciones quoque vitaret
criminum: quo fiebat, ut ejus ob-
servantia omnibus esset carior,
cum eam officio, non timori ne-
7 que spei tribui viderent. Incidit
Caesarianum civile bellum, cum

haberet annos circiter sexaginta. usus est aetatis vacatione, neque se quoquam movit ex urbe. quae amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit: ipsum Pompeium non junctus non offendit. nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut caeteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant; quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim summa cum ejus offensione, domi remanserunt. Attici autem quies, tantopere Caesari fuit grata, ut victor cum privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium et Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. sic vetere instituto vitae, effugit nova pericula. Secu- 8

tum est illud occiso Caesare, cum Respublica penes Brutos videretur esse, et Cassium, ac tota civitas se ad eum convertisse videretur; sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens aequali familiariùs, quam hoc sene: neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. excogitatum est a quibusdam, ut privatum aerarium, Caesaris interfectoribus ab Equitibus Romanis constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt, si et Principes illius ordinis pecunias contulissent. itaque appellatus est a C. Flavio Bruti familiari Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet. at ille, qui officia amicis praestanda sine factione existimaret, semperque a talibus se consiliis removisset; respondit, si quid

Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum quantum eae paterentur: se neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. sic ille consensionis globus hujus unius dissensione disjectus est. neque multo post superior esse coepit Antonius, ita ut Brutus et Cassius Provinciarum, quae iis dicis causâ datae erant à Consulibus, desperatis rebus, in exilium proficiscerentur. Atticus, qui pecuniam simul cum caeteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto Italiâque cedenti H. S. centum millia muneri misit: eidem in Epiro absens, trecenta jussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit. Secutum est, bellum gestum apud Mutinam.

in quo si tantum eum prudentem dicam, minus quam debeam praedicem, cum ille potius divinus fuerit; (si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quae nullis casibus augetur, neque minuitur.) hostis Antonius judicatus, Italia cesserat, spes restituendi nulla erat. non solum ejus inimici, qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam amici adversariis ejus se dabant; et in eo laedendo se aliquam consecuturos sperabant commoditatem: Antonii familiares insequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam exstinguere parabant. Atticus cùm Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil iis indulsit ad Anto-

nium violandum, sed e contrario familiares ejus ex urbe profugientes, quantum potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adjuvit: P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. ipsi autem Fulviae cum litibus distineretur, magnisque terroribus vexaretur, tantâ diligentiâ officium suum praestitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico, hic sponsor omnium rerum fuerit. quinetiam, cùm illa fundum secundâ fortunâ emisset in diem, neque post calamitatem versuram facere potuisset; ille se interposuit, pecuniamque sine foenore, sineque ulla stipulatione ei credidit: maximum existimans quaestum, memorem gratumque cognosci, simulque aperire, se non

fortunae, sed hominibus solere esse amicum: quae cum faciebat, nemo eum temporis causâ facere poterat existimare. nemini enim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. sed sensus ejus a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quòd parum odisse malos cives videretur. Ille autem sui judicii, potius quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alii laudaturi forent. conversa subito fortuna est. ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum futurum putârat, propter intimam familiaritatem Ciceronis et Bruti. itaque ad adventum Imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem; latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paulò antè,

opem tulerat (tanta varietas iis temporibus fuit fortunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo) habebatque secum Q. Gellium Canium, aequalem, simillimumque sui. hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quòd cum eo, quem puerum in ludo cognoverat, adeo conjunctè vixit, ut ad extremam aetatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed omnibus etiam ejus amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere; multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii, et ei, cum requisisset ubinam esset, suâ manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret: se eum, et Gellium Canium de proscriptorum nume-

ro exemisse: ac, ne quod periculum incideret, quòd noctu fiebat, praesidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit: neque enim suae solum a quoquam auxilium petiit salutis, sed conjunctim; ut appareret nullam sejunctam sibi ab eo velle esse fortunam. quòd si gubernator praecipuâ laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat: cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex tot, tamque gravibus procellis civilibus, ad incolumitatem
11 pervenit? Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud egit, quàm ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos praemiis Imperatorum vulgus conqui-

reret, nemo in Epirum venit, cui res ulla defuerit. nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta est. quin etiam post praelium Philippense, interitumque C. Cassii et M. Bruti, L. Julium Mocillam praetorium, et ejus filium, Aulumque Torquatum, caeterosque pari fortunâ perculsos, instituit tueri; atque ex Epiro his omnia Samothraciam supportari jussit: difficile enim est omnia persequi, et non necessaria. illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem, neque temporariam, neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus ac temporibus judicari potest, quòd non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrit. qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus post mortem ejus, quam floren-

tem, coluerit. sic liberalitate utens,
nullas inimicitias gessit, quòd ne-
que laedebat quenquam, neque si
quam injuriam acceperat, non ma-
lebat ulcisci, quam oblivisci. idem
immortali memoriâ percepta reti-
nebat beneficia: quae autem ip-
se tribuerat, tamdiu meminerat,
quoad ille gratus erat, qui accepe-
rat. itaque hic fecit, ut vere dic-
tum videatur; sui cuique mores
fingunt fortunam. neque tamen
prius ille fortunam, quam se ipse
finxit; qui cavit ne quâ in re jure
12 plecteretur. His igitur rebus effe-
cit, ut M. Vispanius Agrippa, in-
tima familiaritate conjunctus ado-
lescenti Caesari, cum propter su-
am gratiam et Caesaris potentiam,
nullius conditionis non haberet po-
testatem, potissimum ejus dilige-

ret affinitatem, praeoptaretque Equitis Romani filiam generosam nuptiis. atque harum nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius triumvir reipublicae constituendae: cujus gratiâ, cum augere posset possessiones suas, tantùm abfuit à cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. quod quidem sub illa proscriptione perillustre fuit. nam cum L. Saufeii Equitis Romani, aequalis sui, qui complures annos studio ductus philosophiae, Athenis habitabat, habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumviri bona vendidissent, consuetudine ea qua tum res gerebantur; Attici labore atque industria factum est,

ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse, et recuperasse. idem L. Julium Calidium, quem post Lucretii Catullique mortem, multo elegantissimum Poetam nostram tulisse aetatem, vere videor posse contendere; neque minus virum bonum, optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas ejus Africanas possessiones, in proscriptorum numerum à P. Volumnio praefecto fabrûm Antonii, absentem relatum, expedivit. quod in praesenti utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit judicare: quòd in eorum periculis, non secus absentes, quam praesentes amicos Attico esse curae cognitum est. Neque vero mi-
13 nus ille vir, bonus paterfamilias

habitus est, quam civis. nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus aedificator. neque tamen non in primis bene habitavit, omnibusque optimis rebus usus est. nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab avunculo haereditate relictam; cujus amoenitas non aedificio, sed silva constabat. ipsum enim tectum antiquitus constitutum plus salis, quam sumptus habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus est. usus est familia, si utilitate judicandum est, optima; si forma, vix mediocri. namque in ea erant pueri literatissimi, anagnostae optimi, et plurimi librarii; ut ne pene pedissequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre fa-

cere posset. pari modo artifices caeteri, quos cultus domesticus desiderat, apprimè boni; neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domique factum habuit: quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. nam et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas, continentis debet duci; et potius diligentia, quam pretio, parare, non mediocris est industriae. elegans, non magnificus; splendidus, non sumtuosus; omni diligentia munditiem, non affluentiam affectabat. suppellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. nec hoc praeteribo, (quanquam nonnullis leve visum iri putem) cum imprimis lautus esset Eques Romanus, et non pa-

rum liberaliter domum suam om-
nium ordinum homines invitaret;
scimus non amplius, quam terna
millia aeris, peraeque in singulos
menses, ex Ephemeride eum ex-
pensum sumtui ferre solitum. at-
que hoc non auditum sed cog-
nitum praedicamus. saepe enim
propter familiaritatem, domesticis
rebus interfuimus. Nemo in con- 14
vivio ejus aliud acroama audivit,
quam anagnosten: quod nos qui-
dem jucundissimum arbitramur.
neque unquam sine aliqua lectio-
ne apud eum coenatum est; ut
non minus animo, quam ventre
convivae delectarentur. namque
eos vocabat, quorum mores a suis
non abhorrerent. cum tanta pe-
cuniae facta esset accessio, nihil
de quotidiano cultu mutavit, nihil

de vitae consuetudine; tantâque usus est moderatione, ut neque in sestertio vicies, quod a patre acceperat, parum se splendide gesserit; neque in sestertio centies affluentius vixerit, quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque fortuna. nullos habuit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumtuosam villam, neque in Italia, praeter Ardeatinum et Nomentanum, rusticum praedium; omnisque ejus pecuniae reditus constabat in Epiroticis et urbanis possessionibus. ex quo cognosci potest, eum, usum pecuniae non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. itaque ejus comitas, non sine severitate erat; neque gravitas sine facilitate;

ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis vererentur, an amarent. quicquid rogabatur, religiose promittebat; quòd non liberalis sed levis arbitrabatur, polliceri quod praestare non posset. idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. nunquam suscepti negotii eum pertaesum est. suam enim existimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius. quo fiebat, ut omnia M. et Q. Ciceronum, Marii, Catonis, Q. Hortensii, Auli Torquati, multorum praeterea Equitum Romanorum negotia, procuraret. ex quo judicari poterat, non inertiâ sed judicio fugisse reipublicae procurationem.
Humanitatis vero nullum afferre 16

majus testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Syllae fuerit jucundissimus, senex, adolescenti M. Bruto: cum aequalibus autem suis, Q. Hortensio et M. Cicerone sic vixerit, ut judicari difficile sit, cui aetati fuerit aptissimus: quanquam eum praecipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit aut familiarior. ei rei sunt indicio, praeter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus sunt editi, sexdecim volumina epistolarum, ab Consulatu ejus usque ad extremum tempus, ad Atticum missarum: quae qui legat, non multum desideret historiam contextam illorum temporum. sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, ac mutationibus rei-

publicae perscripta sunt, ut nihil
in his non appareat; et facile exi-
stimari possit, prudentiam quo-
dammodo esse divinationem. non
enim Cicero ea solum, quae vivo
se acciderunt, futura praedixit; sed
etiam quae nunc usu veniunt, ce-
cinit ut vates. De pietate autem 17
Attici quid plura commemorem?
cum hoc ipsum vere gloriantem
audierim in funere matris suae,
quam extulit annorum nonaginta,
cum esset septem et sexaginta, se
nunquam cum matre in gratiam
rediisse, nunquam cum sorore fu-
isse in simultate, quam prope ae-
qualem habebat. quod est sig-
num, aut nullam unquam inter
eos querimoniam intercessisse, aut
hunc ea fuisse in suos indulgen-
tia, ut quos amare deberet, irasci

eis nefas duceret. neque id fecit natura solum, (quanquam omnes ei paremus) sed etiam doctrina. nam et principum philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut iis ad vitam agendam, non
18 ad ostentationem uteretur. Moris etiam majorum summus imitator fuit, antiquitatisque amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit. nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quae non in eo, suo tempore sit notata; et quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M.

Bruti rogatu Juniam familiam à stirpe ad hanc aetatem ordine enumeravit, notans, qui à quoque ortus, quos honores, quibusque temporibus cepisset. pari modo M. Claudii de Marcellorum, Scipionis Cornelii, et Fabii Maximi, de Corneliorum et Fabiorum, et Aemiliorum quoque: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum. attigit quoque poëticen; credimus, ne ejus expers esset suavitatis. namque versibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine caeteros Romani populi praestiterunt, exposuit; ita, ut sub singulorum imaginibus, facta magistratusque eorum non amplius quaternis quinisve versibus descripserit. quod vix creden-

dum sit, tantas res, tam breviter potuisse declarari. est etiam unus liber Graece confectus, de Consulatu Ciceronis. Hactenus Attico vivo edita haec a nobis sunt. nunc quoniam fortuna nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur; et, quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, suos cuique mores plerumque conciliare fortunam. namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit imperatoris Divi Julii filii, cum jam ante familiaritatem ejus esset consecutus nulla alia re quam elegantia vitae, qua caeteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortuna humiliore. tanta enim prosperitas Caesarem est consecuta, ut nihil

ei non tribuerit fortuna, quod cui-
quam ante detulerit; et concilia-
rit, quod civis Romanus quivit
consequi. nata est autem Attico
neptis ex Agrippa, cui virginem fi-
liam collocarat. hanc Caesar vix
anniculam, Tiberio Claudio Nero-
ni Drusillâ nato, privigno suo, de-
spondit: quae conjunctio necessi-
tudinem eorum sanxit, familia-
ritatem reddidit frequentiorem.

Quamvis ante haec sponsalia, non 20
solum cum ab urbe abesset, nun-
quam ad suorum quenquam lite-
ras misit, quin Attico mitteret, quid
ageret, imprimis quid legeret, qui-
busque in locis, et quamdiu esset
moraturus; sed et cum esset in ur-
be, et propter suas infinitas occu-
pationes, minus saepe quam vel-
let Attico frueretur, nullus dies ta-

men temere intercessit, quo non ad eum scriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret; modò aliquam ei quaestionem poëticam proponeret, interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas. ex quo accidit, cum aedes Jovis Feretrii, in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu, Caesar eam reficiendam curaret. neque vero a M. Antonio minus absens literis colebatur; adeò, ut accurate ille, ex ultimis terris quid ageret, quid curae sibi haberet, certiorem faceret Atticum. hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit quantae sit sapientiae, eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum ae-

mulatio, sed obtrectatio tanta in-
tercedebat quantum fuit incidere
necesse inter Caesarem atque An-
tonium, cum se uterque princi-
pem non solum urbis Romanae,
sed orbis terrarum esse cuperet.
Tali modo cum septem et septua- 21
ginta annos complesset, atque ad
extremam senectutem non minus
dignitate, quam gratiâ fortunâ-
que crevisset (multas enim hae-
reditates nullâ aliâ re quam boni-
tate est consecutus) tantaque pro-
speritate usus esset valetudinis, ut
annis triginta medicinâ non indi-
guisset; nactus est morbum, quem
initio et ipse et medici contemse-
runt. nam putarunt esse tenes-
mon: cui remedia celeria facilia-
que proponebantur. in hoc cum
tres menses sine ullis doloribus,

praeterquam, quos ex curatione capiebat, consumsisset; subito tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore, per lumbos fistula putris eruperit. atque hoc prius quam ei accideret, postquam indies dolores accrescere, febremque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessiri jussit, et cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducaeum: hos ut venisse vidit, in cubitum innixus, quantam, inquit, curam diligentiamque in valetudine meâ tuendâ hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam, nihil necesse pluribus verbis commemorare: quibus quoniam, ut spero, satisfeci, nihilque reliqui feci, quod ad sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet mihi consu-

lam. id vos ignorare nolui. nam
mihi stat, alere morbum desinere.
namque his diebus quicquid cibi
potionisque sumsi, ita produxi vi-
tam, ut auxerim dolores sine spe
salutis. quare a vobis peto pri-
mum, ut consilium probetis me-
um; deinde ne frustra dehortando
conemini. Hac oratione habitâ, 22
tantâ constantiâ vocis atque vul-
tus, ut non ex vita, sed ex domo
in domum videretur migrare; cum
quidem Agrippa eum flens, atque
osculans, oraret atque obsecraret,
ne id quod natura cogeret, ipse
quoque sibi acceleraret; et quoni-
am tum quoque posset tempori-
bus superesse, se sibi suisque re-
servaret; preces ejus taciturnâ suâ
obstinatione compressit. sic cum
biduum cibo se abstinuisset, sub-

ito febris decessit, leviorque morbus esse coepit. tamen propositum nihilo secius peregit. itaque die quinto, postquam id consilium inierat, pridie Calend. Aprilis, Cn. Domitio, C. Sosio Coss. decessit. elatus est in lecticula, ut ipse praescripserat, sine ullâ pompâ funeris, comitantibus omnibus bonis, maximâ vulgi frequentiâ. sepultus est juxta viam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Q. Caecilii avunculi sui.

EPISTOLA
CORNELIAE,
MATRIS GRACCHORUM.

FRAGMENTUM EX CORN. NEPOTE.

Dicis, pulchrum esse inimicos ulcisci. id neque majus, neque pulchrius cuiquam, atque esse mihi videtur; sed si liceat Republica salva ea persequi. sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisque partibus, inimici nostri non peribunt; atque uti nunc sunt, erunt potius, quam Respublica profligeretur atque pereat.

EADEM ALIO LOCO.

Verbis conceptis dejerare ausim, praeterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimi-

cum tantum molestiae, tantumque laboris, quantum te ob has res, mihi tradidisse; quem oportebat omnium eorum, quos antehac habui liberos, partes eorum tolerare; atque curare, ut quam minimum solicitudinis in senecta haberem, utique quaecunque ageres ea velles maxime mihi placere; atqui uti nefas haberes rerum majorum adversum meam sententiam quicquam facere; praesertim mihi, cui parva pars vitae superest: at ne id quidem tam breve spatium potest opitulari, quin et mihi adverseris, et Rempublicam profliges. denique quae pausa erit, et quando desinet familia nostra insanire; et quando modus ei rei haberi poterit, et quando desinemus, et absentes, et praesentes,

molestiis desistere, et quando perpudescet miscenda atque perturbanda Republica? sed si omnino id fieri non potest; ubi ego mortua ero, petito Tribunatum; post me facito quod libebit, cum ego non sentiam. ubi mortua ero, parentabis mihi, et invocabis Deum parentem. in eo tempore, non pudebit te eorum Deûm preces expetere, quos vivos atque praesentes, relictos atque desertos habueris? ne ille sinat Jupiter te ea perseverare, nec tibi tantam dementiam venire in animum; et si perseveras, vereor ne in omnem vitam tantum laboris culpâ tuâ recipias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis.

F I N I S.

[illegible]

